

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla

Mevlana'nın Kur'anî Düşüncelerine
Bakış Özel Sayısı
Mayıs 2023 - Sayı 148

Genel Yayın Yönetmeni:
Mohammad Hossein Hassani

Editör:
Karim Feyzi

Yönetim Kurulu:
Mohammad Hatami

Yazı İşleri:
Morteza Karimi, Mojtaba Abedi
Behice Altun, Selma Özgündüz
Mostafapoor

Editörün Notu

“Dinle Neyden Duy Neler Söyler Sana”

Mevlana Mevlana'dır, dünün derinliklerinden bugün ve henüz gelmemiş yarınlar içindir. Mevlana hakkında konuşmak o kadar kapsamlı ve derindir ki kalem bile yazarken bundan aciz kalarak kendi etrafında dönmeye başlar ve kafası karışır. Mevlana'dan bahsetmek, tam olarak onun kendisi olduğu gerçeğinden başlar: Özgün ve asil bir insan, bir başkasıyla karşılaştırılamayacağı gibi, bir başkasının yanına konulamaz. Bu bir hediye mi yoksa bir özellik mi, kendisine layık bir rakibi olmaksızın çağlara damgasını vurmuş bir gönül insanıdır.

Kültür ve edebiyatımızda onun gibi ikinci bir insan bulunmadığı gibi daha geniş dünya kültüründe de onun kadar büyük bir insan yoktur. Mevlana'nın hikayesi, başlangıcının evrensel bir başlangıç olduğu işte tam bu noktadan başlıyor: Evrenselliğini en başından itibaren dünyaya gösteren bir insan.

Bu arada Doğulu varlığından hiçbir şüphesi olmayan Mevlana'nın doğudan değil batıdan yükselmiş olması önemli ve kapsamlı araştırmalara değerdir.

Aslında o doğudan batıya gitmek yerine, vasfedilemez bir gidiş dönüş içinde batıdan doğuya dönmüştür. İyi ya da kötü, hoşlanır ya da hoşlanmaz, Mevlana ilk batıda tanınmış daha sonra doğuda rağbet görmüştür: İlk olarak edibler ve araştırmacılar sonra sıradan halk tarafından kabul görmüştür. Batıdan yükselip batı seferi dönüşünden önce doğuda ve doğu halkı arasında çok tanınmış değil idi. Bunun nedenleri var ve bu nedenler de kendi yeri ve zamanında araştırılmalıdır.

Ama elinizdeki bu dergi Mevlana'nın hayatı ve dünya görüşü hakkında değil, onun manevi mirasının sadece bir kısmı hakkındadır: Onun Kur'an-ı Kerim etrafında şekillenen dünyası ve başka bir deyişle Mesnevi'nin Kur'anî bölümü. Kur'an nurunun tüm Mesnevi'ye yansıyan en parlak nur olduğunu göz önüne alırsak doğal olarak bu işin ne kadar kapsamlı, zor ve karmaşık olduğu görülür. Bu yüzden bu işe başladıktan sonra daha ileriye giderek işin derinliği ve kapsamı karşısında hayret ettik. Mevlana'nın Mesnevi'si ile Kur'an-ı

Kerim'in yüce kavramları iç içe geçmiş ve kaynaşmıştır. Şöyle ki derginin bir sayısını altı defterden biri değil belki sadece başlangıcı olan Neyname'deki işaretlere ayırırsak sonunda yaptığımız işten memnun kalmayabiliriz. Çünkü Mevlana'nın yirmiden az beyit olan Neynamesini ince tedkik ve çeşitli boyutlardan araştırdığımız zaman, ondaki Kur'anî maarif göklere ulaşır. Bu konu çağdaş üstadların ileri sürdükleri bakış açılarında açıkça görülmektedir.

Bu yüzden sadece şöyle söyleyebiliriz: Gösterdiğimiz çaba bizim mutlak doğru olduğumuzu iddia edebileceğimiz ya da “biz işi tam olarak yaptık” diyebileceğimiz türden değildir. Sunulan bu yolda sadece bir adım sayılır hem de küçük bir adım. Bu yolu katetmekte bizi onurlandırıp yardımlarını bizden esirgemeyen bilgin hocalardan faydalandık. Fırsat varken bütün bu büyük insanlara çok teşekkür ederek ve minnettarlığımızı bildirip ve şöyle demeliyiz: “Sizin gibi insanların sayısı her zaman çok olsun!”

Karim Feyzi

راية

Mevlana'nın Kur'anî
Düşüncelerine Bakış Özel Sayısı
Sayı 148

Mevlana ve Mesnevî

Prof. Dr. Ali Temizel

Mevlânâ'nın Kur'âni Şahsiyeti

Arifler, filozoflar, devlet adamları, şairler, din adamları, halkın gönlünde yer edinmiş insanlar, mitoloji kahramanları kendilerine özgü şahsiyetlerle tanınırlar. Eserleriyle, düşüncesiyle, yaşam biçimiyle seçkin bir şahsiyet ve kimlik ortaya koyan Mevlâna sekiz yüz yıldır Anadolu başta olmak üzere doğuda ve batıda gönül sahiplerinin gönlünde yaşamaktadır. "Gerçek saltanat, gönüller üzerine kurulan saltanattır. Gerçek sultan ise ölse de saltanatı bitmeyendir." düsturundan hareketle Mevlâna'nın ölümünün üzerinden 750 yıl geçmesine rağmen gönül dünyasındaki saltanatı bitmemiş ve Allah'a kul olan şahsiyeti ve Peygamberin sünnetine bağlı kişiliği unutulmamıştır. Bu yazıda Mevlâna'nın Kur'ânî şahsiyeti ve kişiliği hakkında kendi eserleri ve onunla ilgili bilgi veren ilk el kaynaklara göre bilgi vermeye çalışılacaktır. Burada Mevlâna'nın yetiştiği çevrenin ne olduğu, Mevlâna düşüncesinde, İslâmî düşüncenin ne kadar etkili olduğu, Mevlana'nın Kur'an-ı Kerim'den ne derecede istifade ettiği, Mevlana'yı Kur'an ve İslam müfessirlerinden kabul edebilir mi ve günümüzde Mevlana'nın yansımalarının neler olabileceği konuları hakkında açıklama yapılacaktır.

1) Mevlana'ya ilham olan fikir çevresi

Mevlâna kâmil manada âlim, sûfi ve şairlik özelliklerine sahip bir şahsiyettir. İlk tasavvufi eğitimini babasından almıştır. "Seyyid-i Sırdan" diye bilinen Seyyid

Burhâneddin Muhakkık-i Tirmizî'nin yanında irşat eğitimi görmüştür. Şems-i Tebrizî ile karşılaşmasının ardından ilahi aşk ve vecdi terennüm eden bir Mevlâna doğmuştur.

Aşk ummanına dalan Mevlâna, şiir ve musikiye yönelmiş, Şems'in de teşvikiyle sema yapmaya başlamıştır. Mevlâna, hayatınınbundan sonraki dönemindeşiiri, musikiyi ve sema yapmayı kendisine yol arkadaşı olarak görmüştür. Heyecanını, coşkusunu, sevincini, üzüntüsünü hep bu araçlarla ortaya koymuş ve bunlarla teselli ve sükun bulmuştur.

Mevlâna'nın hedefi, hakikat yolunda Allah ve Peygamber sevgisini gönüllerde yeşertmek, İslamiyet'in aşk derecesinde bir duygu ve samimiyetle yaşanmasına gayret göstermektedir. Bu çaba ve samimiyeti daha kendisinin sağlığından itibaren başta Anadolu olmak üzere Balkanlara, Kuzey Afrika'ya, Ortadoğu'ya ve Hint Yarımadası'na kadar uzanan bir coğrafyaya ulaşmış ve yirminci yüzyılın başlarından itibaren de tüm batı dünyasında ve modern dünyada etkisini göstermeye başlamıştır. Mevlâna'daki dini-tasavvufi düşüncenin kaynağı Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberin hadis ve sünnetleridir. Çünkü aşağıdaki beyitleri dile getiren Mevlâna kendisini tarif ederken de şöyle diyor:

من بنده قرآنم اگر جان دارم

من خاک در محمد مختارم

گر نقل کند جز این کس از گفتارم

بیزارم از او وز این سخن بیزارم

(رباعی، شماره ۱۳۳۱)

"Ben yaşadıkça Kur'an'ın kölesiyim Ben, Hz. Muhammed Mustafa'nın yolunun tozu yum

Biri benden bundan başkasını naklederse Ondan da şikâyetçiyim, o sözden de şikâyetçiyim",

Bu beyitlerden anlaşıldığına göre Mevlâna, İslam dininin kurallarına uygun olarak ve peygamberimizin ahlakıyla yaşayan Müslüman bir kişi olarak tüm insanlığı kucaklamıştır.

Yalnız akla önem verdikleri için filozofları ve onların etkisinde kalan kalamcıları eleştiren Mevlâna, kıyasın ve bir delile dayanarak netice çıkartmanın insanı hataya düşüreceğini belirtmektedir. Dünyevi işlerde yararlı olan akıl, Mevlâna'ya göre mahiyeti gereği ilahi hakikatlere ulaşmada ve Hakk'a vuslatta insana ayak bağı olabilmektedir. Mevlâna, manevi yolculuk için ilahi aşkın gerekli olduğunu, aklın yetersiz kaldığı alanlardan birinin de aşk ve ahvâl olduğunu hatırlatmaktadır. Zira Kur'an-ı Kerimde "Allah onları sever, onlar da Allah'ı sever" buyurulmuştur. Bundan dolayı aşkın kaynağının ilahi olduğu anlaşılmaktadır.

Mevlâna'nın yetişme tarzı, kendi tasavvuf anlayışını oluştururken hiç şüphesiz büyük tesiri olmuş, gerçek İslâm anlayışına sağlam bir tarzda sadık kalan bir tasavvufi sistem geliştirmesine katkı sağlamıştır.

Kısacası hayatın her şeyini Kur'an ve Hadis'ten aldığı ilhamla anlatmaya çalışan Mevlâna'yı bizler de Kur'an

**Mevlâna'nın
yetiştirme tarzı,
kendi
tasavvuf anlayışını
oluştururken
hiç şüphesiz
büyük tesiri olmuş,
gerçek
İslâm anlayışına
sağlam bir tarzda
sadık kalan
bir tasavvufi
sistem geliştirmesine
katkı sağlamıştır**

ve Peygamberimizin sünneti ışığında değerlendirmek zorundayız. Yukarıdan beri anlatılan hususlardan Mevlâna'nın büyük bir İslam âlimi ve mutasavvıfı olduğu anlaşılmaktadır.

2) Mevlâna'nın düşüncesinin temelinde İslamî düşünce vardır

Mevlâna, kendisinin Allah'ın varlığına inancını ve Allah'a bağlılığını şu beyitle dile getirmektedir:

خلق ما بر صورت خود کرد حق

وصف ما راز وصف او گیرد سبک

(Mثنوی معنوی، ۱۱۹۳/۴)

“Hak, bizim yaratılışımızı kendi sureti üzerine yarattı; bizim vasfımız onun vasfından ders alıyor.” (Mesnevî, IV/1193). Mevlâna, Allah'ın varlığı ve birliği konusunda ve sığınacak tek yer olarak gördüğü Allah'a imanı hakkında şöyle söylemektedir:

یا الهی سکر ت ابصارنا

فاعف عنا انقلنا اوزارنا

یا خفیا قدمات الخافقین

قد علوت فوق نور المشرقین

انت سر کاشف اسرارنا

انت فجر مفرج انهارنا

یا خفی الذات محسوس العطا

انت کالماء ونحن کالرحا

انت کالریح ونحن کالغبار

تختفی الریح و غبر اها جهار

تو بهاری ما چو باغ سبز خوش

او نهان و آشکارا بخششش

تو چو جانی ما مثال دست و پا

قبض و بسط دست از جان شد روا

تو چو عقلی ما مثال این زبان

این زبان از عقل دارد این بیان

تو مثال شادی و ما خنده ایم
که نتیجه شادی فرخنده ایم
جنبش ما هر دمی خود اشهدست
که گواه ذوالجلال سرمدست
گردش سنگ آسیا در اضطراب

اشهد آمد بر وجود جوی آب

(Mثنوی معنوی، ۳۳۰۷/۵ - ۳۳۱۷)

“Ey Allah'ım! Gözlerimiz sarhoş oldu; başıyla bizi, günah yüklerimiz ağırlaştı. Ey gizli (Allah'ım)! Doğuyu ve batıyı doldurdun; doğu ve batı nurundan daha yukarı yüceldin.

Sen sırlarımızı bilen sırsın. Sen gündüzlerimizi aydınlatan sabahsın.

Ey zatı gizli, bağıışı hissedilen! Sen su gibisin, bizse değirmen gibiyiz.

Sen rüzgâr gibisin, bizse toz gibiyiz. Rüzgâr gözükmez, tozlarsa açıktır.

Sen baharsın, bizse güzel yeşil bağ gibiyiz; o, gizli ama bağıışı aşikâr.

Sen can gibisin, bizse el ayak gibiyiz. Elin kapanıp açılması canla mümkün olur.

Sen akıl gibisin, bizse dil gibiyiz. Bu dil, bu anlatma akılla sahiptir.

Sen sevinç gibisin, bizse gülüşüz; çünkü sevincin neticesinde mesuduz.

Hareketimiz her an ebedî, ululuk sahibi Hakk'ın şahidi “Eşhedü (şahadet ediyorum)dür.

Değirmen taşının ıstırap içinde dönmesi, ırmağın varlığında “Eşhedü”dür” (Mesnevî, V/3307-3317) .

3) Mevlâna, eserlerini ve fikir dünyasını Kur'an-ı Kerim'den istifade ederek oluşturmuştur

Mevlâna'nın eserlerinde ayetlerle ilgili

çeşitli açıklamalar yapması, ayetlerden iktibas yoluyla yararlanması, ayetlere işaret etmesi tefsir kitabı yazacak kadar Kur'an-ı Kerim'den yararlandığını göstermektedir. Bu konuda aşağıda bazı örnekler sunmamız yerinde olacaktır.

Mesnevî'nin birinci defterinde “Yusuf'a -Allah'ın selamı üzerine olsun- misafir gelmesi ve Yusuf'un -Allah'ın selamı üzerine olsun- ondan hediye ve armağan istemesi” başlıklı hikâyede 3167, 3172 ve 3181 nolu beyitlerde Kur'an-ı Kerim'den alıntı yapmıştır: 3167

باز آن جان چونک محو عشق گشت

یُعِجِبُ الزُّرَّاعُ أَمَدَ بَعْدِ كَشْتِ

Yine o can aşkta yok olunca, ekinden sonra “Ekincilerin hoşlarına gidiyor” olur. Bu beyit İslam'ın doğuş yıllarını hatırlatan Kur'an-ı Kerim'de Fetih suresindeki şu ayete işaret etmektedir:

“Zira Peygamberin yanında bulunan ve kafire karşı çetin ve kendi aralarında merhametli olan kimseler İncil'e atıfta bulunarak şöyle tarif edilir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzer ki, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kafirleri öfkeleridir.”

Burada Peygamberimiz ve arkadaşlarının durumları bir benzetme ile anlatılmaktadır. İlk defa yere atılan bir tane gibi filizlenmeye başlayan Müslümanlar, gittikçe koca bir ordu olmuşlardır. İslam tohumunu ekenler bu duruma son derece sevinirken,

Müslümanların bu güçlü durumunu gören kâfirler, öfkeden çatlar hale gelmişlerdir.
3172

جِئْتُمُونَا وَفَرَادَى بِي نَوَا

هم بدان سان که خَلَقْنَاكُمْ كَذَا

Tıpkı sizi yarattığımız şekilde yalnız ve azıksız olarak bize geldiniz.

Bu beyit, insana ölüm ve sonrasında hatırlamakta ve Allah'a götürülecek hediye ne olacağına dair bilgi vermektedir.

Mevlâna, bu beyti "Andolsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize geleceksiniz ve (dünyada) size verdiğimiz şeyleri arkanızda bırakacaksınız." ayetinden iktibas ederek söylemiştir. Mevlâna, dostun, yani Allah'ın yanına eli boş gidilmeyeceğini ifade etmektedir.

Allah'a götürülecek hediye ile ilgili olarak Mevlâna, Kur'an-ı Kerim'den de yararlanarak ahiret yolculuğu için en hayırlı azığın takva olduğunu hatırlatmaktadır. Ayrıca namaz, oruç, zekât, hayır hasenat, kazanılan gönül, güzel ahlak, bu dünyada bıraktığımız sadaka-yı cariyeye ve benzeri birçok şeyin bizim ölüm sonrasında sevgiliye yani Allah'a iyi bir hediye olacağını bildirmektedir.

3181

آنکه اَرْضُ اللَّهِ وَاسِعٌ كَفْتَهَانِد

عرصه ای دان انبیا را بس بلند

"Allah'ın arzı geniştir" denilene, peygamberler için çok yüksek arsa bil.

Bu hikâyede yer alana aşağıdaki 3180 nolu beyitte dünya ana rahmine benzetilmekte ve ölüm yeniden bir doğuş ve diriliş olarak nitelendirilmektedir. Hatta dirileceğimiz ahiret mekânının bu dünyadan çok daha geniş olduğuna işaret edilmektedir. Arkasından Kur'an-ı Kerim'deki Nisa suresinden "Allah'ın arzı geniştir" ayetinden iktibas yapılmaktadır.

3180

وز جهان چون رحم بیرون روی

از زمین در عرصه واسع شوی

Rahim gibi dünyadan çıkınca yeryüzünden geniş bir arsaya gidersin.

Yine bu hikâyede Mevlâna, aşağıdaki 3158 nolu beyitte "Ona kardeşlerinin ve kıskançlığın eziyetini hatırlattı." mısrası ile "Yoksa onlar, Allah'ın lütfundan verdiği şeylerden dolayı insanlara haset mi ediyorlar?" ayetini hatırlatmaktadır.

3158

یاد دادش جور اخوان و حسد

گفت کآن زنجیر بود و ما اسد

Ona kardeşlerinin ve kıskançlığın eziyetini hatırlattı. -Yusuf- dedi: "O zincirdi; bizse aslan.

Yukarıdaki hikâyenin devamı olan "Misafirin, Yusuf'a -Allah'ın selamı üzerine olsun- "Her baktığında, güzel yüzünü görmen ve beni hatırlaman için sana ayna getirdim" demesi" başlıklı hikâyede 3215 numaralı beyitte kibirli olmanın hastalık derecesinde bir yanlış olduğunu ve İblis'in Hz. Adem'e secde etmemesi gerekçesindeki kibirli davranışını aşağıdaki beyitte Kur'an-ı Kerim'den iktibas yaparak şöyle dile getirmektedir:

3215

علت ابلیس انا خیری بدست

وین مرض در نفس هر مخلوق هست

"İblis'in gerekçesi, "Ben daha hayırlıyım" idi. Ve bu hastalık her yaratılmışın nefsinde vardır."

Zira, Kur'an-ı Kerim'de şöyle denilmektedir: "Allah buyurdu: "Ben sana emretmişken seni secde etmekten alıkoyan nedir?" (İblis), "Ben ondan daha üstünüm; çünkü beni ateşten yarattın, onu çamurdan yarattın" dedi."

Ayrıca bu hikâyelerde adı geçen Yusuf, Hz. Yakup'un oğlu ve İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerden birsidir. Yusuf peygambere doğru sözlü anlamında Sıddık denmiştir. Zira Kur'an'da "Yusuf! Ey özü sözü doğru arkadaşı!" diye anılmaktadır. Hz. Yusuf aynı zamanda güzelliği ve güzel ahlakı ile meşhurdur. Burada da görüldüğü üzere Mevlâna, eserlerinde Kur'an-ı Kerim'deki peygamber kıssalarından yararlanmaktadır. Aslında Hz. Yusuf'un hayatta karşılaştığı sıkıntılar ve bunlara sabrederek nasıl başarıya ulaştığı anlatılmakta olan bu hikâyede insanlar için faydalı öğütler, önemli mesajlar verilmektedir. Zirabize Kur'an-ı Kerim'deki Yusuf suresini hatırlatmaktadır.

4) Mevlâna Kur'an müfessirlerinden kabul edilmektedir

Mevlâna, Kur'an-ı Kerim'i ilahî bir mesaj ve hidayet kitabı olarak değerlendirmektedir. Mevlâna tefsir ilmini babası Bahâeddîn Veled, hocaları Burhâneddîn Mahakkik-i Tirmîzî ve Şems-i Tebrîzî'den öğrenmiştir. Mevlâna'nın Şam ve Halep'te öğrenimi

sırasında başka âlimlerden tefsir okuduğu sanılmakta ve kendisinin bizzat Taberî, ve Zemahşerî tefsirleri başta birçok tefsir kitabını okuduğu bilinmektedir. Yukarıda da ifade edildiği gibi Mevlâna her ne kadar baştan sona Kur'an-ı Kerim'e tefsir yazmamış olsa da eserlerindeki ayetlerle ilgili açıklamaları, kendisini bir tefsir kitabı yazacak kadar müfessir olduğunu göstermektedir.

Mevlâna'nın Kur'an'ı okumak ve anlamaktan amacı, Kur'an ile amel etmek ve bu amelle ebedi saadeti ve Allah'ın rızasını kazanmaktır. Mevlâna bir tefsir metodu olarak Kur'an'ın nasıl okunacağını özetle şöyle ortaya koymuştur:

Mevlâna, Şems-i Tebrîzî ile dost olduktan sonra zahirî ilimleri bırakmış, ilahî aşkla meşgul olmaya başlamış, vasıtaları bırakmış, maksuda yönelmiş, şeriatı tarikata bağlamış, zahiri batına eklemiştir. Mevlâna böylece hem kendinin hem de çevresindeki Müslümanların yaratılış gayelerini anlamalarına ve ona göre amel etmelerine çalışmış, dinin hem zahir hem de batınını anlatmış, ayet ve hadisleri öncelikle rivayet usulüne ve yerine göre de dirayet ve işârî usulüne göre tefsir edip açıklamıştır. Mevlâna'nın en çok tefsir ettiği ayetler, Kur'an'ın özü sayılan insanların erdemli olmalarından ve yaratılış gayelerinden bahseden ayetlerdir. Kendisinin tefsir metodu öğüt ve nasihat şeklinde olan Mevlâna, Kur'an'ın iniş gayesi ve insanın ruhunu ilgilendiren ayetleri hikâyelerle açıklayarak ayetlerden öğüt almayı hedeflemektedir. Mevlâna tefsir usulü olarak tasavvufî konuları, ayet ve hadislerin ışığı altında şiir usulüyle incelemiş, kıssa ve mesellere yer vermiş, tasavvufta önemli olan sabır, tevekkül, kazaya rıza, tevazu, ibadetlere devam, az yemek, az uyumak, kibir, şehvet, dünya hırsı, makam ve mevki hırsı gibi konulardan, Allah ve insanın hakikatinden, insanın Allah ile olan ilgisinden, insanlığın geçmiş ve geleceğinden, Allah sevgisinden, ruhun önemi ve özelliklerinden, şeytan ve nefsin zarar ve kötülüklerinden bahseden ayet ve hadisleri ele almış ve izah etmiştir.

Mevlâna'nın Kur'an'ın tefsiri konusundaki

**Kendisinin
tefsir metodu
öğüt ve
nasihat şeklinde olan
Mevlâna,
Kur'an'ın
iniş gayesi
ve insanın
ruhunu ilgilendiren
ayetleri hikâyelerle
açıklayarak
ayetlerden
öğüt almayı
hedeflemektedir**

aşağıdaki düşünceleri önem arz etmektedir :

a) Kur'an'ın en sağlam ve en doğru tefsirinin ayetin ayetle yapılan tefsiridir. Mevlâna bu konuda şöyle diyor:

قول حق را هم ز حق تفسیر جو
هین مگو ژاژ از گمان ای سخت زو
آن گره کوزد همو بگشایدش
مهره کوانداخت او بر بایدش

گرچه آسانت نمود آن سان سخن
کی بود آسان رموز مین لَدُن
(مثنوی معنوی، ۲۲۹۲/۶ - ۲۲۹۴)

Hakk'ın sözüne, yine Hakk'ın sözünden tefsir ara. Ey sert yüzlü! Sakın; zanla saçma söz söyleme.

O düğümü yine düğümleyen açar; zarı, atan kişi kapar.

Sana öyle söz kolay görünse de Allah katından olan gizli sırlar nasıl kolay olur? (Mesnevî, VI/2292-2294).

b) Kur'an'ın anlamını yalnızca ona gönül vermiş kişiye, hatta Kur'an'a âşık olmuş kişilerden sorup öğrenmek gerekir. Mevlâna bu konuda şöyle diyor:

معنی قرآن ز قرآن پرس و بس
وز کسی که آتش زد دست اندر هوس
پیش قرآن گشت قربانی و پست
تا که عین روح او قرآن شد دست
روغنی کوشد فدای گل به گل

خواه روغن بوی کن خواهی تو گل
(مثنوی معنوی، ۳۱۲۸/۵ - ۳۱۳۰)

Kur'an'ın anlamını Kur'an'a ve hevesini ateşe vermiş kişiye sor sadece.

(zira o) Kur'an'ın önünde kurban olmuştur, alçalmıştır. Bu şekilde onun ruhu, Kur'an olmuştur.

Güle bütünüyle feda olan yağ, sen ister

yağ olarak kokla ister gül (Mesnevî, V/3128-3130).

c) Kur'an kişinin isteğine göre yorumlanmamalıdır. Böyle bir yorum, Kur'an'ın manasını tahrip etmek olur. Mevlâna, vahyin akıldan üstün olduğuna da şu beyitlerle işaret etmektedir:

روح وحی از عقل پنهان تر بود
ز آنک او غیبی است او زان سر بود
عقل احمد از کسی پنهان نشد
روح وحیش مدرک هر جان نشد
روح وحیی را مناسبهاست نیز
در نیابد عقل گان آمد عزیز
که جنون بیند گهی حیران شود
ز آنکه موقوف است تا او آن شود
چون مناسبهای افعال خضر
عقل موسی بود در دیدش کدر
نامناسب می نمود افعال او

بیش موسی چون نبودش حال او
(مثنوی معنوی، ۳۲۴۴/۲ - ۳۲۴۰)

Vahiy nuru akıldan daha gizlidir; çünkü o gaybtandır; o öte taraftandır.

Ahmed'in akli kimseden gizlenmedi; (ancak) onun vahiy ruhunu her can anlamadı.

Vahiy ruhunun uygun ileri de vardır; akıl onları kavramaz; onlar değerlidir.

Bazen delilik görür, bazen hayran olur; çünkü akıl, o derece de olmadıkça anamaz.

Hızır'ın fiillerinin uygun olanları gibi; Musa'nın akli, onu görmede bulandı.

Onun fiilleri Musa'ya uygunsuz görünüyordu, çünkü kendisinde o hâl yoktu (Mesnevî, II/3244-3249).

**5) Günümüzde Mevlâna'nın
düşüncelerinin yansımaları devam
etmektedir.**

On üçüncü yüzyılda Anadolu'da yaşamış olan Mevlâna Celâleddîn-i Rûmî de Mesnevî, Divân-ı Kebir, Fîhi Mâ Fîh, Mecâlis-i Seb'a ve Mektûbât gibi eserler meydana getirmiştir. Mevlâna, bu eserleriyle o günkü insanlar için hem yeşeren bir ümit olmuş hem insanlara Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimizin hadis ve sünnetine uygun yaşamanın yollarını öğretmeye çalışmıştır. Mevlana'nın yeşertmeye çalıştığı sevgi, insanı Allah'a ulaştıran, Kur'an ahlakını yaşatan ve Hz. Peygamber'in sünnetine uymaya davet eden ilahi bir sevgi ve aşktır.

Mevlâna, 800 yıldan beri eserleri ve

düşüncesiyle başta Anadolu, Balkanlar, Ortadoğu, Hint Yarımadası, Kuzey Afrika olmak üzere dünyanın her yerine sevgi tohumu ekmeye devam etmektedir. Bu yüzden günümüz dünyasında Mevlâna sevgisi doğudan batıya, güneyden kuzeye dünyanın her tarafına yayılmıştır. Dünyaya gelen herkes gibi Mevlâna da bir fani idi ve adına düğün gecesi dediği bir günde bu âlemden ebedi âleme göç ederek ebedi ve gerçek sevgilisine kavuştu. Eserleriyle, düşüncesiyle, yaşam biçimiyle seçkin bir şahsiyet ve kimlik ortaya koyan Mevlâna ve bu eserleri, şahsiyeti ve kimliğiyle sekiz yüz yıldır Anadolu başta olmak üzere doğuda ve batıda gönül sahihlerinin gönlünde yaşamaktadır. Gerçek saltanat, gönüller üzerine kurulan saltanattır. Gerçek sultan ise ölse de saltanatı bitmeyendir. Mevlâna da ölümünün üzerinden 750 yıl geçmesine rağmen gönül dünyasındaki saltanatı bitmemiş ve Allah'a kulan şahsiyeti ve Peygamberin sünnetine bağlı kişiliği unutulmamıştır. Burada konunun daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmak için Mevlâna'nın dini ve manevi şahsiyeti hakkında küçük bir açıklama yapmak yerinde olacaktır. Mevlâna, insanın dünya ve ahiret mutluluğunu, İslam'a uygun bir hayat yaşamada, nefsi, kötü ve basit özelliklerden temizleyip iyi, yüce ve güzel huylarla donatmada ve Hakk'ı tanımada görür. Bu yolda başarılı olmak için Kur'an'a, sünnete ve dinin hükümlerine sıkı sıkıya bağlı olmayı kesin şart olarak belirtir. Bunu için eserlerinde Kur'an'ın birçok ayetini tefsir eder ve bu tefsirlerden ortaya çıkacak mesajı birçok hikâye ve temsillerle sunar. Mevlâna, "İnsandaki vücut gemisinin yelkeni imandır. Yelken olunca, rüzgâr onu muazzam bir yere götürür, olmayınca söz havadan ibarettir." der.

Günümüzde bütün dünyayı etkisi altına alan bir pandemi dönemi yaşıyoruz. Bu pandemi döneminde bütün insanlık sağlık problemleriyle karşı karşıyadır. Birçok konuda eserleriyle ve eserlerindeki görüşleriyle insanlığa ışık tutan Mevlâna, döneminin tıbbi bilgilerini, hastalıkların teşhisini ve tedavi yöntemlerini, hekim-hasta münasebetlerini, hastalık karşısında nasıl durmamız gerektiğini,

**“Mevlâna,
Allah fikrine
ve aşkına
berrak bir şekilde
inanan
ve bütün mistik
toplantılarda
realize edilmesi
mümkün olan
doktrini bütün insanlar ve
asırlar için
kıymetli bir
mirastır.”
(Arthur J. Arberry).**

halkın sağlık hakkındaki inanç ve düşüncelerini çeşitli vesilelerle dile getirmiştir.

Mevlâna'ya göre Tıp ilmi, kaynağı peygamberlere ulaşan vahye dayalı bir sanattır. Her hastalığın bir çaresi bulunmaktadır ve bu çarenin aranması gerekmektedir.

Mevlâna, hastalığımıza çare aramızı istiyor ve şöyle diyor:

گفت اگر داری زرنجوری تَفی

چون نرفتی جانبِ دارو الشفا

یا به خانه یک طبیبی مُشفقِی

که به هر جامی روم من مُمتحن

(مثنوی معنوی، ۳۸۵۰/۶ - ۳۸۵۱)

“Hastalığından korkuyorsan, neden hastaneye gitmedin?” dedi.

Yahut hastalıktan şifa bulmak için şefkatli bir hekimin evine varmadın? (Mesnevî, VII/3850-3851)”

Corona hastalığına bağlı olarak pandeminin ilk başladığı zamanlardan itibaren Türkiye’den başta İspanya ve İtalya gibi ülkeler olmak üzere 160’a yakın ülkeye sağlık ile ilgili büyük yardım paketleri gönderildi. Bu yardım paketlerin üzerinde yardım gönderilen ülkelerin ve Türk bayraklarının hemen altında Mevlâna'nın Mesnevî'sinden alınan aşağıdaki beytin Türkçesi ve yardım gönderilen ülkelerin dillerindeki tercümesi yer almaktaydı:

بعد نومیدی بسی امیدهاست

از پس ظلمت بسی خورشیدهاست

(مثنوی، ۲۹۲۴/۳)

“Ümitsizliğin ardında nice ümitler var, karanlığın ardında nice güneşler var”

(Mesnevî, III/2924) .

Türkiye, Mevlâna'nın bu sözüyle diplomasiye ve uluslararası ilişkilere gönülden sıcak mesajlar vermiştir. İhsanın nasıl yapılacağını göstermiş, uluslararası ilişkilerdeki nezaketini ve inceliğini ortaya koymuştur.

Amerikalısından Japonyalısına birçok milletten insan Mevlâna'ya sevgi besliyor. Bu alanda birçok çalışmalar yapılıyor. 16 Aralık 2020 günü Amerikalı aktris ve eski manken Sharon Stone, babası Joseph Stone'un ölüm yılı dönümünde sosyal medya hesaplarından Mevlâna Celaleddin Rumi'nin 2577 nolu gazelinin üçüncü beytinin birinci mısrasının İngilizce tercümesi olan “Open your hands if you want to be held /Tutulsun istiyorsan, aç ellerini!” cümlesini paylaştı .

بگشای دودست خود گر میل کنارستت

بشکن بت خاکی را تاروی بتان بینی

(غزل شماره ۲۵۷۷، بیت ۳)

Aslında günümüzde Hıristiyan, Yahudi ve hatta ateist biri bile Mevlâna'nın bu hikâyelerindeki birleştiriciliğinden etkilenmektedir ve etkilenmelidir.

Allah'ın dilediğini hidayete erdireceğini bilen Mevlâna, insanların bir gün gelip hidayete erebileceklerini umarak onları “ötekileştirmez”, bir kenara itmez ve insanları kazanmaya çalışır. Mesnevî’de “Müslüman, Hıristiyan ve Yahudi üç yolcunun hikâyesinde” Mevlâna tüm insanların dost olabileceği fikrini taşımakta ve şöyle demektedir:

هیچ کافر را به خواری منگرد

که مسلمان مردنش باشد امید

چه خبر داری ز ختمِ عمرِ او

تا بگردانی ازویک باره رُو

(مثنوی، ۲۴۵۱/۶ - ۲۴۵۲)

“Hiçbir kâfiri hor görmeyin. Olur ya, Müslüman olarak ölebilir.

Ömrünün sonundan ne haberin var ki ondan tamamıyla yüz çeviriyorsun” (Mesnevî, VI/2451-2452)” beytiyle uyarılır.

Batı dünyasında özellikle yirminci yüzyılın ortalarından itibaren artmaya başlayan tercüme ve şerh faaliyetlerinin çoğunda Mevlâna'nın “dinler üstü bir hümanist olarak gösterilmesi, İslami referans ve bilgilere bağlı kalmadan sufistik ve kişisel değerlendirmelerin yapılması”, Mevlâna'nın Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimizin hadis ve sünnetleri kaynaklı gerçek fikirlerinin tam olarak anlaşılmasının önüne geçmektedir.

Bunun sebebini, Avrupalı Mevlvî Peter Hüseyin Cunz, batıda teoloji, felsefe, şarkiyatçılık ve sosyal bilimler altında güçlü akademik çalışma yapanların İslam konusunda yeterli bilgiye sahip olmamalarına bağlamaktadır .

Burada Mevlâna'nın batıdaki etkilerini görmek için batılı bazı şahsiyetlerin Mevlâna ile ilgili sözlerini aktarmakta fayda vardır .

“Biz baharın kurtarıcı nefesini bekler dururduk; seninkisi geliverdi Doğudan Batıya ey Celâleddin!” (Friedrich Rückert).

“Doğuda ve Batıda gördüğüm birçok şeyi Mevlâna'nın Divanında buldum.” (J. F. Hammer-Purgstall).

"Celâleddin, Dante'nin doğumundan sadece birkaç yıl sonra öldü. Fakat bu Hıristiyan şair, Müslüman çağdaşının ulaştığı sevgi ve müsamaha seviyesinin çok daha aşağısında kaldı." (Reynold A. Nicholson).

"Mevlâna, Allah fikrine ve aşkına berrak bir şekilde inanan ve bütün mistik toplantılarda realize edilmesi mümkün olan doktrini bütün insanlar ve asırlar için kıymetli bir mirastır." (Arthur J. Arberry).

Sonuç:

Dünyada hâkim olan sistemlerin başarısız bir durum sergilemesi, insanlık için eşitsizliği, gözyaşını, adaletsizliği, etik duruştan uzaklaşmayı artırıyor. Yönetim konusuna genel olarak dünyada, özellikle de İslam ülkelerinde birçok yönetim problemi bulunmaktadır. Günümüzde İslam coğrafyası, insanların evlerinden, yurtlarından, eşlerinden, işlerinden, çocuklarından, ekmeğinden, insan hak ve hürriyetlerinden mahrum bırakıldığı coğrafyaların başında gelmektedir. Mevlana'nın bu konuda da hem yönetenler hem de yönetilenlerle ilgili verdiği çok güzel dersler ve hatırlattığı sorumluluklar vardır. Çünkü Mevlâna temelde "insanlara hizmet etmenin Allah'ın yarattıklarına hizmet etmek olduğunu ve bunun da Allah'a hizmet etmek anlamına geldiğini bilmektedir.

Mevlana'nın mesajları, iyi bir şekilde dikkate alındığında insanların günümüzdeki ve gelecekteki ortak değerler sisteminin meydana gelmesine yardımcı olacaktır. Ne yazık ki bazen Mevlana'nın mesajları zaman zaman samimiyetsiz bir biçimde kullanılabilir. Fırsatçı tüketim anlayışıyla istismar edilebiliyor. Dolayısıyla bu tür fırsatçı ve çıkarıcı davranışlar karşısında herkesin, bilhassa bilim adamlarının, konunun uzmanlarının ve mutasavvıfların daha samimi gayret etmeleri gerekmektedir.

KAYNAKLAR:

Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, Hazırlayanlar: Ali Özek, Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrırcı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, Ankara, 1993, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

Akdemir, Hikmet, Mesnevî de Kur'an

Yorumları, İstanbul, 2010, İnsan Yayınları.

Cunz, Peter Hüseyin, "Avrupa'da Mevlâna'nın Mesajına Uygun Davranmak", Mevlâna'dan Mevlâ'ya Ulaşanlar-Yutdışındaki Yabancı Mevlevîler, Hazırlayanlar: Nuri Şimşekler, Esin Çelebi Bayru, Konya, 2012, s. 62-64.

Güllüce, Hüseyin, Kur'an Tefsiri Açısından Mesnevî, İstanbul, 1999, Ötüken Neşriyat.

Hidayetoğlu, Bahaüddin Taha, Mevlâna'nın Mesnevî'sinde Sağlığa Dair Görüşler, Selçuk Üniversitesi Mevlâna Araştırmaları Enstitüsü Mevlâna ve Mevlevîlik Araştırmalar Ana Bilim Dalı (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Danışman: Prof. Dr. Ali Temizel), Konya 2019.

Mesnevî- Mevlâna Celâleddîn Rûmî, c. 1-6, Hazırlayan: Adnan Karaismailoğlu, Konya, 2014, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları.

Mevlâna, Fihî Mâfih, Terceme: Meliha Ülker Tarıkahya, İstanbul, 1954.

Mevlânâ Celâleddîn Muhammed, Mesnevî-i Ma'nevî, c. 1-6, Hazırlayanlar: Adnan Karaismailoğlu – Derya Örs, Ankara, 2007, Akçağ Yayınları.

Öngören, Reşat, "Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî", DİA, c. 29, Ankara, 2004, s. 441-448.

Ocak, Ahmet Yaşar, "Selçuklular ve Beylikler Devrinde Tasavvuf", Anadolu Selçukluları ve Beylikler Dönemi Uygurluğu, c. I, Ankara, 2006, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s. 433.

Şafak, Yakup, Mevlâna Celâleddin-i Rûmî – Bütün Eserleri- Seçmeler, Konya, 2010, 3. Baskı, Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Şimşekler, Şimşekler, "Tarih Boyunca Batılıların Gözüyle Hz. Mevlâna", Mevlâna'dan Mevlâ'ya Ulaşanlar-Yutdışındaki Yabancı Mevlevîler, Hazırlayanlar: Nuri Şimşekler, Esin Çelebi Bayru, Konya, 2012, s. 111-119. <https://www.ntv.com.tr/yasam/sharon-stonedan-mevlanali-anma,e3Asv82qf0yFJfkFGD43Sg> (16.12.2020).

مولانا جلال الدین محمد بلخی، (۱۳۸۷)، کلیات دیوان شمس تبریزی، با مقدمه بدیع الزمان فروزانفر، تهران مؤسسه انتشارات تلاش.

دیدگاه

Prof. Dr. Mehmet KANAR'dan Mevlana Üzerine Notlar

Mevlana 21. yüzyıla dostluk, sevgi barış mesajlarını göndermiştir. Ama Mevlana'nın başka bir yönü vardır. O Klasik Türk Edebiyatı'nın Yunus Emre ve Sultan Veled ile birlikte kurucularındandır. Klasik şiirdeki formları, edebiyat terminolojisini, hatta müzik terminolojisini edebiyatımıza kazandırmıştır. Ayrıca Mevlana, İslamî ilkeler yanında Doğu dünyasının zengin kültürüyle beslenmiş, bunları yoğurup eserleriyle bize aktarmıştır. Bu arada dinler arasında uzlaşmayı benimsemiş, çatışmayı reddetmiştir. Mevlana İslam dininin kurallarını iyi bilen ve uygulayan biridir. Bu esastan ayrılmamıştır. Ancak onun felsefesinin temelinde "iyi insan" olmak yatar. İnsanları iyi insan olma yolunda eğitir. Aynı şekilde Mevlana Kur'an-ı Kerim'i ve hadisleri çok iyi bilen biridir. Kur'an'da geçen kelimeleri ve âyetleri yeri geldikçe kullanır. Bazen ilgili olsun veya olmasın, anlatacağı konu ile ilgili olarak Kur'an'dan bir kelimeyi seçip kullanabilir. Bunun örneklerini Fihimâfih ve Mecalis-i Seb'a'da görürüz. Mevlana Kur'an'ı tefsir edecek kadar bilgili biridir; eğitiminde o altyapı vardır zaten.

Mevlana'nın Mesnevî'si hikâyeler bir yana bırakılırsa, adeta Kur'an'ın özü gibidir. Çünkü Kur'an'ın özünde de iyi insan, iyi kul olmak fikri yatar. Mevlana da Mesnevî'de bunu anlatmaya çalışmıştır.

Mevlana bir yerde, Anadolu'ya gelmeseydi sıradan bir imam hatip olarak yaşayacağını belirtir. Mevlana'yı Mevlana yapan Anadolu coğrafyası, buradaki engin hoşgörü olmuştur...

Eda Günay

Hız. Mevlânâ'nın Kur'ân Ve Tefsir İle İlişkisi

Tefsir kelimesi sözlükte "açıklamak, ortaya koymak, beyan etmek" gibi anlamlara gelen Arapça fessr kökünden türemiştir. Tefsirin pek çok farklı tanımı yapılmış olmakla birlikte en genel olarak "Sarf, nahiv ve belâgat gibi dil bilimlerinden; esbâb-ı nüzûl, nâsîh-mensuh, muhkem-müteşâbih gibi Kur'an ilimlerinden; hadis ve tarih gibi rivayet ilimlerinden; mantık ve fıkıh usulü gibi yöntem bilimlerinden yararlanılarak Kur'an'ın mânalarının açıklanmasını ve ondan hüküm çıkarılmasını öğreten ilim" tanımı yapılmıştır.

Bilindiği üzere Kur'an-ı Kerim İslâm dininin en temel kaynağı ve Yüce Allah'ın inananlara ve tüm insanlığa gönderdiği son mesajdır. Bu nedenle bir Müslümanın dinini öğrenebilmesi için ilk önce Hak Teâlâ'nın ona gönderdiği bu mesajı iyi anlaması gerekmektedir. İşte tefsirin amacı da Kur'an-ı Kerim ayetlerinin insanlar tarafından daha iyi anlaşılabilmesi ve hayata geçirilebilmesidir.

Tefsir geleneği bizzat Hz. Peygamber ile başlamış olup sonraki dönemlerde de çeşitlenerek devam etmiş ve günümüzde de özellikle teknolojinin gelişmesi ve bilimin ilerlemesiyle birlikte bunların ortaya koyduğu veriler de dikkate alınarak bu gelenek sürdürülmeye devam etmiştir. Bilindiği üzere Hz. Peygamber sonrası gelişen tefsir geleneği ile birlikte farklı türlerde tefsirler de yazılmaya başlamıştır. Bazı tefsirler itikâdi konuları önceleyerek yazılırken, bazıları fikhî konular ışığında, bazıları dil bilimsel çerçevede, bazıları mezhepsel görüşler doğrultusunda, kimisi de daha çok felsefi

ve bilimsel veriler ışığında oluşturulmuştur. Tüm bunların yanında daha ilk dönemlerden itibaren ortaya konulan bir diğer tefsir çeşidi de işâri yani tasavvufî tefsirdir. Bu tefsir türü naslar ışığında ve zahiri anlama zıt olmamakla birlikte daha çok keşf ve ilham gibi metafizik bilgilere dayanmakta olup İslâm dünyasında sûflerin bazen belli ayetler bazende Kur'an'ın tamamına yönelik ortaya koydukları tefsir çalışmalarıdır. Sûfiler keşf ve ilham kaynaklı bilgilerine dayalı yaptıkları bu tefsirleri bazen müstakil bir tefsir kitabı olarak oluştururken bazen de yazdıkları eserlerde bu tarz tefsirlere yer vermektedirler. İşte söz konusu bu İşâri tefsire eserlerinde yer veren önemli sûfilere biri de Mevlânâ Celaleddin Rûmî'dir.

Hız. Mevlânâ 13. yüzyılda Anadolu'da yaşamış büyük mutasavvıflardan biridir. Onun mesajı yalnızca yaşadığı dönemde değil çağları aşan bir özellikte olup günümüzde dahi hem Müslümanlar hem de tüm insanlar arasında karşılık bulmakta ve herkesi derinden etkilemektedir. O, yedi yüzyıldan uzun bir süredir insanlığı aydınlatmış, eserleri başta İslam coğrafyası olmak üzere tüm dünyada meşhur olmuş ve özellikle günümüzde, mesajları evrensel bir boyuta ulaşmıştır. Hız. Mevlânâ yaşadığı dönemde birçok kimseyi etkilemiş ve etrafında pek çok insan toplanmıştır. Vefatından sonra da eserleri ile oğlu ve torunu tarafından kurulan Mevlevilik tarikatı aracılığıyla mesajları yaşatılmış ve yayılmaya devam etmiştir.

Hız. Mevlânâ'nın en önemli eseri hiç şüphesiz Mesnevî'sidir. O, hayatı boyunca nasları her zaman öcelemiş ve tüm eserlerinde olduğu gibi bu eserinde de Kur'an ve Hız. Peygamber'in sünneti ışığında çeşitli manevi ve özel bilgiler ortaya koymuştur. O bilhassa Kur'an ve sünnet çizgisinden sapmamaya gayret etmiş ve onlara bağlılığını Divan'ındaki şu beyitlerinde ifade etmiştir:

من بنده قرآنم اگر جان دارم

من خاک در محمد مختارم

گر نقل کند جز این کس از گفتارم

بیزارم از او و این سخن بیزارم

"Canım bedenimde oldukça, ben Kur'an'ın kölesiyim,
Seçilmiş Muhammed'in yolunun toprağıyım;

Birisi sözlerimden, bundan başka bir söz nakledeyse,
Ondan da bezmişim, o sözden de bezmişim."

Hız. Mevlânâ diğer eserlerinde olduğu gibi Mesnevî isimli eserinde de her yönüyle Kur'an-ı Kerimden faydalanmıştır. Öncelikle o, Kur'an'ın açık ve akıcı üslubundan etkilenmiş ve eserinde de bu üslubu yansıtmıştır. Ayrıca o, Mesnevî'de pek çok ayete atıfta bulunmuş, bazı beyitleri ile bu ayetlerin tefsirini yapmış ve Kur'an'da geçen çeşitli peygamber kıssalarına eserinde değinerek, farklı beyitlerinde bu kıssalara çeşitli yorumlar yapmıştır.

Hız. Mevlânâ Mesnevî'sinde lafzen 420, mealen ise 270 civarı olmak üzere yaklaşık 700 ayete yer vermiş, işaret yoluyla atıfta

**H. Mevlânâ
bildiğimiz manada
Kur'an'ın tamamına
yönelik
müstakil bir
tefsir çalışması
yapmamakla birlikte
eserlerinde
Kur'an ayetlerinin
zahiri ve batini
anlamlarının anlaşılabilmesi
için
önemli izahatlarda
bulunmuştur**

bulunduğu ayetlerle birlikte 1500 kadar ayet Mesnevî'de yer almıştır. Bu sayı da Kur'an ayetlerinin ortalama dörtte birini oluşturmaktadır. Yine Mesnevî'deki konu başlıklarından bir kısmı çeşitli ayetlerin tefsiri bir kısmı da tefsir olmamakla birlikte doğrudan ayetlerle ilgilidir. Ayrıca o, Mesnevî'yi Kur'an'ın özü olarak nitelemiş ve ona uyanların Bakara Sûresi ve Nisa Sûresi'nde geçen ilgili ayetlere atıfla "işittik ve itaat ettik" diyenlerden, onun manasına uymayanların ise "işittik ve isyan ettik" diyenlerden olacağını dile getirmiştir.

Mevlânâ Hazretleri, Kur'an'ın lafzına önem vermekle birlikte anlamını bilmeden, tefekkür edip hayata geçirmeden sadece lafzın yavan kalacağı düşüncesine sahiptir. O, anlamını bilmeden Kur'an'ın yalnızca lafzını okuyanları cevizin kabuğuna önem verip içine bakmayan kimseye benzetmiştir. Ona göre Kur'an'ın zahiri manası yanında bir de bâtinî anlamı vardır ve çoğu kimsenin bu bâtinî anlamı dair pek bir malumatı bulunmamaktadır. Hâlbuki ona göre Kur'an bir insana benzetilirse zahiri anlam bedeni, bâtinî anlamı ise ruhu temsil eder. Kişinin manevi ve ruhî durumundan haberdar olmadan yalnızca dış görünüşüyle ilgilenmek ne kadar yeterli değilse Kur'an'ın da sadece dışı ile yetinmek doğru değildir. İşte bu sebeple o, eserlerinde her daim, Allah'ın kullarına gönderdiği ve kıyamete kadar bizzat kendisinin koruyacağını söylediği son ilahi mesajının en derin manalarını açıklamaya çalışmış, bunu yaparken de yine bizzat Kur'an'ın kendi üslubundan

faydalanmış ve çeşitli temsil, hikâye ve öğütlerle, herkesin anlayabileceği, istifade edebileceği bir şekilde bu derin anlamları ortaya koymuştur.

H. Mevlânâ bildiğimiz manada Kur'an'ın tamamına yönelik müstakil bir tefsir çalışması yapmamakla birlikte eserlerinde Kur'an ayetlerinin zahiri ve batini anlamlarının anlaşılabilmesi için önemli izahatlarda bulunmuştur. Bu sebeple daha sonrakiler onun Mesnevî'sine "mağz-i Kur'an" yani Kur'an'ın özü demişlerdir. Bu bakımdan Mesnevî'yi işari bir tefsir, H. Mevlânâ'yı da bir müfessir olarak değerlendirmek mümkün gözükmemektedir. O, insanın, yaratılış amacı olan insanı kâmil olma gayesini gerçekleştirebilmesi için öncelikle Kur'an-ı Kerim'i tüm yönleriyle doğru anlaması gerektiğini belirtmiş, bunun da onun zahirinin yanında batınından da istifade ile olacağını dile getirmiştir. Bu bağlamda o, Kur'an'ın manasını bir kenara bırakıp yalnızca lafzını ezberlemeye çalışan hafızları 'Kur'an sandığı' olarak nitelemiştir. H. Mevlânâ'ya göre bir sandığın Kur'an ile dolu olması boş olmasından evladır ancak, bununla birlikte onu öğrenmenin asıl amacı anlamını bilerek istifade etmektir. Nitekim Hak Teâlâ da çeşitli ayetlerde yüce kitabımızın bir öğüt ve üzerinde tefekkür edilmesi gereken bir mesaj olduğunu ifade etmiştir. Buna işaretle Yüce Allah (c.c.), Kamer Sûresi 22.ayette "Andolsun biz Kur'an'ı düşünüp öğüt alınsın diye kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mu?" buyurmuştur. İşte H. Mevlânâ

da Kur'an-ı Kerim'i en güzel şekilde anlamış ve eserlerinde bazen bir hikâye, bazen bir temsil veyahut da bir şiir aracılığı ile onun zahiri ve batini anlamlarını dile getirmiş ve bu mesajı insanların da daha iyi anlayabilmesi için çabalamıştır. O, insanlığı İslâm'ın ve bu dinin kutsal kitabı Kur'an'ın hakikatleri ile onun yaydığı sevgi ve hoşgörü iklimi etrafında birleştirmek için çabalamıştır. O "ne olursan ol yine de gel!" derken İslâm'ın kapısının herkese açık olduğunu ifade etmiş ancak olduğun halde devam et değil geldiğin kapıda gün geçtikçe Kur'an'ın hakikatleri ve İslâm ahlakı ile daha da güzelleşmiştir.

Büyük bir mutasavvıf olan H. Mevlânâ'nın mesajları ve eserleri günümüzde daha da büyük bir önem kazanmıştır. Onun, sevgi, hoşgörü, kardeşliğe dair mesajı ve Yüce Allah'ın sevgisi, Resûlünün ve onun Ehl-i Beytinin yolundan gitmenin gerekliliğine yaptığı vurgu, başta insanlık olmak üzere günümüzde maalesef paramparça olan İslâm dünyası için birleştirici bir unsur olarak üzerinde durulması ve doğru anlaşılması gereken meselelerdir. O her zaman doğrunun ve hakikatin peşinde olmuş, savaş ve düşmanlıkla değil ancak yarattıklarına olan sevgi ile Hak Teâlâ'ya vuslata ereceğini ifade etmiştir. Bir Müslüman olarak bizim görevimiz bizi ayırıştırıcı değil birleştiren unsurlar üzerinde durarak kardeşliğimizi yeniden tesis etmektir. Ancak bu şekilde H. Mevlânâ'yı doğru anlayabilir ve onun bıraktığı ve yüzyıllardır insanlığa ışık olan mirasına sahip çıkabiliriz.

Doç. Dr. Nuri Şimşekler

“Mevlâna İle İlgili Yılda 100'den Fazla Eser Basılmaktadır”

1 - yüzyılda Mevlâna'nın mirasına ilişkin neler söylemek istersiniz?

Bana göre ve Osmanlı Dönemi edebiyatı ve kültürü çerçevesindeki araştırmalarım çerçevesinde şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki Mevlâna sadece günümüze değil 700 yıllık Osmanlı kültür, medeniyet ve edebiyatına çok şey kattı hatta rahat bir söylem ile yön verdi. Bugün Türkiye'deki el yazması eserler kütüphanelerine baktığınızda Kur'an-ı Kerim, Hadis-i Şerifler ve diğer bazı yazma eserlerden sonra en fazla yazma nüshası bulunan başta Mesnevî ve Divân-ı Kebir'den (Divân-ı Şems) seçmeler olmak üzere Mevlâna'nın eserleridir. Bu istatistik de bize Mevlâna'nın Osmanlı tarihi boyunca her zaman ilgi gördüğü ve okuyucusunun bir hayli fazla olduğunu göstermektedir. Ayrıca yine Mesnevî başta olmak üzere Mevlâna'nın eserlerinin çeviri, şerhleri, eserlerinden etkilenecek tasavvufi mesnevîler yazan ve Mevlâna'nın yolunda kurulmuş Mevlevîlik Tarikatı'na intisap eden ya da muhib olan mütercim, müellif, şâir, şârih, mûsıkîşinâs gibi yazar ve edibleri de sayarsak Osmanlı Kütüphanelerinin yarıdan fazlasını Mevlâna ve ondan etkilenecek yazılan eserler oluşturur.

21. Yüzyıldaki Mevlâna mirasına gelince: Türkiye olarak Osmanlı'dan kalan mirası devam ettiren ve günün şartlarına göre Mevlâna okumalarından eserler meydana getiren çağımızdan araştırmacılar,

yazarlar ve akademisyenler var. Türkiye üniversitelerinde özellikle son 20 yıldır din, dil, edebiyat, sosyoloji, iletişim, güzel sanatlar, müzik hatta tıp bilimleri alanlarında Yüksek Lisans ve Doktora çalışmaları yapılmakta, tezler yazılmaktadır. Sadece Mevlâna'nın Mesnevî'si ile ilgili yapılan Yüksek Lisans çalışması 100 kadar, doktora tezleri ise 20 kadardır. Yine ülkemiz yazarları, romancıları, şâirleri, edibleri de günümüz insanların ihtiyaç ve ilgilerine göre eserler kalemlenmektedir. Bu açıdan da baktığınızda Mevlâna ve Mevlevîlik ile ilgili yılda 50-60 kadar yeni telif olmak üzere 100'den fazla eser basılmaktadır.

Şimdi de genel anlamda, Mevlâna'nın fikirleri çerçevesinde 21. Yüzyıldaki mirasına değinmek isterim. Evet, Mevlâna ya da Batı dünyasının tanıdığı şekliyle Rumi, günümüzde modern, çağdaş dünya insanının bir şeyhi veya yaşam koçu gibi eserleri ile okuyucularını sağlıklı ve mutlu bir yaşama motive ediyor. Hangi dinden olursa olsun insanlar Mevlâna'nın beyitlerinde modern dünyanın en büyük hastalığı olan yalnızlık, ihanet, ötekileştirme, kavga gibi sorunlara çözüm olacak fikirler bulabiliyorlar.

Bizim insanımız zaten mensup oldukları bir dinin İslam'ın müntesibi olan, sözlerini ve değerlerini İslâm'dan alan bir Mevlâna okuduklarını biliyorlar, bundan da çekinmiyorlar. Fakat gayrimüslimler inandıkları dinden farklı bir din

düşünürünün eserini okuyorlar. Bu ilk etapta dünyanın farklı dil ve kültürlerine ait bir düşünürün kitabını okuma gibi oluyor. Nasıl Budizm'i, Hinduizm'i, Kabalizm'i ya da farklı inanç sistemlerinin süfliliği ile ilgili eserleri okuyorsa Mevlâna'yı da Mesnevî'yi de öyle okumaya başlıyorlar. Ama Mevlâna'nın, özellikle Mesnevî beyitlerinin ve Divân'daki gazellerin, içine girdikçe onun evrensel değerlerle insanları dil, din, millet gibi vasıflarıyla kategorize etmeden “insan” olarak, “eşref-i mahlûkat” olarak nitelendirmelerini gördükçe etkileniyorlar ve Mevlâna'yı diğerlerinden “farklı” görüyorlar. Ama sonuç olarak söyleyebilirim ki, kişi talip olmadıkça ne Mevlâna ne de başka bir öğretisi sistemi insana bir şey verir. Mevlâna tek özellikten veya vasıftan oluşan bir değer değil. Kişi eğer isterse kendekişliğini Mevlâna ile tamamlayabilir. Çok kapsamlı olan Mevlâna öğretisi buna müsait. Mevlâna'yı okumak önemli olabilir, ama daha da önemlisi insanın Mevlâna ile kendisini okumasıdır.

2 - Sizce Mevlâna'ya ilham olan tefekkürler neydi?

İşte net olarak cevaplanabilecek bir soru... Mevlâna'nın doğduğu, yaşadığı ve 4 ya da 7 yıl eğitim aldığı yerler (Halep, Şam) ve özellikle Mesnevî'sinde zikrettiği şâir ve mutasavvıfları sayarsak, tabii ki en önemlisi hayatında bir şekilde yer alan kişileri hatırlarsak onun etkileyen fikir akımları daha da netleşir.

Öncelikle babası Bahâeddin Veled'den

**Hangi dinden
olursa olsun
insanlar
Mevlâna'nın
beyitlerinde modern
dünyanın
en büyük hastalığı
olan yalnızlık,
ihanet,
ötekileştirme,
kavga gibi
sorunlara çözüm
olacak fikirler
bulabiliyorlar**

aldığı ârifâne duruş, vaaz kültürü, edeb ve ilme değer verme ve belki de babasının tesiri ile Necmeddin-i Kübrâ ve Kübrevilik kendisine ilk tesir eden unsurlar olsa gerektir. Ardından hocası Burhâneddin-i Tirmizi'den aldığı keşf ve mücâhede ile ilmin sırina vakıf olabileme arayışı, eğitim için gittiği Halep'te Hanefî mezhebine vakfedilen Halaviyye Medresesinde Kemâleddin b. Adîm'den Hanefî fihri tahsili, sonrasında Şam'a giderek Mukaddemiyye Medresesinde Hanefî âlimlerinden Burhaneddin Ali Merginânî'den fıkıh okuması... Mevlâna'nın buraya kadarki ilmi tahsili İslâm dininin zâhiri ve uygulamaya yönelik kısmı idi ve Konya'ya dönüşü sonrasında 5 yıl kadar M. 1244 yılının sonlarına kadar medresesinde Hanefî mezhebine uygun dersler verdi. Ancak öğrendiği ve öğrettiği bu zâhir anlamların bir de bâtin anlamı vardı. Maddî şeylerin ardında bir de mânâ vardı ve hep onu aramakta, maddedeki manayı keşfetmek istiyordu. Halep, Şam dönüşü bir taraftan medresede ders verirken bir taraftan da mücâhede insanı hocası Burhâneddin-i Tirmizi'nin kanatları altında cehd ve sa'y ile mânevî keşfin peşine düşmüştü. Ancak hocası Tirmizî, sonrasında "Seyyid-i sırdân" lâkabı alacak olan Tirmizî, Anadolu'ya yönelmiş olan bir arslanın (Şems-i Tebrizî) bu işi tamamlanacağını biliyordu ve belki de istemeyerek hocasının oğlu Mevlâna'yı bırakıp Kayseri'ye dönecekti... Evet, "Allah arslanı" Şems-i Tebrizî 29

Kasım 1244 günü gelmiş ve Konya'nın tam ortasında Belhli Muhammed Celâleddin'i avlamıştı. Sonrasında ise müderris, vâiz, Hanefî fakîhi, müftü, zâhid, kendi halinde hâmûş şâir Muhammed Celâleddin ârif, mutasavvıf, meclis sahibi, sohbet ve gönül adamı, rind, (aslında öncesinde de olduğu gibi) ehl-i beyt âşığı, "Şems" şâiri olarak, bir de Horasan mutasavvıfları gibi Semâ da dönerek "Mevlâna" sıfatını alacaktı. Şems'in yaşam tarzı, davranışları, konuşma üslubu, cevap verme tekniği, insanlara davranış şekli, kimseden çekinmeme... gibi verdiği ilham Mevlâna'nın yıllarca aradığı sorunun cevabı olacak, ancak Mevlâna'nın bulunduğu bu cevabın sağlaması, teyidi, doğruluğunun kontrolü Şems'in yok oluş veya öldürülmesi sonucunda onun yerine koyduğu okuma yazma bilmeyen, konuşmayı dahi beceremeyen ancak "hâl" sahibi Selâhaddin-i Zerkûb'u halife yapması sonucu olacak. Mevlâna yıllarca tâlib olduğu mânânın aslında kendi kitabını (gönlündeki "O'na kendi ruhumdan üfürdüm", "Biz insana şah damarından daha yakınız" sırrını) okumak ile bulunabileceğini ve Şems'in aslında bir "bahane" ya da "vasita" olduğunu anlamıştı.

Devamında, Çelebi Hüsâmeddin'in mutî olması, sabırlı bir yapıya sahip olması, elindeki birçok imkânı bırakarak maddî-mânevî kendisini Mevlâna'ya adanması; oğlu Sultan Veled'in babasının yanından ayrılmayarak "evlâd babanın sırrıdır"

hadis-i şerifini tasdik eden samimi bir "oğul mürid" olması da Mevlâna'yı etkileyen, onun tefekkür dünyasına tesir eden davranışlardır.

Yine Mesnevî'sinde andığı ve nakillerde bulunduğu Horasan mütefekkir ve mutasavvıflarından Şeyh Attâr-ı Nişâbüürî, Senai-yi Gaznevî, Ebu'l Hasan-ı Harakânî, bir müddet okuduğu şâir Mütenebbî, Beydaba'nın Kelile ve Dimne'si gibi kişi ve eserleri de Mevlâna'nın tefekkür dünyasına tesir eden önemli unsurlardır. Yine özellikle Mesnevî merkezli bakıldığında Gazzalî'nin de özellikle "felsefi" bakış ve filozoflara eleştirel tavrı açısından Mevlâna düşüncesine tesir ettiğini net olarak görmek mümkündür.

Evet, bu somut olarak görebileceğimiz etkiler yanında bana göre Selçuklu dönemi Konya'sında yaşayan Mevlâna'nın şehir komşularından Sultan I. Alâeddin Keykubat, IV. Rükneddin Kılıçarslan, II. İzzeddin Keykâvûs, Muîneddin Süleyman Pervâne, muhalif olsa da küçük oğlu Alâeddin Çelebi, samimi ve sabırlı ikinci eşi Gevher Hatun veya Konya sokaklarındaki bir dilenci, fakirlere yardım eden bir tüccar, karşılıklı birbirlerini ziyaret ettikleri bir Rahip, bir Haham, olumlu-olumsuz, pozitif-negatif kişi ve kişilikler gibi somut örnekler de Mevlâna'nın düşünce dünyasına tesir etmiş olmalı ki eserlerinde bu tarz kişi ve hareket tarzlarını tezlerine malzeme yapmıştır.

3 - Mevlana düşüncesinde, İslami

düşüncenin yeri ne ölçüdedir?

Kısaca cevap vereceğim, çünkü fazlaca değerlendirmeye veya yorum-açıklamaya ihtiyaç olmayan bir soru bu. İslâm diye adlandırılan son din, Kur'an-ı Kerim ismi verilen son kitap ve son Peygamber Hz. Muhammed Mustafa (SAV) başta olmak üzere Yüce Allah'ın eşref-i mahlûkât olan biz insanlara yaptığı son mütakâmil din Mevlâna düşüncesinin, onun düşünce yapısının orta direğidir, temelidir, ana harcıdır. İslâmî düşünde Mevlâna'nın sadece ilminde, eserinde, şiirinde, kafasında, düşüncesinde değil, hatta gönlünde öyle rastgele bir yerde değil tam "süveyda"nın merkezinde, ortasında. Biliyorsunuz, bir rubaisinde "Yaşadığım müddetçe, Kur'an'ın kölesi, Hz. Muhammed Mustafa'nın yolunda küçücük bir hizmetçiyim..." diyor.

Belki de Mevlâna okumalarına bu rubai ile başlasak onu nasıl anlamak gerektiğini, düşüncelerinin temelini oluşturan ana değer ne olduğunu daha iyi kavrarız. Değilse Mevlâna bizden de, bizim ona yakıştırdığımız vasıflardan da şikâyetçi olacaktır. Ama şu ayrımı da mutlaka dikkate almak ve softalık yapmamak gerekir. Mevlâna'nın düşüncesinde olan bu mütakâmil din İslâm'ın içerisinde aslında geçmişte bu "Vahdet Dini"ne hizmet eden ve "dinin tamamlanması"nda görev alan Hz. Adem'den Hz. Nuh'a, Hz. İbrahim'den Hz. Yûsuf'a; daha da önemlisi Hz. Musa'dan Hz. İsa'ya kadar bütün Peygamberler vardır. İşte bu anlaşılırsa Mevlâna ve İslâm ya da Mevlâna'nın İslâm anlayışı daha da iyi kavranır.

4 - Mevlâna'nın Kur'an-ı Kerim'den istifadesi konusunda neler söylersiniz?

Genel olarak baktığımızda tüm İslâm mutasavvıfları özellikle mesnevîlerinde veya mensur eserlerinde temel olarak İslâm'dan beslenerek beyit söyler, cümle kurar, mevzu açarlar. Tabii ki Mevlâna da böyle bir usul benimsemiş, lafzî veya telmih yoluyla Âyet-i kerimelerden iktibas yaparak anlattığı konulara dini referanslar getirmiştir. Çok iddialı olsa da bunu da söyleyebiliriz ki aslında Mevlâna

Mevlânâ, sadece Mesnevî'sinde 1500 kadar Âyet-i Kerime aktarır. Tabii ki bu aktarımların 420 kadarı lâfzen iktibas olarak, 272 de meâl olarak nakledilmekte. Geriye kalan ise telmih ve işaret yoluyla aktardığı, aslında şerh de ettiği Âyet-i Kerimelerdir

özellikle Mesnevî'sinde söylediği beyitleri, anlattığı veya aktardığı hikâyeleri, kurguladığı veya gerçek insan tiplerini sadece bir araç olarak kullanıyor, asıl amacı Kur'an-ı Kerim'in daha iyi anlaşılması, ilâhî mânâların daha somut olarak kavranması...

Bu söylediğim hususa bir makaleden istifade ile de somut olarak bazı istatistikleri vermek isterim.

Mevlânâ, sadece Mesnevî'sinde 1500 kadar Âyet-i Kerime aktarır. Tabii ki bu aktarımların 420 kadarı lâfzen iktibas olarak, 272 de meâl olarak nakledilmekte. Geriye kalan ise telmih ve işaret yoluyla aktardığı, aslında şerh de ettiği Âyet-i Kerimelerdir. Yine Mesnevî'nin başlıklarına da bakıldığında 70 kadar Âyet-i Kerime nakli ve devamı beyitlerde tefsirini görmek mümkündür. Yani Âyet-i Kerimelerin tamamını esas alarak bir kıyas yapılırsa Mevlâna sadece Mesnevî'sinde Kur'an-ı Kerim'in dörtte birini nakletmiş, delil olarak getirmiş veya tefsir etmiştir.

Mesnevî haricinde yine mâlum camideki verdiği vaazların yer aldığı Mecâlis-i Seb'a adlı eserindeki konularda, Fîhi mâfih'teki sohbetlerinde, mektuplarının başı ve sonunda ve tabii ki menkıbelerinin nakledildiği Ahmed Eflâkî'nin Menâkıbü'l-ârifin adlı eserindeki bazı sohbetleri sırasında aktardığı Âyet-i Kerimeler de Mevlâna'nın eserlerinde, sohbetlerinde, meclislerinde mutlaka Kur'an-ı Kerim'i temel referans olarak aldığını göstermektedir.

5- Mevlâna'yı Kur'an ve İslam müfessirlerinden kabul edebilir miyiz?

Eğer "Kur'an-ı Kerim'in tefsirinin belli kuralları vardır, müfessirin belirli bir tefsir usulü olmalı" diye bir ön şartla bakılırsa Mevlâna müfessir değildir tabii ki. Ancak böyle bir şartın olmadığı ve "geleneksel tefsir dışında da Kur'an-ı Kerim tefsir edilebilir" diye bir değerlendirme yaparsak işte o zaman da Mevlâna tam bir Kur'an-ı Kerim müfessiridir. Bir önceki sorunun cevabında da aktardığım gibi Kur'an-ı Kerim'in birçok Âyet-i Kerimesini lâfzî veya anlam olarak alıntılanarak bunları Hadis-i şerifler başta olmak üzere naklettiği veya bizzat kendi söylediği hikâye ve kurguladığı olaylarla bize tefsir ediyor. Bu Âyet-i Kerime seçki ve nakillerin geneline baktığımızda da "eşref-i mahlûkât" olan ve "en güzel şekilde" yaratılan insanın hayvanlıktan, insanlığa, insanlıktan da "kâmil insanlığa" geçiş formüllerini barındırdığına şahit oluruz. İşte bu da insanın yaratılış gayesinin farkına varma ve "kulluk" bilincini aşılması açısından aslında Kur'an-ı Kerim'in "özü"dür de. İşte böyle baktığımızda da Mevlâna'yı tam bir İslam ve Kur'an-ı Kerim müfessiri olarak değerlendirebiliriz. Tabii bu kişisel değerlendirmemin yanında Mesnevî'nin henüz başına Mukaddime'sine baktığımızda da (kişayet bu Mukaddime'yi Mevlâna söylemiş-yazmış, sonradan eklenmemişse) eserinin Kur'an-ı Kerim'in özü ve O'nu apaçık bir hale getiren bir tefsiri olarak kabul etmek zorundayız. Aslında geniş kapsamlı bir açıdan baktığımızda da Mevlâna'nın sadece Kur'an'ı tefsir etmediğini, Hz. Musâ'yı, Hz. İsa'yı yani bozulmadan önceki Yahudiliği ve Hıristiyanlığı, hatta tüm ilâhî dinlerin "vahdet" yönünü de tefsir ettiğini görebiliriz.

Bir de şunu eklemek isterim. Hani Mevlâna'dan önce ve sonra yapılmış Kur'an-ı Kerim'in birçok tefsiri var, birçok açıklaması var. Bütün bunları Mevlâna'nın Mesnevî'deki "Kur'an'ı Kur'an ile tefsir et, kendi düşüncelerine göre değil!" beyiti çerçevesinde değerlendirdiğimizde de Mevlâna'nın Kur'an tefsirine bakış açısını da görmüş oluyoruz.

Prof. Dr. Nimet Yıldırım

Mevlânâ'ya Göre Varlıkta Birlik

1. Mevlana düşüncesinde, İslami düşüncenin yeri ne ölçüdedir?

Büyük pir, ulu bilge Hz. Mevlana'nın eserlerinde yansıttığı düşüncelerinin ve düşünce dünyasının temel kaynağı kutsal kitabımız Kur'an ve Ulu Peygamber'in hadisleridir. Başta Mesnevi olmak üzere bütün eserleri dinsel inanışlarının yoğun ve derin etkisi altındadır. Şu dizelerinde ve eserlerinin daha birçok yerinde onun bu özelliğini gözlemlemekteyiz.

من بنده فرآنم اگر جان دارم

من خاک ره محمد مختارم

گر نفل کند جز این کس از گفتارم

ببزارم از او وزن سخن بزارم

Canım tenimde oldukça Kur'an'ın kölesiyim ben

Seçkin Muhammed'in yolunun

toprağıyım ben

Biri bundan başka söz söylese sözlerimden
Ondan da rahatsızım, sözlerinden de ben
Bu son derece veciz ve anlamlı dizeleriyle dindarlığını dile getirmiş, din çerçevesi dışına çıkmadığını belirtmiştir. Mevlânâ'ya göre her ne kadar görünüşte ayrılık olsa da varlıkta birlik/vahdet-i vücûd

temel ilkedir. Manevî yolculuk için ilahî aşk kesinlikle gereklidir. Mevlana aşkı son derece önemser. Aklın yetersiz kaldığı alanlardan biri de aşktır.

Mevlana'nın öğretilerinde, bütün dinler kutsal, bütün insanlık Tanrı'nın yaratıkları ve kullarıdır. Mevlana'nın din, dil, ırk, renk farkı gözetmeden tüm insanlığı gerçeğe çağırarak, Tanrı'nın sonsuz merhamet pınarlarından kana kana su içmeye davet eden evrensel mesajı ve sevgi dolu yaklaşımı, aslında İslâm dininin ve Kur'an'ın mesajıdır.

2. 21. yüzyılda Mevlana'nın mirasına ilişkin neler söylemek istersiniz?

Büyük bilge, ünlü sufi Mevlana'nın bütün çağlara ve bizim yaşadığımız çağdaki insanlara en büyük mirası, eserleri ve eserlerinde dillendirmekte olduğu sevgi, insanlık, aşk ve doğruluk yoludur. Mesnevî, Dîvân-ı Kebîr, Fih-i Mâ Fih, Mecâlis-i Seb'a ve Mektûbât adlı eserleri günümüzde dünyanın birçok ülkesinde en yaygın dünya dillerine çevrilmekte ve alabildiğine geniş ve yaygın olarak okunmakta, eserlerindeki insani değerler insanların ruhsal ve sosyal hayatlarında yararlanmasını bilenler için, ilgileri ölçüsünde bir tedavi, bir terapi gibi yararlı olmaktadır. Onun bu evrensel boyutta etkili yapıtları ve öğretilerinin bütün kuşaklara toplumların her kesimine aktarılması hem bireysel ve hem toplumsal hayatları için son derece önemli mesajlar içermektedir.

3. Sizce Mevlana'ya ilham olan tefekkürler neydi?

Hazreti Mevlana'ya ilham kaynağı olan değerler başta kutsal kitaplar, peygamber sözleri, peygamberlerin yaşantıları ve ergin ulu kişilerin hayat hikâye ve sözleri olmuştur. Elbette bu başat etkenlerin yanı sıra yaşadığı çağda görüp gözlemledikleri

ve yaşadıkları olaylar da düşünce dünyası ve eserlerini yazmada yoğun etki bırakan olgular arasında yer alırlar. Başlıca etkisi altında kaldığı bu birinci dereceden ilham kaynaklarının etkileri ve yansımaları hemen hemen bütün eserlerinde açıklığıyla görülmektedir.

4 - Mevlana'nın Kur'an-Kerim'den istifadesi konusunda neler söylersiniz?

Mevlana yine eserlerinden anladığımız kadarıyla önce de belirttiğim gibi Allah sözü Kur'an'ın buyrukları doğrultusunda Hz. Muhammed'in gösterdiği yolda Allah'a yönelmiş, onun emirlerine uymuş, İslami ilkeler kapsamında hem kendisini erginleştirmiş hem de insanlığı aydınlatmıştır. Bütün hayatı boyunca İslami ahlak değerlerine uygun bir hayat sürmüştür.

5- Mevlana'yı Kur'an ve İslam müfessirlerinden kabul edebilir miyiz?

Mesnevî'yi şerh eden uzmanlar ve bu konuda bilgi sahibi kişiler Mesnevî'nin Kur'an tefsirleriyle, Peygamber hadislerden meydana gelen iki denizin birleştiği yer olarak kabul ederler. Örneğin Ankaravî'nin ifadeleriyle Mesnevî, Kur'an-ı Kerim'in bir tefsiri ve hadislerin bir şerhi gibidir. Mesnevî'ye "Kur'an'ın özü" de denilmiştir.

Çağımızın bilim adamlarından Ali Nihat Tarlan şöyle der: "Mesnevî'ye "Kur'an'ın içi ve özü" derler. Kur'an bir gül bahçesi, Mesnevî ise gülyağıdır.

Süleyman Nahîfî ise: "Hz. Mevlânâ'nın bu güzel Mesnevî'si, ilim esnafının tahkik madenidir. Mesnevî beğenilen bir güzeldir. Lakin herkese cemalini arz etmez. Sohbetinin mahremleri, hâl sahipleridir. Mesnevî'yi anlamak, ondan faydalanmak için hâl sahibi olmak gerekir.

Hazırlayan: Mojtaba Abedi

Mesnevi Denizinden Otuz İnci Tanesi

Mesnevi, Farsça Kur'an olarak da adlandırılmıştır. Aslında bu isimlendirme yersiz de değildir. Zira biri yapısında diğeri de ibarelerinde olmak üzere Mesnevi'nin Kur'an'la iki açık bağı vardır. Mekki küçük surelere ve baştan sona kadar tek bir hikâyeyi anlatan Yusuf Suresi dışındaki surelere baktığımızda da bir düzen görmekteyiz. Bu düzen

içerisinde tek bir mesele anlatılmaktadır. Bu mesele anlatılırken de bazen bir hikâyeden başka bir hikâyeye atlanır. Hikâyeler anlatılırken bazen uyarı diliyle hitap edilir bazen de şeriat ve ahkamdan bahsedilir. Mesnevi bu yönüyle Kuran-ı Kerim'e benzemektedir. Örnek verecek olursak Meryem Suresi'nde doksan sekiz ayette İbrahim, İsmail, İdris, Zekeriya,

Yahya'nın hikayelerinden bahsedilirken kısa bir bölümde Meryem'in hikayesi anlatılmıştır. Mesnevi'nin birinci bölümündeki ilk hikayesi olan Padişah ve Cariye hikayesine de baktığımızda şiirin bu hikâye ile başladığını, kırk üç beyit sonra hikâyeden uzaklaştığını ve on altı beyitte Allah'tan edep istediğini ve yeniden hikâyeye döndüğünü görmekteyiz. Mesnevi'nin seksen dokuz beyitlik diğer bölümü, Papağan ve Tacir hikayesiyle başlar ve hikâyenin doruk noktasında öğüt dili kullanılır. Mesnevi-i Ma'nevî, tekdüze olmayan yapısı ve bölüm bölüm görünümüyle Kur'an-ı Kerim'e benzemektedir.

Mesnevi'nin Kur'an ile bağlantısının bir başka yönü Kur'an-ı Kerim'e referans verip ayetlerine işaret etmesidir. Tek kelimelik referanslar, bir ayeti bir mısradan tazmin etmek veya Kur'ani hikâyeler ve kavramlara atıfta bulunmak Mesnevi'nin özelliklerindedir. Maneviyat dolu Mesnevi'nin şairi Mevlâna'nın düşünce ve dilinde Kur'an ayetleri ve kavramlarının etkisinin derinliği, kapsamı ve fazla oluşuna dikkat ettiğimizde Mesnevi'yi Kur'an'daki birçok hakikatin açıklayıcısı olarak niteleyebiliriz. Fars edebiyatı tarihinde hiçbir irfani eser Allah'ın kelamıyla bu derece aşikâr ve gizli bağlantılara sahip olmamıştır. Mesnevi'deki irfani şiirler birçok ayeti kucaklamıştır.

چون نکرد آن کار مزدش هست لا

ليس للانسان الا ما سعى

İnsan, ancak çalıştığını kazanır

Kur'an lafzı Mevlana'nın zihninde o kadar yer etmişti ki, beyitlerinde de bunun yansımaları Kur'ani ifadelerle görülmektedir.

Sonuç olarak Mesnevi'de Kur'an-ı Kerim'den doğrudan etkilerin görüldüğü için binden fazla beyit mevcuttur. Dergimizde bu hazinenin otuz cevherini inceleyerek Mevlana'nın bir hekim gibi "Mesnevi şifa reçetesi" ile hastanın başucuna geldiğini, çeşitli manevi hastalıkları tespit edip tedavi ettiğini göreceğiz.

1 – Ney iniltisi

بشنو این نی چون شکایت می کند

از جدایی ها حکایت می کند

Dinle neyden duy neler söyler sana

Sızlanır hep ayrılıklardan yana

Edep diyarında Mevlana ve Mesnevi'nin adını duyduktan sonra Neyname'nin bu beytini hatırlamayan kimse yoktur. Basit görünse de aslında en karmaşık beyit ve Mesnevi semasındaki en göz alıcı yıldız olan beyit budur. Mevlana ve Mesnevi üzerine araştırmalar yapanlar Mesnevi'nin çekirdeğini bu on sekiz beyitlik Neyname'nin oluşturduğunu ve on sekiz beyit arasında da ilk beytin çekirdek olduğunu kabul etmektedirler. Şairin zihni, duysal algılarını hayali duygu ve hislerle karıştıran yaratıcı bir atölyedir. Bu algılar ne kadar yüce, şairin hayatı ne kadar pak olursa, yazılan şiirler de o kadar manevi olur. Mevlana'nın Mesnevi'si de Kur'an'dan damıtılmış bir gül suyu olarak kabul edilebilir. Kur'an'ın özü, Mevlana'nın ruhundadır ve zihninin hayali atölyesinde şiirsel unsurlarla karışmıştır. Onun sözleri Kur'an'ın son sözleridir. Gül suyu gibidir ve bazen de çiçeğin taç yaprakları ayetler arasında ima ve tasdik şeklinde kendini göstermektedir.

Maneviyat dolu Mesnevi görünüştesakin olan mânâlarla dolu bir okyanustur, fakat mânâ cevherlerini yakalamak niyetiyle içine daldığımızda, hayali dalgalar ve girdaplar arasında Kur'an'ın birçok ayetinin dalgalandığını görmekteyiz. Bu okyanusun bütün suyunu çekemezsek de ondan bir testi miktarınca alabiliriz. Bu beyitten yakalayabileceğimiz cevher Secde Suresi'nin dokuzuncu ayetinden gelmiştir: "Sonra onu şekillendirip ona ruhandan üfledi." Mevlana bu üfleme neyin sesine ve insanı neye benzetmektedir. Neyin içerisi boş olmazsa ondan bir ses duyulmaz. Peygamber Efendimiz'in kalbinde de Allah'tan başka bir şey yoktur. Ne derse Allah'tandır. Neyden çıkan sesin neyi üfleyene ait olduğu gibi evliyadan duyulan her söz de Allah'a aittir. Ne kadar harikulade bir şeydir Ney! Basit bir çalgı olmasına rağmen Mevlana ondan öyle bir senfoni yapmıştır ki uyanık bin gözü uyutur, uyuyan bin kalbi uyandırır.

2 - Gamze-i Rumi

آینه دانی چرا غماز نیست

ز آن که زنگار از رخسار ممتاز نیست

Aynan, bilir misin, neden gammadaz değil?/
Yüzünden tozu, pası silinmemiş de ondan

Kur'an-ı Kerim bazen küçük bir surede kısaca bahsettiği bir konuyu başka büyük bir surede daha kapsamlı bir şekilde ele almaktadır. Örneğin Fetih suresinde Nasr suresi tefsir edilmektedir. Yukarıdaki beyit, Mesnevi-i Manevi'nin giriş bölümündeki son beyittir ve Kur'an'da nefsin terbiyesiyle ilgili olan bir konuya işaret etmektedir. Bu konu Mesnevi'nin ilk cildinde Rumlar ve Çinliler arasında resim alanında gerçekleşen bir müsabaka şeklinde anlatılmaktadır. Rum ve Çin'in ressamaları, müsabaka için hazırlıklarını yaparlar. Çinli ressamalar, "Bize bir oda verin, siz de bir oda alın. Her grup kendi çalışma odasında sanatını ve hünerini gösterebilir. Sonunda padişah gelip, ortaya çıkan eseri değerlendirsin" dediler. Çinliler padişahıtan yüz çeşit boya istediler. Padişah hazinesini sanatkarların emrine verdi. Çinlilerin istediği boya malzemeleri her sabah kendilerine verildi. Sanatkarlar da bütün titizlikleriyle bu boyalara çeşitli resimler ve süslemeler yaptılar, nakışlar işlediler. Rum ülkesinin ressamaları ise, "Pas giderilmeden boya bir işe yaramaz, resim yapılmaz" diyerek her tarafı güzelce cilaladılar, parlattılar. Bütün duvarlar gökyüzü gibi sade ve temiz oldu. Padişah önce, Çinli ressamaların çalışma yaptığı odaya girdi, resim ve nakışlarına baktı. Bütün yapılanlar harikulade idi. Resimlerdeki incelik ve güzelliğe hayran oldu. Padişah, daha sonra Rum diyarının ressamalarının çalıştığı odaya geçti. Rum ressamaları, iki oda arasındaki görüş alanını engelleyen perdeyi kaldırdı. Çinli ressamaların binlerce boyayla, günlerce emek vererek yapmış olduğu resimler, bu odanın cilalanmış duvarlarına yansıdı. Çinli ressamaların odasındaki süs ve resimler, daha parlak bir biçimde bu odanın duvarlarında kendini gösterdi. Hak aşığı insanlar Allah zikriyle, ibadetlerle, iyiliklerle gönül aynasını parlatırlar. Aynanın kiri ve pasının cilalanarak temizlenmesi; cimrilikten, hırstan ve kinden arınmaktır. Düşünce ve duyguların ağırlığından kurtulup, irfan denizinin aydınlığına ulaşmaktır.

Rum Suresi 41. ayette şöyle buyrulmaktadır:

"İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde bozulma

ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır."

Bakara Suresi 225. ayette de şöyle buyurulmuştur:

"Allah, sizi kasıtsız yeminlerinizden dolayı sorumlu tutmaz, fakat sizi kalplerinizin kazandığı (bile bile yaptığınız) yeminlerden sorumlu tutar. Allah, çok bağışlayandır, halîmdir."

3 - Vefasız ve Bahaneci

ماید از آسمان در می رسید

بی شری و بیع و بی گفت و شنید

در میان قوم موسی چند کس

بی ادب گفتند کوسیر و عدس

منقطع شد خوان و نان از آسمان

ماند رنج زرع و بیل و داس مان

Gökten alışverişsiz, konuşmasız, işitmesiz sofraya iniyordu.

Musa kavmi içinde birkaç kişi edepsizce: "Hani sarımsak, hani mercimek?" dediler Gökten sofraya da kesildi ekme de; bize de ekme, belleme ve orak [sallama] zahmeti kaldı

Kendilerini Allah'ın seçilmiş kulları saymaları pek de yersiz değildir. İsrailoğulları sürekli bahane arayan bir kavimdi. Allah'ın sonsuz lütfuna rağmen en ufak bir zorlukla karşılaştıklarında şikâyet etmekteydiler. Bunlardan biri Mısır'dan çıkarken "yiyeceğimiz yok" diye itiraz etmeleri ve Allah'ın onlara kudret helvası ve bildircin göndermesidir. Bu olay Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılmaktadır:

"Bulutları üstünüze gölge yaptık. Size, kudret helvası ile bildircin indirdik. "Verdiğimiz rızıkların iyi ve güzel olanlarından yiyin" (dedik). Onlar (verdiğimiz nimetlere nankörlük etmekle) bize zulmetmediler, fakat kendilerine zulmediyorlardı."

Yemeklerini yedikten sonra "suyumuz yok" diye yine şikâyet etmeye başladılar. Bunun üzerine Allah tarafından Hz. Musa'ya esasını kayaya vurma emredildi. Musa esasını vurduğu zaman kayadan on iki pınar fışkırdı.

"Hani, Mûsâ kavmi için su dilemişti. Biz de "Asanı kayaya vur" demiştik, böylece kayadan on iki pınar fışkırmış, her boy kendi su alacağı pınarı bilmişti. "Allah'ın rızıkından yiyin, için. Yalnız, yeryüzünde

bozgunculuk yaparak fesat çıkarmayın” demiştik.” (Bakara/60)

Fakat Musa'nın kavmi Allah'a şükretmek yerine bahaneler üreterek yeni şeyler talep ettiler.

“Hani, “Ey Mûsâ! Biz bir çeşit yemeğe asla katlanamayız. O hâlde, bizim için Rabbine yalvar da, o bize yerden biten sebze, kabak, sarımsak, mercimek, soğan versin” demiştiniz. O da size, “İyi olanı düşük olanla değiştirmek mi istiyorsunuz? Öyle ise inin şehrel! İstedikleriniz orada var” demişti. Böylece zillet ve yoksulluk onları kapladı. Onlar, Allah'ın gazabına uğradılar. Bunun sebebi, onların; Allah'ın âyetlerini inkâr ediyor, peygamberleri de haksız yere öldürüyor olmaları idi. Bütün bunların sebebi ise, isyan etmek ve aşırı gitmekte oluşlarıydı.” (Bakara/61)

Kur'an-ı Kerim'de İsrailoğulları kıssasına çok sık rastlanır ve Kur'an'ın en uzun suresi Bakara'nın adı bu kavmin kıssasından alınmıştır. Hatta bazı durumlarda aynı kıssanın iki surede tekrar edildiğini görmekteyiz ki bu da Kur'an-ı Kerim'in bu olaya verdiği önemi ve vurguyu göstermektedir.

“Biz onları on iki kabile hâlinde topluluklara ayırdık. (Tih sahrasında susuzluktan sıkılan) kavmi Mûsâ'dan su istediğinde biz ona, “Asâni taşa vur” diye vahyettik. (Vurunca) taştan on iki pınar fışkırdı. Herkes (kendi) su içeceği yeri bildi. Üzerlerine bulutu da gölgelik yaptık ve onlara kudret helvası ve bildircin indirdik. “Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin iyi ve temiz olanlarından yiye” (dedik). Onlar bize zulmetmediler, fakat kendi nefislerine zulmediyorlardı.” (A'raf/160)

Bakara Suresi'nin 57-61. ayetleri ile Araf Suresi'nin 160. ayetlerinde geçen bu kıssa, Mesnevi'nin birinci kitabının dördüncü bölümünün ilk beyitlerinde de Mevlana tarafından kendi yaratıcı diliyle anlatılmıştır.

4 – Resim sanatı

هیچ نقاشی نگار د زین نقش

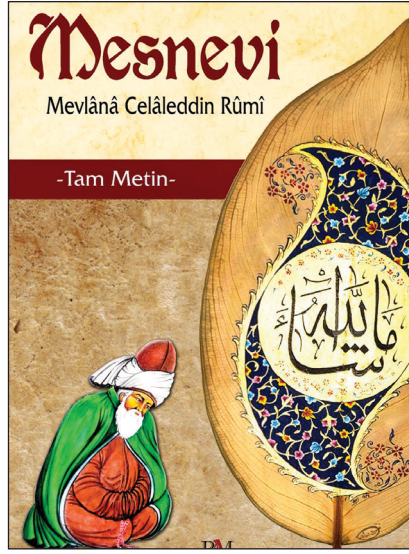
بی امید نفع بهر عین نقش

نقش ظاهر بهر نقش غایبست

وان برای غایب دیگر بیست

هم چو بازی های شطرنج ای بسر

فایده هر لعب در تالی نگر

Görünen resim, görünmeyen resim içindir/ O ise başka bir görünmeyen içindir Bu yararları, görebildiğince böyle üçüncüye, dördüncüye ve onuncuya dek sayabilirsin

Satranç oyunları gibi, her taşın gelecek hamledeki yararını göz önünde bulundur a oğul

Hiçbir ressam amaçsızca resim yapmaz. O resmin arkasında anlatılmak istenen bir şey var. Ressam söylenilmeyen ve duyulmayan ve dile ve kulağa mahrem olmayan sözü kendi kalem ve boyasıyla gözlere anlatmak ister. Çömlekçi, sadece bir testi yapmak için su ve toprağı karıştırmıyor. Atölyesindeki çarkında dönen ham çamuru elleriyle okşayarak pişirir, susuzluğu gideren ve kurumuş dudakları nemlendiren bir teste dönüştürür.

Bir aşık, çölü görmek ve ırmak kenarında oturmak niyetiyle maşukuna eşlik etmez. Aynı yerde ve yolda olsalar da amaç maşukun çölden lale ve çiçek toplaması ve aşığın acısını dindirmesidir. İnsanın yaptıklarının bir sebebi vardır. O zaman varoluşun çarkının hedefsiz dolaştığını nasıl kabul edebiliriz? Mimar ve usta ne kadar iyi olursa olsun bir amacı değerinin arkasına sarar ve satranç gibi her hamlenin arkasında başka bir teknik saklar. İlahi yaratılışın da böyle olmadığını nasıl söyleyebiliriz? Oysaki Yüce Allah, Ahkâf Suresi 3. ayette şöyle buyurmuştur:

“Biz, gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunanları hak ve hikmete uygun olarak

ve belirli bir süre için yarattık...”

Zâriyat Suresi 56. ayetinde şöyle buyurulmaktadır:

“Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.”

Allah (c.c.) cinleri ve insanları, kendisine kulluk etmeleri dışında yaratmamıştır. Bu ihlaslı ibadet, Allah'ın menfaati için değil, ibadet edenleri mükafatlandırmak içindir. Aynı surenin 57-58. ayetlerinde de şöyle buyurulmaktadır:

“Ben, onlardan bir rızık istemiyorum. Bana yedirmelerini de istemiyorum. Şüphesiz Allah rızık verendir, güçlüdür, çok kuvvetlidir.”

Aklı başında olmayan kimse, ressamın sanatını idrak edemez. Allah'ı tanımayanlar, varlığın ve insanın yaratılışını Rabb'in iradesinin değil, tek bir olayın sonucu olarak görürler, dolayısıyla insan için bir amaç veya bir son tasavvur etmezler. Ancak münzel (indirilen) Kur'an, gönlünde menzile sahip olan büyük arif Mevlana, Kur'an-ı Kerim'de yaratılışın hak olduğu söylendiği gibi insanı resmin arkasındaki ressamın niyetini düşünmeye ve anlamaya teşvik etmektedir.

5-Başımıza negeliyorsa kendimizdendir

Mevlana, Allah'tan edep tevfiği istedikten sonra O'nun nimetleri karşısında hamd etmek yerine hırsı tercih eden kavimlerin hikayelerine değinir. Allah, Musa (as) ve İsa'nın (as) kavmine yiyecek gönderdi, fakat onlar bu nimete saygı göstermediler. Bu nedenle Mevlana hikayelerin devamında insanların başına gelen belaların ve musibetlerin kendilerinden kaynaklandığını ve Allah'ın önünde küstahlık/kabalık göstermenin acı ve ıstırapın nedeni olduğunu söyler. Çünkü Allah kullarına karşı zulümden münezzehtir. Maneviyat çeşmesi Mesnevi'nin ilk defterinden olan bu beyitler, Kur'an'da defalarca tekrarlanan bir konulara atıfta bulunmaktadır.

“Şüphesiz Allah, insanlara hiçbir şekilde zulmetmez; fakat insanlar kendilerine zulmederler” (Yûnus/44)

Allah mutlak iyiliktir ve kimseye zulmetmez, dolayısıyla insana hüznü karanlığından gelen her şey kendi kibridendir. Sadece bu dünyada değil,

kıyamet gününde de Allah kimseye zulmetmez.

“Kitap ortaya konur. Suçluları, kitabın içindekilerden korkuya kapılmış görürsün. “Eyvah bize! Bunası bir kitap ki küçük, büyük hiçbir şey bırakmadan hepsini sayıp dökmüş!” derler. Onlar bütün yaptıklarını karşılarında bulurlar. Senin Rabbin hiç kimseye zulmetmez.” (Kehf/49)

İyilik varoluşsaldır. Kötülük, iyiliğinin olmaması demektir. Nitekim karanlık da ışığın olmamasıdır. Amacıyla uyumlu olan iyidir, uyumlu olmayan ise kötüdür. Varlık alemindeki parçalar da birbiriyle uyumludur. Hâşâ! Allah, parçaları birbiriyle uyuşmayan, kendilerini rahatsız eden ve yaratılış amacına ulaşamayacak hiçbir şeyi yaratmaz. Nasıl bu şaşırtıcı ve düzenli sistemin yaratılması için sahip olduğu iradesini bâtil kılar?! Böyle bir ihtimal Cenab-ı Hak için nasıl mümkün olabilir? Nisâ Suresi 79. ayette şöyle buyurulmuştur:

“Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır. Sana ne kötülük gelirse kendindedir. (Ey Muhammed!) Seni insanlara bir peygamber olarak gönderdik. Şahit olarak Allah yeter.”

Allah'ın sanatında hata görülmemiştir, O varlık sayfasında güzelliğinden başka bir şey yazmamıştır. Nezaket ve şerden uzak durmak kulluğun şartıdır. Mevlana da bir sonraki beytinde meleklerin temizliği ve gökyüzünün aydınlığını Allah'a itaat ve kulluğun edebinden kaynaklandığını belirtmiştir.

از ادب پر نور گشته است این فلک

وز ادب معصوم و پاک آمد ملک

Edepten dolayı bu felek nura gark olmuştur / Yine edepten dolayı melekler mâsum ve tertemiz olmuşlardır

6 – Çok uzak, çok yakın

تو مگو ما را بدان شه بار نیست

با کریمان کارها دشوار نیست

Sen “Bize o padişahın huzuruna varmaya izin yoktur” deme / Kerim olan kişilere, hiçbir iş güç değildir.

Bir grup mürit, arif bir zâtin yanına giderek şehrin şeyhinin onlara Allah'a ulaşmak için iki adımdan fazla olmadığını söylediğini belirttiler: Önce kendinizden çıkıyorsunuz ve sonra

**Bir aşık, çölü
görmek ve ırmak
kenarında oturmak
niyetiyle maşukuna
eşlik etmez.
Aynı yerde
ve yolda olsalar da
amaç maşukun
çölden lale ve çiçek
toplama ve aşığın
acısını dindirmesidir.
İnsanın
yaptıklarının
bir sebebi vardır**

O'na giriyorsunuz. Bunu duyan arif bir adımdan fazla yol olmadığını söyledi. Çünkü sen kendi içinden çıktın mı, ona girersin diye devam etti. Kendisinden bir elçi gelip onu tanıtmayı, o görünmez Allah nasıl anlatılabilir? Bir elçi vardı ve Hicaz halkının bin sorusu. Peygamber'in cömertliğinden yararlanmak için sürekli boş bir tas getirip cevaplarla doldurmak istiyorlardı.

“Sana, hilâlleri soruyorlar. De ki: “Onlar, insanlar ve hac için vakit ölçüleridir” (Bakara/189). “Sana haram ayda savaşmayı soruyorlar. De ki: “O ayda savaş büyük bir günahdır”. (Bakara/217). (Ey Muhammed!) Sana ganimetler hakkında soruyorlar. De ki: “Ganimetler, Allah'a ve Resûlüne aittir” (Enfâl/1) Arapların Peygamber Efendimiz'e (s) sordukları ve Allah'ın Resûlü'ne cevap olarak “De ki” diye hitap ettiği birçok ayet var, yalnız bir soru hariç:

“Kullarım, beni senden sorarlarsa, gerçekten ben yakınım. Bana dua edince, dua edenin duasına cevap veririm. O hâlde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler.” (Bakara/186)

Burada Allah “De ki” diye hitap etmez ve doğrudan kullarıyla konuşur. “Sana yakınım, yanındayım” der. Yüce Allah her zaman kullarını kabul eder.

ای خنک آن مرد کز خود رسته شد

در وجود زنده ای پیوسته شد

Ne mutlu o adama kendisinden kurtulmuş, diriye ulaşmıştır!

Meşhurlması sebebiyle bir atasözü olan

bu beyit, Mesnevi'nin şah beyitlerinden biridir. Bu beyitte Mevlana, Allah'a sevgi göstermeyi reddedenlere cevap veriyor. O mutlak yaratıcı ile itaatkar kul arasında hiçbir bağlantı olmadığını ve insanın Allah'a aşık olmadığını iddia edenlere karşı çıkıyor. Arif, aşiktir ve uzak kalmaya dayanamaz. Divane gönül sahibinin ayaklarına zincir vursalar da kendi hayalinde seyretmeye başlar ve istediğine kavuşur. Mevlânâ'ya göre Allah kerimdir ve kerim olan için hiçbir şeyin yapması zor gelmez, her zaman yakın olan ve işini yapabildir. Ona aşık olmanın sebebi insanların liyakatleri değil, onun lütfu ve kerametidir.

7 – Halilullah

اندر این وادی مرویی این دلیل

لا احب الا فلین گو چون خلیل

Bu yolda bu delil olmaksızın yürüme, Halil gibi “Ben batanları sevmem” de! İbrahim (a.s.) Kur'an'da adı geçen ulu'l azm peygamberlerden biridir ve hikayesi defalarca anlatılmıştır. Nemrut zamanında elçi olarak gönderilmiş ve kavmini tevhide davet etmişti. Doğumundan önce kâhinler ve rahipler Nemrut'a tahtını yok edecek birinin doğum haberini vermişlerdi. Bunun üzerine Nemrut kendi makamı için endişelenmişti. Adamlarını çağırmış ve Babil'de yeni doğan veya doğacak olan bütün erkek çocuklarını öldürmelerini emretmişti. Bu sırada annesi bu haberi alır almaz şehirden uzak bir mağaraya sığınmıştı.

Telaşlıydı, fakat çocuğunu her şeye rağmen korumaya karar vermişti. Hz. İbrahim mağarada dünyaya geldi. Ortalık sakinleşinceye kadar orada kaldılar, sonra tekrar şehre indiler. Fakat insanların putlara tapıtığını gören Hz. İbrahim bu duruma dayanamıyor, onları tevhide davet ediyordu. Kur'an-ı Kerim onun için başka hiç kimse için kullanılmamış ifadeler kullanmıştır. Mesela Hz. İbrahim, Halil ve Reşid olarak anılır. Gerçekten de Allah nasıl birini dost olarak seçer? Belki de bu dostluğun sırrı cesarettir. Kur'an'a göre İbrahim (as) Reşit'tir.

چون خلیل از آسمان هفتمین

بگذرد که لا احب الا فلین

Halil gibi yedinci kat gökten de geçsin. Çünkü ben batanları, geçenleri sevmem Reşit, toprağın altında büyümeye

başlayan ve tomurcuk olarak topraktan çıkan bir tohum gibi büyümenin tüm aşamalarını başından sonuna kadar geçene denir. Bundan sonra bakışı ışığa yöneldiğinde, pençelerini güneşin ateşine ulaştırmak için su ve toprakla beslenir. İbrahim (a.s.) çocukluk yıllarını putperestlerden uzak kalarak fitratını müşriklerin öğretilerinden korumuştur. Derken gece bastırınca İbrâhim bir yıldız gördü: "Bu benim Rabbim, öyle mi?" dedi. Yıldız batınca da: "Ben batıp kaybolanları sevmem" dedi. Sonra doğmakta olan ayı görünce: "Bu benim Rabbim, öyle mi?" dedi. O batıp kaybolunca: "Eğer Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi, elbette sapıklığa düşenlerden olurum" dedi. Birgün de güneşi doğarken gördü ve hemen: "Bu benim Rabbim, öyle mi? Bu hepsinden de büyük!" dedi. O da batıp kaybolunca asıl gerçeği haber verdi: "Ey kavmim, şüphesiz ben, sizin Allah'a koştuğunuz ortaklardan beriyim." "Şunu bilin ki ben, dupduru bir iman ve teslimiyetle yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim. Ben müşriklerden değilim." (En'am/76-79)

پرورد در آتش ابراهیم را

ایمنی روح سازد بیم را
İbrahim'i ateş içinde besler; korkuyu, ruhun emniyeti ve selâmeti yapar

8 – Bin düşman ve bir dost

در بیست و دشمن اندر خانه بود
حیلہی فرعون زین افسانہ بود
صد هزاران طفل کشت آن کینه کش
و آن کہ او می جست اندر خانه اش
Kapıyı kapadı, hâlbuki düşman evinin içindeydi. Firavunun hile ve tedbiri de işte buna benzer masallardandı. O kin güdücü, yüz binlerce çocuk öldürdü; aradığıysa evinin içindeydi Tecrübe ölçütü hakim olup doğru altını içine başka şeyler karıştırmışından ayırırsa ne güzeldir! Bir ömür boyunca zenginlik rahatlığında nazla yaşamış biri aşk yoluna adım atamaz çünkü bu yolda dans ederken gam kılıcının altına gitmesi gerekir. Allah'ın sünnetlerinden biri de peygamberlerin risaleti ve doğruluğunun herkese malum olması ve onları geliştirmek için her Peygambere bir dizi düşmanlar koymasındır. En'âm suresi 112. ayetinde buyrulur: "Böylece

biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. Bunlar, aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar. Rabbin dileseydi bunu yapamazlardı. Artık onları uydurdukları şeylerle baş başa bırak." Daha yıllar önce Hz. Musa'nın peygamber ve Beni İsrailin kurtarıcısı olmasından önce, onun canını almak isteyen bir düşmanı vardı ancak Hakk'ın vahyi onu Nil'e sürükledi ve daha sonra onun sevgisini Firavun ailesinin kalbine yerleştirdi. Onu büyüttü ve sonra o büyük işin vakti geldi. Eski Mısır'da sihir ve cadı yaygındı ve Hakk'ın iradesi Firavunluları kendi teknikleri ve kendilerine güç kaynağı sandıkları şeyle yenmeye karar vermişti. Firavunluların çok becerikli ve başarılı oldukları teknik onları şaşkınlık içinde bırakmalıydı.

صد هزاران نیزه فرعون را

در شکست از موسی با یک عصا
Firavun'un yüz binlerce mızrağını tek bir Musa'nın bir tanecik asâsıyla kırdı
Mısır'ın dört bir yanından sihirbazların bir araya gelmesi üzerine Firavun Hz. Musa'dan sihirbazlarla karşılaşması için bir gün belirlemesini ister. Hz. Musa da Firavun'un acizliğini herkesin görebilmesi için halkın toplandığı bir günü seçer. Firavun sihirbazların Musa'ya galip gelerek saltanat tahtını koruyabileceğini düşünüyordu. Oysaki güneşin karartılmayacağını bilmiyordu. Vadedildiği gün gelip çatmıştı. Bir yanda Firavun ve sihirbazlar, diğer yanda Musa ve diğer insanlar toplandılar.

ساحران در عهد فرعون لعین
چون مری کردند با موسی به کین
لیک موسی را مقدم داشتند
ساحران او را مکرم داشتند
ز آن که گفتندش که فرمان آن تست
گر تو می خواهی عصا بکن نخست
Melûn Firavun'un zamanında sihirbazlar Musa ile kin güderek mücadeleye giriştiler
Fakat onu büyük tuttular, öne geçirdiler, ağırladılar
Zira ona "Ferman senin. İstiyorsan önce sen asânı at" dediler
Sihirbazlar istişareden sonra işlerine başladılar ve ipleri korkunç yılanlar gibi hareket ettirip Musa'ya doğru gönderdiler. Allah'tan Musa'ya vahiy geldi:

Biz de Mûsâ'ya, "Elindeki değneğini at" diye vahyettik. Bir de ne görsünler o, onların uydurduklarını yakalayıp yutuyor. (A'râf/117)

گفت نی اول شما ای ساحران

افکنید آن مکرها را در میان
این قدر تعظیم دینشان را خرید
کز مری آن دست و پاهاشان برید
ساحران چون حق او بشناختند

دست و پا در جرم آن در باختند
Mûsâ "Hayır, ey sihirbazlar, önce siz büyülerinizi meydana koyun" dedi.
Mûsâ'ya karşı gösterdikleri o kadarcık hürmet, din sahibi olmalarına sebep oldu; inat yüzünden de elleri ayakları kesildi
Sihirbazlar Mûsâ'nın hakkını anladıklarından evvelce işledikleri suçta karşılık olarak ellerini, ayaklarını feda eylediler

Sihirbazlar sihrin sınırını bildikleri için Musa'nın işinin sihrin ötesinde olduğunu apaçık bir şekilde gördüler ve gerçek ortaya çıktı.

Böylece hak yerini buldu ve onların yapmış oldukları şeylerin hepsi boşa çıktı. Artık orada yenilmişler ve küçük düşmüşlerdi. (A'râf/ 118-119)

İşte yenildikleri ve ezildikleri yer orasıydı. Evrende birden fazla mutlak kâdir yoktur ve her güç onun iradesine bağlıdır. Firavun ve sihirbazlar güçlerinden ve hünerlerinden memnundular ama bütün hileleri bir asayla yok edildi.

ازدها و مار اندر دست تو

شد عصای جان موسی مست تو
حکم خذها لا تخف دادت خدا

تا به دستت ازدها گردد عصا

هین ید بیضا نما ای پادشاه

صبح نوبگشا ز شب های سیاه

Fakat ejderha da yılan da senin elinde asâ kesilir, ey Musa'nın canını bile sarhoş eden, ey Musa'yı bile kendisinden geçiren!

Tanrı, sana "Onu al, korkma, ejderha elinde asâ haline gelecek" hükmünü vermiştir

Ey padişah, haydi, Yedi Beyzâyı göster. Kara gecelerden yepyeni bir sabah meydana getir

9 – İsa'nın nefesi

صد هزاران طب جالینوس بود

پیش عیسی و دمش افسوس بود

Yüz binlerce Câlînus'un yüz binlerce hekimlik hünerleri vardı; İsa'nın ve nefesinin yanında bâtil oldu İsa (a.s.), İsrailoğullarına dedi ki "Ben Allah'tan mucizeler getirdim, çamurdan kuş yapıp üfleyerek canlandırır, doğuştan körleri iyileştirir, ölüleri diriltirim. Evde yediğiniz ve sakladığınız şeyler hakkında sizi bilgilendiririm." Mucize, nübüvvet iddiasının doğruluğunun bir göstergesi olarak Allah'ın izniyle, Peygamberi tarafından gerçekleştirilen olağanüstü eylemlerdir. İsa Mesih (a.s.), doğumundan göğe yükselmesine kadar büyük mucizeleri olan bir peygamberdir. Hikayesi de Kur'an-ı Kerim'de de geçmektedir, Allah ona bir ayette kısaca şöyle hitap etmektedir:

"O gün Allah, şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu İsa! Senin üzerindeki ve annen üzerindeki nimetimi düşün. Hani, seni Ruhul-Kudüs (Cebrail) ile desteklemiştim. Beşikte iken de, yetişkin iken de insanlara konuşuyordun. Hani, sana kitabı, hikmeti, Tevrat'ı, İncil'i de öğretmiştim. Hani iznimle çamurdan kuş şekline benzer bir şey yapıyordun da içine üflüyordun, benim iznimle hemen bir kuş oluyordu. Yine benim iznimle doğuştan körü ve alacalıyı iyileştiriyordun. Hani benim iznimle ölüleri de (hayata) çıkarıyordun. Hani sen, İsrailoğullarına açık mucizeler getirdiğin zaman, ben seni onlardan kurtarmıştım da onlardan inkâr edenler, "Bu, ancak açık bir büyüdür" demişlerdi." "Hani melekler şöyle demişti: "Ey Meryem! Allah, seni kendi tarafından

**Hiçbir ressam
amaçsızca resim yapmaz.
O resmin
arkasında anlatılmak
istenen
bir şey var.
Ressam söylenilmeyen
ve duyulmayan
ve dile ve kulağa
mahrem olmayan
sözü kendi kalem
ve boyasıyla
gözlere
anlatmak ister**

bir kelime ile müjdeliyor ki, adı Meryem oğlu İsa Mesih'tir. Dünyada da, ahirette de itibarlı ve Allah'a çok yakın olanlardandır." (Âl-i İmrân/45) Hz. İsa henüz beşikteyken konuşmuş ve şöyle buyurmuştu:

"Şüphesiz ben Allah'ın kuluym. Bana kitabı (İncil'i) verdi ve beni bir peygamber yaptı." (Meryem/30)

Peygamber olduktan sonra da çamurdan yaptığı şeye üfleyerek Allah'ın izni ile kuşa dönüştürüyordu.

"Ben çamurdan kuş şeklinde bir şey yapar, ona üflerim. O da Allah'ın izniyle hemen kuş olur." (Âl-i İmrân/49)

Doğuştan kör ve alacalıya şifa verirdi.

"Körü ve alacalıyı iyileştiririm ve Allah'ın izniyle ölüleri diriltirim." (Âl-i İmrân/49)

Hekimler, hastaları tedavi ederdi ancak İsa (a.s.) onların yapamadığını ve yapmayı hayal bile edemeyecekleri şeyleri yapardı. Tedavisi olmayan veya tedavisi çok zor olan hastaları iyileştirir, ölüleri diriltirdi. Daha da önemlisi çamurdan kuş yapar onlara üfleyerek canlandırır. O yüzden Mevlana İsa'nın nefesi yanında hekimlerin nefesinin yetersiz kaldığını söylemiştir.

10–Meseleler öğretensevgili Peygamber

صد هزاران دفتر اشعار بود

پیش حرف امی اشعار بود

Yüzbinlerde şiir defterleri vardı, ama bir ümmînin sözü karşısında hepsi bir utançtan ibaretti

Muhammed (s) Hicaz'ın karanlık semasına yükselen ve kırık kalplerin

munisi olan bir yıldızdır. Cânın temiz aynasını güneşe karşı aldı ve ay gibi, karanlığın ışığı oldu. Mektebe gitmeyip okuyup yazma öğrenmediği halde en büyük öğretmen oldu. Kur'an-ı Kerim ona "ümmî" adını vermiş ve bu sıfat onun için kemal kabul edilmiştir. Bu anlamda okuma yazma bilmemesine rağmen semavi ilimler edinmiştir. Okuma yazma bilmeyen birinin ilim ve hikmeti, kıssaları, şeriati ve diğer ilimleri ihtiva eden belâgatli bir kitap getirmesi mucize değilse nedir?

"Onlar, yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de yazılı buldukları Resûl'e, o ümmî peygambere uyan kimselerdir. O, onlara iyiliği emreder, onları kötülükten alıkoyar. Onlara iyi ve temiz şeyleri helâl, kötü ve pis şeyleri haram kılar. Üzerlerindeki ağır yükleri ve zincirleri kaldırır.[230] Ona iman edenler, ona saygı gösterenler, ona yardım edenler ve ona indirilen nura (Kur'an'a) uyanlar var ya, işte onlar kurtuluşa erenlerdir." (A'raf/157)

Hz. Muhammed (s), İslam diniyle bir ve tek olan Allah'ı Araplara tanıttı. Gökler ve yerin ait olduğu, diriltir ve öldüren Allah'ı...

(Ey Muhammed!) De ki: "Ey insanlar! Şüphesiz ben, yer ve göklerin hükümrânlığı kendisine ait olan Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberiyim. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. O, diriltir ve öldürür. O hâlde, Allah'a ve O'nun sözlerine inanan Resûlüne, o ümmî peygambere iman edin ve ona uyun ki doğru yolu bulasınız." (A'raf/158)

گر چه قرآن از لب پیغمبر است

هر که گوید حق نگفت او کافر است

Kur'an, gerçi Peygamber'in dudağından çıkar ama kim Allah söylemedi derse kâfirdir

"Sen bundan önce ne bir yazı okur, ne de elinle onu yazardın. Öyle olsaydı, bâtila uyanlar kuşku duyarlardı." (Ankebut/48)

Onun kalbi tamamen saf ve temiz olduğu için dilinden çıkan her söz kalbinin aynasına yansıyanla aynıydı. Böylece mektebe gitmeyen ve okuma yazmayan bilmeyen bir kişi, insanlığın öğretmeni oldu. Kur'an-ı Kerim indirildiği günden şu ana kadar hiçbir metin onun benzeri olamamıştır. Kim Kur'an bakarsa

ilahi denize dalarak peygamberlerin ruhlarına karışmış olur.

چون تو در قرآن حق بگریختی

باروان انبیا آمیختی

هست قرآن حال های انبیا

ماهیان بحر پاک کبریا

Allah Kur'an'ına kaçır, sığınırın Peygamberlerin ruhlarına karışırın.

Kur'an; Peygamberlerin, Allah'ın temiz ululuk denizindeki balıkların halleridir

11 – Mağara yarenleri

هم چو آن اصحاب کهف از باغ جود

می چرم ایقاظ نی بل هم رقود

خفته باشم بر یمین یا بر یسار

بر نگر دم جز چو گوی بی اختیار

هم به تقلیب تو تا ذات الیمین

یا سوی ذات الشمال ای رب دین

Uyanık olarak değil de Ashab-ı Kef gibi uykuda olarak cömertlik bahçesinde yayılayım

Sağırma, soluma yatıp uyuyayım, fakat ancak top gibi ihtiyarsız olarak yuvarlanayım

Ey din Allah'ı, sağırma da dönersem senin döndürmenle döneyim, soluma da dönersem senin döndürmenle

Uyanık olduklarını düşünüyorlardı, ama uyuduklarından habersizlerdi. Ashab-ı Kef (Mağara yarenleri) hikayesi, inançlarını korumak için bir mağaraya sığınan ve Allah'tan kendilerine

merhametini göndermesini ve işlerini düzeltmesini isteyen bir grup mümin gencin yaşadığı olaydır. Kalplerinin ta

derinliklerinde Allah'a inandılar ve Allah da onların hidayetini artırdı. Yüce Allah da "Göklerin ve yerin Rabbi O'dur. Biz O'ndan başkasına tapmayız" diyen Ashab-ı Kef'in kalplerini sağımlaştırdı.

Onlar, tek ve bir olan Allah yerine farklı tanrılara tapan kavimlerinden uzak durup bir mağaraya sığındılar. Allah, mağarada onların kulaklarına nice yıllar perde koydu ve huzur içinde uykuya daldırdı. Uykudayken güneş bir delikten

üzerlerine parlıyor ve uykuda oldukları halde sağa sola çevriliyorlardı.

پس بخشیم باشم از اصحاب کهف

به ز دقیانوس باشد خواب کهف

یقظه شان مصروف دقیانوس بود

خوابشان سرمایہی ناموس بود

Uyuyayım da Ashab-ı Kef'ten olayım

O sıkıntıda o minnette mahpus kalmak, Dıkyanus'tan iyidir

Ashab-ı Kef'in uyanıklığı, Dıkyanus'a kulluk etme

Fakat uykuları; şereflerini, haysiyetlerini korumuş oldu

Yıllar sonra uykudan kalktıktan sonra birbirlerine ne kadar mağarada kaldıklarını sordular. Bazıları bir gün bazıları da bir günden daha az dediler.

Oysaki Allah daha iyi bilirdi ve onların haberi yoktu. Acıktıkları için onlardan birisi dikkat çekmemek şartıyla şehre

indi. Fakat şehre girdiği zaman diğer insanlar onun başka bir zamana ait olduğunu fark ettiler. Kur'an-ı Kerim, Ashab-ı Kef hikayesini Kef Suresi'nin

9-26. ayetlerinde anlatmıştır.

سگ چو عالم گشت شد چالاک ز حف

سگ چو عارف گشت شد اصحاب کهف

Köpek âlim olunca, kavgada öncü olur / Köpek ârif olunca Ashâb-ı Kef'e katılır

Aynı surenin 22. ayetinde önemli bir konuya dikkat çekilmiştir.

(Ey Muhammed!) Bazıları bilmedikleri şey hakkında atıp tutarak: "Onlar üç kişidirler, dördüncüleri köpekleridir" diyecekler. Yine, "Beş kişidirler, altıncıları köpekleridir" diyecekler. Şöyle de

diyecekler: "Yedi kişidirler, sekizincileri köpekleridir." De ki: "Onların sayısını Rabbim daha iyi bilir. Zaten onları pek

az kimse bilir. O hâlde, onlar hakkında (Kur'an'daki) apaçık tartışma(yı aktarmak)dan başka tartışmaya girme

ve bunlar hakkında onlardan hiçbirine bir şey sorma."

Bu nedenle mağaraya sığınanların sayısına odaklanmamak gerektiğini, bu

hikâyede öğretici olanın onların sayısı değil, amelleri ve Allah'ın müminlere olan desteği olduğu vurgulanmıştır. Bu hikâyeye de Maneviyat çeşmesi Mesnevi'de anlatılmıştır.

12 - Biz kendi haddimizde yaparız ve o ise kendi haddinde

باز عیسی چون شفاعت کرد حق

خوان فرستاد و غنیمت بر طبق

Sonra İsa şefaati edince Hak, yemek sofrası ve tabaklarla ganimetler gönderdi

İsa bin Meryem (a.s.) İsrailoğulları arasında Musavî şeriatı ihya etmek ve dinlerini ıslah etmek için gönderildi.

Onun hayatı mucizelerle doludur; bakire bir anneden doğmak, beşikte konuşmak, hastaları iyileştirmek ve ölüleri diriltmek

onun mucizelerindedir. Havariyyun, Hz. İsa'nın yardımcısı ve sahabeleri olan on iki kişinin hepsine verilen isimdir.

Havariler, "Ey Meryem oğlu İsa! Rabbin bize gökten bir sofrayı indirebilir mi?" demişlerdi de, "İnanıyorsanız Allah'tan sakının" demişti. Onlar, "İstiyoruz ki

ondan yiyelim, kalplerimiz yatışsın. Senin bize doğru söylediğini bilelim ve ona, (gözü ile) görmüş şahitlerden

olalım" demişlerdi. (Mâide/112-113) Bunun üzerine İsa (a.s.) şöyle dua etti:

"... Ey Allahım! Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofrayı indir ki; önce gelenlerimize (zamanımızdaki dindaşlarımıza) ve sonradan geleceklere bir bayram

ve senden (gelen) bir mucize olsun. Bizi rızıklandır. Sen rızıklandırılanların en hayırlısıdır". Allah da şöyle buyurdu:

"Onu size mutlaka indireceğim; fakat bundan sonra içinizden kim inkâr ederse, varlıklar âleminde hiç kimseye etmediğim azabı ona edeceğim."

(Mâide/114-115)

منگر اندر ما مکن در ما نظر

اندر اکرام و سخای خود نگر

Bize, bizim ef'alimize bakma; kendi ikramına, kendi cömertliğine bak!

Maide Suresi'nin 116-118 ayetlerinde yüce Allah ile İsa (a.s.) arasında geçen bir konuşma vardır:

Allah, kıyamet günü şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu İsa! Sen mi insanlara, Allah'ı bırakarak beni ve anamı iki ilâh edinin, dedin?" İsa da şöyle diyecek:

"Seni bütün eksikliklerden uzak tutarım. Hakkım olmayan bir şeyi söylemem,

benim için söz konusu olamaz. Eğer ben onu söylemiş olsaydım, elbette sen bunu bilirdin. Sen benim içimde olanı bilirsin, ama ben sende olanı bilemem. Şüphesiz ki yalnızca sen gaybı hakıyla bilersin. “Ben onlara, sadece bana emrettiğin şeyi söyledim: Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah’a kulluk edin (dedim.) Aralarında bulunduğum sürece onlara şahit (ve örnek) idim. Ama beni içlerinden aldığı anda, artık üzerlerine gözetleyici yalnız sen oldun. Sen, her şeye hakıyla şahitsin.” “Eğer onlara azap edersen, şüphe yok ki onlar senin kullarıdır. Eğer onları bağışlarsan, yine şüphe yok ki sen mutlak güç sahibisin, hüküm ve hikmet sahibisin.”

13 – Allah’ın sözü

حسرت و زاری گه بیماری است
وقت بیماری همه بیداری است
آن زمان که می شوی بیمار تو
می کنی از جرم استغفار تو
می نماید بر تو زشتی گنه
می کنی نیت که باز آیم به ره
عهد و پیمان می کنی که بعد از این
جز که طاعت نبودم کار گزین

پس یقین گشت این که بیماری ترا
می بپنجد هوش و بیداری ترا
Hasret ve figan, hastalık zamanındadır/
Hastalık zamanı tamamı ile uyanıklık zamanıdır
Hasta olduğun zaman günahından
istiğfar eder durursun / Sana günahın
çirkinliği görünür; iyileşince yola geleyim
diye niyet edersin
Bundan sonra kulluktan başka bir iş
ihtiyar etmeyeyim diye ahdeylersin / Şu
halde bu yakinen anlaşıldı ki hastalık
sana akıllılık, bahşediyor

“O, sizi karada ve denizde gezdirip
dolaştırandır. Öyle ki gemilerle denize
açıldığı ve gemilerinizin içindekilerle
birlikte uygun bir rüzgârla seyrettiği,
yolcuların da bununla sevindikleri bir
sırada ona şiddetli bir fırtına gelip çatar
ve her taraftan dalgalar onlara hücum
eder de çepeçevre kuşatıldıklarını
(batıp boğulacaklarını) anlayınca dini
Allah’a has kılarak “Andolsun, eğer
bizi bundan kurtarırsan, mutlaka
şükredenlerden olacağız” diye Allah’a
yalvarırlar. Fakat onları kurtarıncaya, bir
de bakarsın ki yeryüzünde haksız yere
taşkınlık yapıyorlar. Ey İnsanlar! Sizin

Kur’an lafzı Mevlana’nın zihninde o kadar yer etmişti ki beyitlerinde de bunun yansımaları Kur’ani ifadelerle görülmemektedir. Sonuç olarak Mesnevi’de Kur’an-ı Kerim’den doğrudan etkilerin görüldüğü iki binden fazla beyit mevcuttur

taşkınlığınız, sırf kendi aleyhinizedir.
(Bununla) sadece dünya hayatının
yararını elde edersiniz. Sonunda
dönüşünüz bizedir. (Biz de) bütün
yaptıklarınızı size haber vereceğiz.”
(Yûnus/22-23)

Bu ayetler, sadece bir kere yaşanmış ve
tarih kitaplarına konu olmuş bir hikâye
değildir. Her gün ve her an yaşanan
gündelik bir olay anlatılmaktadır.
İnsanlar sıkıntıya düştüklerinde, her
yönden hüsrana uğradıklarında Allah’a
seslenirler, O da lütfuyla cevap verir ama
işler düzelince bu döngü tekrar eder.

Bu ayetler insanı fitratının derinliğine
götürerek, bir kimsenin Allah’ı unutmuş
olabileceğini, ancak çetin olaylarda
mutlaka O’nu hatırlayacağını ve
ruhunun derinliklerinden ve sarsılmaz
inançlarından Allah’ı çağıracağını
anlatır.

Bu geçici uyanışın, aşırı derecede
günaha bulaşmış kişiler üzerinde bir
etkisi olmasa da onların aleyhindeki
delili sona erdirir ve onlara, ihtiyaç
anında Allah’ın varlığını kabul ettiklerini
ve O’ndan yardım aradıklarını ve
Allah’ın da onları kurtardığını hatırlatır.
Tehlike anında insan fitri olarak kurtuluş
kaynağına dönerek yardım ister.
Feryadına lütf ile ulaşacağını bilir,
ancak bu dikkat ve samimiyet devamlı
olmalıdır. Gemi ve fırtına örneğinin
kullanıldığı Ankebût Suresi’ndeki bir
başka ayette de müşriklerden şöyle
bahsedilmektedir:

“Gemiye bindikleri zaman dini Allah’a

has kılarak O’na dua ederler. Onları
kurtarıp karaya çıkardığı zaman ise bir
de bakarsın ki, Allah’a ortak koşuyorlar.”
(Ankebût/65)

14- Zindan mı gökyüzü mü?

کافران چون جنس سجین آمدند
سجن دنیا را خوش آیین آمدند
Kâfirler “Siccin” cinsinden olduklarından,
dünya zindanına hoşlanarak geldiler
“Doğrusu şudur ki, günahkârların yazısı
muhakkak siccindedir.” (Mutaffifin/7)
Her şey kendi zıddı ile tanınır aslına
göre, Siccin İlliyyin anlamının karşıtıdır
ve İlliyyin ise Uluvv (yüksek)liğin çok
olması anlamında olduğuna göre
Siccin de Siccin (zindan)’ın çok olma
anlamında gelir. Facirler (günahkarların)
kitabı öyle bir zindanda mahpuştur ki,
o zindana düşenin kurtuluşu olmaz.
Kitap ise olacağı kesin bir yazıdır. Ayetin
kastettiği şudur ki, Allah’ın takdirine göre
facirler öyle bir zindana düşüp mahpus
olacaklar ve ebede kadar ve o kadar
içinde kalacaklar ki, oradan kurtuluş yok
diye sanacaklar. Siccin bir çok kaderin
yazıldığı bir kitaptır ve facirlerin de kaderi
onda yazılıdır. Facirler yani yalancılar
ve günahkarlar Allah tarafından takdiri
yazılmış ve cezası kesin muhakkak
olacak bir günde helak olacaklar ve
onlar için hazırlanan azap başlarına
gelecektir.

انبیا چون جنس علیین بدند

سوی علیینجان و دل شدند
Peygamberler, “İlliyyin” cinsinden
olduklarından can ve gönül İlliyyinine
doğru gitmişlerdir

Mutaffifin suresi 18. âyetinde şöyle
der: “Hayır hayır! Şüphe yok ki erdem
sahiplerinin kaydı illiyyindedir.” İlliyyin
başka bir yüksekliğin üzerindeki bir
yükseklik anlamına gelir. Başka bir
deyişle yüksek makamlarla Allah’a
yakınlık menziline götüren iki kat bir
yüksektir. Aynı halde söylediğimiz gibi
Siccin bu anlama aykırıdır. Ebrar (iyi, özü
sözünü bir dindar) için mukadder ve kesin
olan yaptıkları iyiliklerin karşılığının
İlliyyin’de yani yükseklerde Allah katında
olmasıdır. İlliyyin yazılı, kaza ve kaderin
kesin ve belli olduğu ve şüphelerden
uzak bir emirdir. Müfessirlerin bu
âyetlerde yedinci gök anlamına gelen,
Arş’ın altında bulunan ve mü’minlerin

evi olan İliyyin hakkında sözleri vardır. Bazıları İliyyin için "Sidretü'l-müntehâ (yedinci yada altıncı semada Arş'ın sağ tarafında bulunan bir nebki ağacıdır) gibidir, amel orada biter" der. Bazıları ise onun zebercedden asılı ve kulların amelleri üzerinde yazılı bir levha olduğunu söylemişlerdir. Bazıları da şöyle dediler: O, heybete bürünmüş yüksek bir mertebedir. Kuran âyetleri Mevlana'nın zihninin tasavvur atölyesinde mesnevilere giydirilmiş ve o aynı temayı hayal alemine götürüp geri armağan getirmiştir.

15 – Ölümü tatmak

زاد مردی چاشتگاهی در رسید

در سرا عدل سلیمان در دويد

رويش از غم زرد و هر دولب كبود

بس سلیمان گفت ای خواجه چه بود

گفت عزرا بیل در من این چنین

یک نظر انداخت پر از خشم و کین

گفت هین اکنون چه می خواهی بخواه

گفت فرما باد رای جان پناه

تا مرا زینجا به هندستان برد

بو که بنده کان طرف شد جان برد

Sâf bir adam, bir kuşluk çağında koşa koşa

Süleyman'ın adalet sarayına erişti / Yüzü

gamdan sararmış, dudakları morarmıştı.

Süleyman, ona "Efendi ne oldu?" dedi / O

"Azrail, bana öyle bir hışımla, öyle bir kinle

baktı ki..." dedi

Süleyman "Peki, şimdi ne diliyorsan

dile bakalım" dedi / O dedi ki: "Ey canları

koruyan! Rüzgâra emret; Beni tâ

Hindîstan'a götürsün; belki kulunuz oraya

gidince canını kurtarır."

Şüphesiz hepimiz istesek de istemesek

de sevsek de sevmesek de ölüm

ikliminin yolcularıyız. Doğmadan önce

bir gün öleceğimiz mukadder olmuştur.

Zamanı geldiğinde bu gerçekleşecektir.

Ne ölümden kaçabilir ne de onu

erteleyebiliriz.

"De ki: "Eğer siz ölümden ya da

öldürülmekten kaçırıyorsanız, kaçmak

size asla fayda vermeyecektir. O

takdirde bile (hayatın zevklerinden)

pek az yararlandırılırsınız." De ki: "Eğer

Allah size bir kötülük dilese, sizi Allah'tan

koruyacak kimdir? Yahut size bir rahmet

dilese, buna engel olacak kimdir?"

Onlar kendilerine Allah'tan başka hiçbir

doşt ve hiçbir yardımcı bulamazlar."

(Ahzâb/16-17)

Beden, insanların malı olsaydı, onu hasıtalıktan, yaşlılıktan ve ölümden korurlardı.

"(Onlar), kendileri oturup kaldıkları hâlde

kardeşleri için, "Eğer bize uysalardı,

öldürülmezlerdi" diyen kimselerdir. De ki:

"Eğer doğrusu öyleyenler iseniz kendinizden

ölümü savın." Allah yolunda öldürülenleri

sakın ölümler sanma. Bilakis onlar diridirler,

Rableri katında Allah'ın, lütfundan

kendilerine verdiği nimetlerin sevincini

yaşayarak rızıklandırılmaktadırlar." (Âl-i

İmrân/168-169)

Ölümden kaçış yoktur ancak ömrümüzü

doğru yola adayabiliriz. Allah bir can

sermayesi vermiş ve onu alacak olan

da yine kendisidir. Herkes ömrünü onun

yolunda tüketirse buna karşılık ebedî

hayat ve ilâhî rızık elde edecektir. Yeryüzü

geniş ve ferahdır. Herhangi bir noktada

Allah'a ibadet ve kulluk yapılamaz hale

gelirse, başka bir yere gitmemiz gerekir.

Madem öyleyse Allah'tan başkasına

tapmak insafsızlık değil midir? Dünya

hayatı sayılı günlerden ibaret olduğu

halde ölüm bir gölge gibi peşimizdedir.

Hepimizin dönüşü Allah'adır. Dünya

hayatının süsü ve güzelliği fânidir.

پس ترا هر لحظه مرگ و رجعتی است

مصطفی فرمود دنیا ساعتی است

Şu halde sen her göz açıp kapamada

ölüyor, diriliyorsun / Mustafa "Dünya bir

andan ibarettir" buyurdu

16 – Tecelli Mütevatir Hadisi

هر نفس نو می شود دنیا و ما

بی خبر از نوشدن اندر بقا

عمر همچون جوی نو نو می رسد

مستمری می نماید در جسد

Her nefeste dünya yenilenir / Fakat biz, dünyayı öylece durur gördüğümüzden bu yenilenmeden haberdar değiliz.

Ömür su gibi yeniden yeniye akıp gider / Fakat cesette bir daimîlik gösterir

Mesnevi-i Manevi'nin bu beyitleri Kur'an-ı Kerim'de geçen bu iki ayete işaret etmektedir:

"İlk yaratmada âcizlik mi gösterdik ki (yeniden yaratamayalım)? Doğrusu onlar, yeniden yaratılış konusunda şüphe içindedirler." (Kâf/15)

"Dağları görürsün, onları hareketsiz sanırsın. Hâlbuki onlar bulutların geçişi gibi hareket ederler. Bunu, her şeyi sağlam ve yerli yerince yapan Allah yapmıştır. Şüphesiz O, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır." (Neml/88)

Eğer ariflerin bakış açısından evrene bakarsak onu Allah'ın tecellisi olarak görürüz. Yaratılış âlemi, Allah'ın tecelli ve zuhur mertebesidir ve bu tezahürlerde tekrar olmadığı için yaratılış sürekli bir değişim ve dönüşüm içindedir. Sabit olan Hakk'ın zatıdır ve bu değişim ve dönüşüm yeni bir yaratım yeniden vücut bulma ve yenilenmeye benzer olarak tabir ediliyor. Merhum Bediüzzaman Furuzanfer mesnevi açıklamasında şöyle der: Hayat yenilenme kuralı üzerine kuruludur. Allah'ın yaradılışındaki bu değişim herhangi bir zaman aralığı olmaksızın gerçekleştiği için, hayat sabit ve sürekli bir şey olarak tasavvur edilir. Tıpkı hızla hareket eden kor ve ateş gibi ki biz onu bir daire olarak hissederiz. Ya da yanan bir odunu yatay ve dikey hareket ettirdiğimizde bize bir çizgi gibi görünür oysa daire ya da çizgi değil sadece bir noktadır.

17 – İniş

چونک صانع خواست ایجاد بشر

از برای ابتلای خیر و شر

جبرئیل صدق را فرمود رو

مشیت خاکی از زمین بستان گرو

او میان بست و بیامد تا زمین

تا گزارد امر رب العالمین

Sanatsahibi Tanrı, hayra, şerre uğramak, sınamak üzere Adem'i yaratmak istediği zaman,

Özü doğru Cebrail'e "Yürü, yeryüzünden bir avuç toprak ödünç al" buyurdu

Cebrail hizmete bel bağlayıp alemlerin rabbinin emrini yerine getirmek üzere yeryüzüne geldi
Kur'an-ı Kerim'in Âl-i İmrân Suresi'nde Adem'in topraktan yaratıldığı belirtilmiştir.

Şüphesiz Allah katında (yaratılışları bakımından) İsa'nın durumu, Âdem'in durumu gibidir: Onu topraktan yarattı. Sonra ona "ol" dedi. O da hemen oluverdi. (Âl-i İmrân/59)

Hani meleklerle, "Âdem için saygı ile eğilin" demiştik de İblis hariç bütün melekler hemen saygı ile eğilmişler, İblis (bundan) kaçınmış, büyüklük taslamış ve kâfirlerden olmuştu. (Bakara/34)

Allah, meleklerle, ben yeryüzünde mutlaka bir halife yaratacağım dediği zaman melekler biz sana ibadet ederken orada bozgunculuk edecek ve kan dökecek birini mi yaratacaksın? diye sormuşlardı. Allah da, "Ben sizin bilmediğinizi bilirim" demişti.

مر ملايك را نمودی سر خویش
كاین چنین نوشی همی ارزد به نیش

عرضه کردی نور آدم را عیان
بر ملايك گشت مشكلها بیان

Sen, meleklerle sırrını gösterdin / Böyle bir lezzet, kahır ve minhete değer!

Âdem'in nurunu meleklerle açıkça arz ettin, müşküllerini halleyledin

Allah, Âdem'e bütün varlıkların isimlerini öğrettikten sonra onları meleklerle göstererek, "Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi bana bunların isimlerini bildirin" dedi. Melekler ise, "Seni bütün eksikliklerden uzak tutarız. Senin bize öğrettiklerinden başka bizim hiçbir bilgimiz yoktur" dediler.

بوالبشر كاو علم الاسما يك است
صد هزاران علمش اندر هر رگ است
"Allemeleşmâ" ya bey olan, her damarında yüz binlerce ilim bulunan insanlar atası,

Her şeyin adını, nasılsa öylece bilmiş sonunda ne olacaksa sonuna kadar da agâh olmuştu

Sonra Allah Adem'e şöyle dedi: Ey Adem! Onlara bunların isimlerini söyle. Adem de öyle yaptı. Allah, meleklerle, "Âdem için saygı ile eğilin" dedi ve İblis hariç bütün melekler hemen saygı ile eğildiler, ama İblis (bundan) kaçınarak, kâfirlerden oldu. Şeytan sadece Adem'e secde etmeyi reddetmesi yüzünden kafir

**Ölümden kaçış
yoktur ancak
ömrümüzü doğru yola
adayabiliriz.
Allah bir can
sermayesi vermiş
ve onu alacak olan da yine
kendisidir.
Herkes ömrünü
onun yolunda
tüketirse buna karşılık
ebedî hayat
ve ilâhî rızık
elde edecektir**

sayıldı değil, aslında içindeki gizli küfür bu olayda ortaya çıkmıştır.

چشم آدم چون به نور پاک دید
جان و سر نامها گشتش پدید

چون ملک انوار حق در وی بیافت
در سجود افتاد و در خدمت شتافت

Âdem'in gözü Tanrı'nın pâk nuru ile gördüğünden adların hakikati ve içyüzü ona ayan oldu.

Melekler onda Hak nurunu görüce hepsi, ona yüzüstü secdeye vardılar

Allah, İblis'e neden Adem'e secde etmediğini sordu. O da "Ben ondan üstünüm, çünkü beni ateşten, onu ise topraktan yarattın." dedi.

نفس و شیطان بوده ز اول واحدی
بوده آدم را عدو و حاسدی

Nefisle Şeytan'sa ezelden bir olduğundan Âdem'e düşmandır, ona haset edip durur

Dedik ki: "Ey Âdem! Sen ve eşin cennete yerleşin. Orada dilediğiniz gibi bol bol yiyin, ama şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz." Derken, şeytan ayaklarını oradan kaydırıldı. Onları içinde buldukları konumdan çıkardı. Bunun üzerine biz de, "Birbirinize düşman olarak inin. Sizin için yeryüzünde belli bir süre barınak ve yararlanma vardır" dedik. (Bakara/35-36)

حرص آدم چون سوی گندم فرود
از دل آدم سلیمی را ربود

پس دروغ و عشوهات را گوش کرد
غره گشت و زهر قاتل نوش کرد

کزدم از گندم ندانست آن نفس
می برد تمییز از مست هوس

Âdem'in buğdaya hırsı artınca bu hırs,

gönlünden sıhhati, selâmeti kapıp götürdü.

Senin yalanına, işvене kulak astı, aldanıp öldürücü zehri içti.

O anda akrebi buğdaydayken ayırt edemedi. Hevesle meşî olan kişinin temyizi uçup gider

Derken, Âdem (vahy yoluyla) Rabbinden birtakım kelimeler aldı, (onlarla amel edip Rabb'ine yalvardı. O da) bunun üzerine tövbesini kabul etti. Şüphesiz O, tövbeleri çok kabul edendir, çok bağışlayandır. (Bakara/37)

زلت آدم ز اشکم بود و باه
و آن ابلیس از تکبر بود و جاه

لاجرم او زود استغفار کرد
و آن لعین از توبه استکبار کرد

Adem'in işlediği küçük kusur karın ve cima yüzünden oldu. Fakat iblisin suçu ululuktan ve mevki yüzündendi.

Hasılı Adem çabucak tövbe etti, halbuki o melun, tövbe etmeye tenezzül etmedi

18 – Salih ve Semud

قصه عاد و ثمود از بهر چیست
تابدانی کاتبیا را نازکی است

این نشان خسف و قذف و صاعق
شد بیان عز نفس ناطقه

جمله حیوان را پی انسان بکش
جمله انسان را بکش از بهر هش

Âd ve Semud kavminin hikâyeleri ne için söylenip duruyor? Peygamberlerin nazik, nazenin olduklarını bilmen için Yere batma, başlarına taş yağma, bir sesle canlarının alınışı... Hep bu vakalar, nefsi natika sahiplerinin yücelerini bildirmek içindir.

Bütün hayvanları insan için öldür, fakat bütün insanları da bir akıllı kişi için öldür (hiç beis yok!)

Salih (a.s.), Semud kavmine dedi ki: Bu dişi devenin su içmek için özel bir günü, sizin de belirli bir gününüz vardır. Bu deveye zarar vermeyin, çünkü acıklı bir azaba uğrayacaksınız.

Salih, şöyle dedi: "İşte bir dişi deve! Onun (belli bir gün) su içme hakkı var, sizin de belli bir gün su içme hakkınız vardır."

"Sakın ona bir kötülük dokundurmayın. Yoksa büyük bir günün azabı sizi yakalar." Derken onu keştiler, fakat pişman oldular. Böylece onları azap yakaladı. Şüphesiz bunda bir ibret vardır.

Onların çoğu ise iman etmiş değillerdir. (Şu'arâ/155-158)

ناقة الله آب خورد از جوی و میغ
آب حق را داشتند از حق دریغ

ناقه‌ی صالح چو جسم صالحان
شد کمینی در هلاک طالحان

تا بر آن امت ز حکم مرگ و درد
ناقة الله و سقیها چه کرد

Tanrı devesi, ırmaktan buluttan su içmekteydi. Onlar, Hakk'ın suyunu Hak'tan esirgediler.

Salih'in devesi, salih kişilerin cisimleri gibidir; onlar kötülerin helâki için tuzaktır. Neticede "Tanrı devesinden ve içeceğinden çekinin" hükmü, o ümmeti ne dertlere uğrattı, onları nasıl helâk etti! Semûd kavmi, azgınlığı sebebiyle yalanladı. Hani onların en bedbaht olanı (fesat çıkarmak için) ileri atılmıştı. Allah'ın Resûlü de onlara şöyle demişti: "Allah'ın devesini ve onun su içme hakkını koruyun." (Şems/11-13)

هم نکر سازید از بهر نمود

صیحه‌ای که جانیشان را در ربود
Allah, Semûd kavmi için, bir haykırış hizmetkâr tuttu, onların canlarını alıverdi A'raf suresi'nde Hz. Salih'in tevhid çağrısı ve Semûd halkının tepkisi Şems ve Şu'ara surelerinden daha detaylı anlatılmaktadır.

ناقة صالح به صورت بد شتر

بی بریدندش ز جهل آن قوم مر

از برای آب چون خصم شددند

نان کور و آب کور ایشان بدند
Salih'in devesi görünüşte deveydi, o zâlim kavim, bilgisizlik yüzünden deveyi keştiler. Su için deveye düşman olduklarından kendileri, mezara su ve ekmek oldular (helâk olup mezarı doyurdular)

Semûd kavmine de kardeşleri Salih'i Peygamber olarak gönderdik. Dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin için O'ndan başka bir ilâh yoktur. Gerçekten size Rabbinizden (benim peygamber olduğumu gösterecek) açık bir delil geldi. İşte size bir mucize olarak Allah'ın şu devesi... Bırakın onu da Allah'ın mülkünde yesin, içsin. Sakın ona bir kötülük etmeyin. Yoksa sizi elem dolu bir azap yakalar." (A'râf/73)

ناقة الله آب خورد از جوی و میغ
آب حق را داشتند از حق دریغ

ناقه‌ی صالح چو جسم صالحان
شد کمینی در هلاک طالحان

Tanrı devesi, ırmaktan buluttan su içmekteydi. Onlar, Hakk'ın suyunu Hak'tan esirgediler

Salih'in devesi, salih kişilerin cisimleri gibidir; onlar kötülerin helâki için tuzaktır Nihayet deveyi keştiler, Rablerinin emrine karşı geldiler ve "Ey Salih! Sen eğer (dediğin gibi) peygamberlerden isen, haydi bizi tehdit ettiğin azabı getir" dediler. Derken, onları o kuvvetli sarsıntı yakaladı da yurtlarında yüzüstü hareketsiz çöke kaldılar. Artık, Salih onlardan yüz çevirdi ve "Andolsun, ben size Rabbinin vahyettiklerini tebliğ ettim ve size nasihatta bulundum. Fakat siz nasihat edenleri sevmiyorsunuz" dedi. (A'râf/77-79)

تا بر آن امت ز حکم مرگ و درد

ناقة الله و سقیها چه کرد
شحنه‌ی قهر خدا زیشان بجست

خون بهای اشتی شهری درست
Neticede "Tanrı devesinden ve içeceğinden çekinin" hükmü, o ümmeti ne dertlere uğrattı, onları nasıl helâk etti! Tanrı kahrının şahnesi, bir devenin kanına diyet olarak onlardan bütün bir şehri diledi

19 – Mişkat ve Misbah

Her şeyi yokluk zulmetinden varlık aydınlığına çıkararak Allah'ın nurudur... Fihî Ma Fih (ne varsa içindedir)

او چو نور است و خرد جبریل اوست
و آن ولی کم از او قندیل اوست

و آنکه زین قندیل کم مشکات ماست
نور را در مرتبه ترتیب هاست

O, nura benzer; akıl onun Cebrail'dir. Ondan aşağı olan veli de onun kandilidir. Bu kandilden daha aşağı derece de olan veli de kandil konan yerimizdir. Nura

mertebe bakımından dereceler vardır Amelleri kendilerini karanlık ve zulmete sürükleyen ve Allah onlara bir nur vermemiş olan kâfirlerin tersine müminler salih ameller ve Rablerinin nuruyla hidayete ermelütfuna sahiptirler. Bu hakikat, Cenâb-ı Hakk'ın, göklerin ve yerin onunla aydınlandığı yaratıcı bir nura sahip olduğu ve neticede bu nur vasıtasıyla varlık aleminde görünmeyen hakikatlerin ortaya çıktığını göstermektedir.

گر چه مصباح و ز جاجه گشته‌ای

لیک سر خیل دلی سر رشته‌ای
Gerçi ışık (gibi nurlu, lâtif) ve sırça (gibi ince ve nazik) oldun. Fakat gönül ehlinin başısın, onlara muktedasın

Alemde kendi zatında zahir olan başkasına mazhar olan şey nûrdu. Allah, göklerin ve yerin kendi nuru ile üzerinde belirdiği nurdur.

Bu arada sadece müminlerin aydınlandığı ve onunla salih amellere hidayet olunan özel bir nuru vardır. O nur, müminlerin kalplerinin ve gözlerinin ahirette aydınlanacağı marifet nurudur. O gün kalplerin alt üst olacağı ve böylece ebedi saadetlerine hidâyet olunacağı ve o gün dünyada kendilerine görünmeyen şeylerin kendilerine açıklanacağı gündür.

Yüce Allah bu nuru, Nûr Suresi'nin 35. ayetinde en güzel şekilde anlatmaktadır: "Allah, göklerin ve yerin nurudur. O'nun nurunun temsili şudur: Duvarında bir hücre; içinde bir kandil, kandil de bir cam fânûs içinde. Fânûs sanki inci gibi parlayan bir yıldız. Mübarek bir ağaçtan, ne doğuya, ne de batıya ait olan zeytin ağacından tutuşturulur. Bu ağacın yağı, ateş dokunmasa bile neredeyse aydınlatacak (kadar berrak)tır. Nur üstüne nur. Allah, dilediği kimseyi nuruna iletir. Allah, insanlar için misaller verir. Allah, her şeyi hakkıyla bilendir."

Bu kandil, müminlerin Allah'ı tesbih ettiği, ticareti ve satışı onları Rab'lerini zikretmekten ve Allah'a kulluk etmekten alıkoymayan ibadethanelere, müminlerin Allah'ı tesbih ettiği evlere asılmalıdır.

حق کرا خواندست در قرآن رجال

کی بود این جسم را آنجا مجال
Tanrı, Kur'an'da kimlere er dedi? Nerde bu beden, oraya varacak?

Cenab-ı Hâk kendi nurunu bir kandile evliyanın varlığını da bir cama teşbih ederek örnek vermiştir. O'nun nuru kâinata (kevn-ü mekan) sığmaz iken cam ve kandile nasıl sığsın? Onu talep ettiğinizde onu kalbinizde bulacaksınız ve bu buluş onun nuru bir zarf olarak içinde tuttuğu gibi değil, aynı kendinizi aynada bulduğunuz gibidir. (Fihî Ma-Fîh)

20 – Engelsiz görüşme

جئتمونا وفرادى بی نوا

هم بدان سان که خلقناکم کذا
Bize yapayalnız, azıksız, âdeta sizi yarattığımız gibi geldiniz.
“Andolsun, sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize geldiniz. Size verdiğimiz dünyalık nimetleri de arkanızda bıraktınız. Hani hakkınızda Allah'ın ortakları olduğunu zannettiğiniz şefaathçilerinizi de yanınızda görmüyoruz? Artık aranızdaki bağlar tamamen kopmuş ve (Allah'ın ortağı olduklarını) iddia ettikleriniz, sizi yüzüstü bırakıp kaybolmuşlardır.” (En'âm/94)

چون بآخر فرد خواهم ماندن

خو نباید کرد با هر مرد وزن
Sonunda mademki yapayalnız kalacağım, her kadınla, her erkekle düşüp kalkmaya alışmamak lâzım
Furâda çiftlere karşın ayırık olup başkalarından ayrı olarak kendilerinden başkasıyla bir karışıklığı olmayan şeylerdir. Bu âyet, insanın ölümle Rabbine gireceği ve dünya işlerinin hakikatini bileceği gün olan ahiret hayatının hakikatini haber vermektedir. Kâinatı idare eden O'dur ve O'nun dışında kimsenin buna gücü yetmez. İşlerin idaresinde etkili olduğunu düşündüğümüz her şey ister dünya malı olsun ister çocuk, eş ve akraba olsun, bunların hiçbirinin hayatı idare etmede bir tesiri yoktur ve hurafeden başka bir şey değildir.

İnsan alemin bir parçasıdır, Allah'ın iradesiyle mukadder olan hedefe yönetilen diğer parçalar gibi... Kâinattaki mahlûkların hiçbirisi, O'nun işlerinin idaresine karışamaz, hükmedemez. Zahire göre tesirli görünen sebeplerin bütün tesirleri Allah'tandır ve bu sebeplerin hiçbirisi tesirlerinde müstakil değildir. Fakat insan, dünya süslerine gönlünü verir, onlara sarılır ve teslim

İnsan alemin bir parçasıdır, Allah'ın iradesiyle mukadder olan hedefe yönetilen diğer parçalar gibi... Kâinattaki mahlûkların hiçbiri, O'nun işlerinin idaresine karışamaz, hükmedemez

olur ve bu teslimiyet onu asıl sebebi görmekten alıkoyar ve yavaş yavaş Allah'tan başka vasıtaların etkili olduğunu zanneder. Nihayet de bu sarhoşluk ve boş hayallere kapılarak ömrünü tüketir.

او برهنه آمد و عریان رود

ورغم دزدش جگر خون می شود
Zaten dünyaya çıplak geldi, çıplak gidecek... Böyle olduğu halde hırsızlardan korkusundan yüreği kan olmakta!

Kur'an-ı Kerim'de ölüme varan kişinin ruhunun bedeninden ayrılması durumunda, tüm maddi illetler bağlantısının kesildiği bildirilmektedir. Çünkü bütün bağlantıları insan bedeniyedir ve beden kalmadığında o bağlantılar da ortadan kalkar ve işte o zaman dünyadaki maddi nedenlere bağladığı bağımsızlığın bir yanılsama olduğunu açıkça görür. Dolayısıyla Allah'tan başka bir Rabbinin olmadığını ve işlerinde başka hiçbir etkinin bulunmadığını anlar.

21 – Alıcı Allah

من دلیم حق شما را مشتری

داد حق دلایم هر دوسری
Ben delilim, müşteriniz Allah'tır. Allah, benim tellâllığımı iki baştan da verdi
“Şüphesiz Allah, mü'minlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır. Artık, onlar Allah yolunda savaşır, öldürürler ve ölürler. Allah, bunu Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da kesin olarak va'detmiştir.

Kimdir sözünü Allah'tan daha iyi yerine getiren? O hâlde, yapmış olduğunuz bu alışverişten dolayı sevinin. İşte asıl bu büyük başarıdır.” (Tevbe/111)

Tevbe Suresi'nin ayetleri, hepsi tek bir amacı olan ve savaş, cihat ve şehitlik etrafında dönen çeşitli konuları ele almıştır. Bu ayetlerin bir kısmı mücahitleri överek onlara büyük mükâfat vaadinde bulunurken, bir kısmı da müşriklerle muhabbeti ve dostluğu ve onlar için mağfiret dilemeyi yasaklamaktadır. Bazı ayetler ise Medine halkına, kafirlere karşı cihat etme savaşında Peygambere (s.a.v.) eşlik etmelerini emreder. Bu ayetlerde müşrik düşmanların ve kâfirlerin çıkardığı zorluklara ve acılara karşı savaşmak ve göğüs germek için canlarını, mallarını ve tüm mal varlıklarını Allah yolunda feda edenlere kesin olarak cennet vaadedilir. Bu fedakarlığın mükafatı cennetin kesin olarak vaadidir. “İştira” ödeme karşılığında elde edilen malların satın alınmasıdır. Bu ayette Cenab-ı Hak, kendi yolunda ve uğrunda canları ve mallarıyla cihad edenlere cenneti vaad ederek, bu vaadi Tevrat'ta ve İncil'de verdiği gibi Kur'an-ı Kerim'de de verdiğini söylüyor. Yani kendini alıcı, müminleri satıcı, canlarını ve mallarını takas edilecek malları, fiyatını cenneti, Tevrat'ı, İncil'i ve Kur'an'ı onun senedi olarak belirtiyor. Sonunda da müminleri bu anlaşmayla müjdeleyerek büyük kurtuluş dolayısıyla onları tebrik ediyor.

22 – Davud Peygamber (a.s.)

جان داود از شعاعش گرم شد

آهن اندر دست بافش نرم شد
Davut'un canı onun şulelerinden hararetlendi de ondan dolayı elinde demir yumuşadı, eridi

“Andolsun, Davud'a tarafımızdan bir lütuf verdik. “Ey dağlar! Kuşların eşliğinde onunla birlikte tespih edin” dedik ve (Bütün vücudu örtecek) zırhlar yap, işçilikte de ölçüyü tuttur diye demiri ona yumuşattık. “Salih amel işleyin. Çünkü ben sizin yaptıklarınızı görürüm” diye vahyettik.” (Sebe' 10/11)

Kur'an'a göre Allah, Hz. Davud'a istediğini öğretmiş; devlet, hikmet ve pek çok nimetler vermiştir. Kur'an'a göre Hz. Davud hayvanların dilinden anlamış ve bu yeteneği Hz. Süleyman'a (a.s.) miras

bırakmıştır.

Süleyman, Dâvûd'a varis oldu ve "Ey insanlar, bize kuş dili öğretildi ve bize her şey verildi. Şüphesiz bu, apaçık bir lütuftur" dedi. (Neml/16)

Bu ilahi peygamber, Allah'ın ona Zebur'u verdiği, kitaba sahip olan az sayıdaki peygamberden biriydi. Hem Rabbin göklerde ve yerde kim varsa daha iyi bilir. Andolsun, peygamberlerin bir kısmını bir kısmına üstün kıldık. Dâvûd'a da Zebûr'u verdik. (İsra/55)

Andolsun! Biz Dâvûd'a ve Süleyman'a ilim verdik. Onlar, "Hamd, bizi mü'min kullarının birçoğundan üstün kılan Allah'a mahsustur" dediler. (Neml/15)

Allah'ın Davud'a verdiği bir diğer nimet ise insanların davalarını çözmede yetki ve bilgi vermesidir. Bu konu Sâd Suresi'nde şöyle bildirilmektedir:

Sana davacıların haberi geldi mi? Hani onlar duvarı aşarak mabede girmişlerdi. Hani Dâvûd'un yanına girmişlerdi de Dâvûd onlardan korkmuştu. Onlar, "Korkma! Biz, iki davacı grubuz. Birimiz diğerine haksızlık etmiştir. Aramızda adaletle hükmet. Zulmetme ve bizi hak yola ilet" dediler. İçlerinden biri şöyle dedi: "Bu benim kardeşimdir. Onun doksan dokuz koyunu var. Benim ise bir tek koyunum var. Böyle iken 'Onu da bana ver' dedi ve tartışmada beni bastırdı." Davud dedi ki: "Andolsun, senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemek suretiyle sana zulmetmiştir. Esasen ortakların pek çoğu birbirine haksızlık eder. Ancak iman edip salih ameller işleyenler başka. Onlar da pek azdır." Dâvûd, bizim kendisini imtihan ettiğimizi anladı. Derken Rabbinden bağışlama diledi, eğilerek secdeye kapandı ve Allah'a yöneldi. Biz de bunu ona bağışladık. Şüphesiz katımızda onun için bir yakınlık ve dönüp geleceği güzel bir yer vardır. Ona dedik ki: "Ey Dâvûd! Gerçekten biz seni yeryüzünde halife yaptık. İnsanlar arasında hak ile hüküm ver. Nefis arzusuna uyma, yoksa seni Allah'ın yolundan saptırır. Allah'ın yolundan sapanlar için hesap gününü unutmaları sebebiyle şiddetli bir azap vardır." (Sâd/21-26)

23 – Kuyuda bir ay

Yusuf ismi 27 kez Kur'an-ı Kerim'de

geçmektedir. 111 ayeti olan Yusuf suresi de başından sonuna kadar onun ve kardeşlerinin hikayesini anlatmaktadır. Yusuf'un 11 erkek kardeşi vardı ve bunlardan sadece Bünyamin ile aynı annedendi. Yusuf, Bünyamin hariç tüm kardeşlerin en küçüğüydü. Babası tarafından çok seviliyordu. O, bir gün babasının yanına gelerek rüyada 11 yıldız ve güneş ve ayın ona secde ettiğini anlattı.

يوسف مه رو چو دید آن روی آفتاب

شد چنان بیدار در تعبیر خواب

Ay yüzlü Yusuf, o güneşi gördü de rüya tabirinde o kadar uyanık hale geldi

Hani Yûsuf, babasına "Babacığım! Gerçekten ben (rüyada) on bir yıldız, güneşi ve ayı gördüm. Gördüm ki onlar bana boyun eğiyorlardı" demişti. Babası, şöyle dedi: "Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma. Yoksa, sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır." "İşte Rabbin seni böylece seçecek, sana (rüyada görülen) olayların yorumunu öğretecek ve daha önce ataların İbrahim ve İshak'a nimetlerini tamamladığı gibi sana ve Yakub soyuna da tamamlayacaktır. Şüphesiz Rabbin hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir." (Yusuf/4-6)

يوسفان از مگر اخوان در چهاند

کز حسد يوسف به گرگان می دهند

Yusuf, kardeşlerinin hilesi yüzünden kuyuya düşmüşlerdir. Çünkü o kardeşler, hasetlerinden Yusuf'u kurtlara verip dururlar

Yusuf'un kardeşleri gizli bir toplantı

yaptıktan sonra kardeşlerini kervanların geçtiği yol üzerinde bulunan bir kuyuya atmaya karar veriyorlar. Böylece kuyudan su çekmek için gelenler Yusuf'u alıp sonsuza dek babasının göremeyeceği çok uzak bir yere götürebilirler.

Onlardan bir sözcü, "Yûsuf'u öldürmeyin, onu bir kuyunun dibine bırakın ki geçen kervanlardan biri onu bulup alsın. Eğer yapacaksınız böyle yapın" dedi. (Yusuf/10)

هم از اینجا کودکانش در بسند

نر تع و نلعب بشادی می زدند

همچو يوسف کش ز تقدیر عجب

نر تع و نلعب ببرد از ظل آب

Bir taraftan da çocukları neşeyle "Baba, gezer oynarız, ne olur?" demeye başladılar. Yusuf gibi. Onu da "Gezer oynarız" sözü tuhaf bir takdir neticesi babasın gölgesinden ayırdı

Kardeşler, Yakup'un yanına gelerek Yusuf'u kendileriyle göndermelerini istediler. Yakup ise bu durum beni üzer, siz habersiz iken kurt onu yer, dedi. Ama onlar Yakup'u ikna etmeye çalışarak Yusuf'u ondan ayırdılar. Yusuf'u kuyuyu attıktan sonra da ağlayarak ev dönüp onun kurtlar tarafından yendiğini söylediler.

"Yarın onu bizimle beraber gönder de gezip oynasın. Şüphesiz biz onu koruruz." (Yusuf/12)

رحم کرد این گرگ وز عذر لبق

آمده که انا ذهبنا نستبق

Bu haset kurdu, Yusuf'u yaraladı da "Biz onu elbiselerimizin başında bırakmış, gitmiştik, kurt kapmış" diye tatlı sözlerle özür serdetti

"Ey babamız! Biz yarış için uzaklaşmış, Yûsuf'u da eşyamızın yanında bırakmıştık; onu kurt yemiştir! Ama doğru söylemiş olsak da sen bize inanmazsın" dediler. (Yusuf/17)

Yusuf'un kardeşleri ağlayarak Yusuf'un gömleği ile babalarının yanına geldiler. Bu ay gibi Yusuf, bir kervan gelip onu kuyudan çıkarıp Mısır'a götürene kadar kuyuda kaldı. Mısır azizinin karısı onu bir servet karşılığında almış ve saraya götürmüştü. Yusuf gençlik çağına geldiğinde ise Züleyha ona niyetlenmişti. Mısırlı kadınları bir mecliste toplayan Züleyha onlara Yusuf'u göstermek istemişti. Kadınlar Yusuf'u gördüklerinde

ellerini kesmişlerdi...

از زنان مصر یوسف شد سمر
که ز مشغولی بشد زیشان خبر
پاره پاره کرده ساعدهای خویش

روح واله که نه پس بیند نه پیش
Mısır kadınlarının Yusuf 'la meşgul olmaları yüzünden akıllarının başlarından gitmesi efsane oldu
Ellerini lime lime keştiler. Hayran durumdaki ruh, ne önü görür, ne de arkayı

"Aziz'in karısı, kadınların dedikodularını duyunca onlara davetçi gönderdi; yaslanmaları için yastıklar hazırladı ve onlardan her birine bir bıçak verdi. (Kadınlar meyvelerini soyarken Yûsuf'a), "karşılarna çık!" dedi. Kadınlar Yûsuf'u görünce güzelliği karşısında şaşırıp kaldılar. Bu yüzden ellerini keştiler ve "Aman Allahım! Bu bir beşer değil, bu ancak seçkin bir melektir!" dediler." (Yusuf/31)

24 - Yusuf'un Gömleğinin Kokusu

در قضا یعقوب چون بنهاد سر
چشم روشن کرد از بوی پسر
Yakup, onun kaza ve kaderine teslim oldu da ondan oğlunun kokusuyla gözünü açıldı, aydınlandı

"Şu benim gömleğimi götürün de onu babamın yüzüne koyun, gözleri görecektür duruma gelir. Bütün ailenizi de bana getirin." (Yusuf/93)

Yusuf'un öngördüğü gibi yedi senelik kıtlık geldi ve o yedi sene boyunca bütün Mısır etrafında kıtlık oldu. Ken'an (Filiştin) milleti ve Yusuf'un kavmi de dahil kıtlığa uğradılar. Mısır Azizinin ihsan ve adaletinin ünü Ken'an'a ulaşmıştı. Ken'an milleti kabilelerle Mısır'a giderek gıda ve tahıl Ken'an'a taşıyorlardı. Yakup (a.s.) çocuklarına şöyle dedi: Aldığımız haberlere göre Mısır'ın hakimi iyi ve insafli bir kişidir, siz de onun yanına varıp tahıl ve azıklardan getirin. Onlar Mısır'a gitti ancak çok seneler geçtiği için Yusuf'u tanıyamadılar. Ancak Yusuf onları tanıyarak ikram ve ihsanda bulundu. Kardeşleri Bünyamin'i bir daha getirmeleri için alışveriş paralarını deve yüklerinin arasına saklayarak onlara eğer gelecek defa kardeşleri Bünyamin'i getirmezlerse tahıl verilmeyeceğini söyledi. Bir sonraki yolculuklarında Bünyamin'i ısrarla

Bütün bağlantıları insan bedeniyledir ve beden kalmadığında o bağlantılar da ortadan kalkar ve işte o zaman dünyadaki maddi nedenlere bağladığı bağımsızlığın bir yanılısına olduğunu açıkça görür

kendileri ile getirdiler ve Yusuf bir hile ile onu kendi yanında tuttu ve ona onun kardeşi olduğunu söyledi. Sonra kendi gömleğini kardeşlerine verdi ve onlara onu götürmelerini ve gelecek seferde babalarını da getirmelerini emretti. Müjdeci gelince, gömleği yüzüne koyar koymaz Ya'küb tekrar görür hale geldi. Dedi ki: "Ben size, 'Allah tarafından sizin bilmediklerinizi bilirim' demedim mi?" (Yusuf/96)

گفت آن یعقوب با اولاد خویش
جستن یوسف کنید از حد بیش
هر حس خود را درین جستن بجد
هر طرف رانید شکل مستعد
گفت از روح خدا لا تياسوا
همچو گم کرده پسر رو سو بسو
از ره حس دهان پرسان شوید
گوش را بر چار راه آن نهید
هر کجا بوی خوش آید بو برید
سوی آن سر کاشنای آن سرید

Yakup, oğullarına dedi ki Yusuf'u haddinden fazla arayın
Bu arayışta tüm duyularınızla her yanı ciddi ve yeterli bir şekilde tarayın
Dedi ki Allah'ın ruhundan umut kesmeyin; oğlunu yitirmiş insan gibi her yana bakın
Ağız yoluyla onu sorun. Onun bulmak için dört yana kulak kabartın
Güzel koku gelen her yeri koklayıp o sırra doğru yönelin. Çünkü siz o yöne âşinasınız

"Ey Oğullarım! Gidin, Yusuf'u ve kardeşini arayın. Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin; doğrusu kafirlerden başkası Allah'ın rahmetinden ümidini

kesmez." (Yusuf/87)

Yusuf'un uzaklığından gece gündüz ağlayan ve gözleri kör olan Yakup (a.s.), Yusuf'un gömleğinin kokusu burnuna gelince yüreğinde bir umut ışığı parlamış, Yusuf'un gömleğini yüzüne sürünce gözleri tekrar görmeye başladı. Hepsi Mısır diyarına gittiler böylece Yusuf'un çocukken gördüğü rüya da tabir edilmiş oldu.

25 - Bahane Peşindeki Kavim

تا ز زخم لخت یابم من حیات
چون قتیل از گاو موسی ای ثقات
تا ز زخم لخت گاوی خوش شوم
همچو کشتهای گاو موسی گش شوم
زنده شد کشته ز زخم دم گاو
همچو مس از کیمیا شد زر ساو
کشته بر جست و بگفت اسرار را
وا نمود آن زمره ی خون خوار را
گفت روشن کاین جماعت کشته اند

kain zaman der خصمی ام آشفته اند
Böylece inek derisinden yapılmış kırbaçla mutlu olup Musa'nın ineği ve maktülü gibi dirileyim. Ölü kişi, inek kuyruğuyla dirilmiş ve iksir sayesinde bakır gibi külçe altına dönüşmüştür.

Ölü sıçrayıp sırları söylemiş ve kan içici topluluğu göstermiştir
Kendisini kimlerin öldürüp sonra da kan davası gütmeye kalkıştıklarını açıkça söylemiştir. Bu hantal cisim ölünce sırları bilen varlık dirilir
Hani siz bir adam öldürmüştünüz de bu hususta birbirinize düşmüştünüz. Hâlbuki Allah sakladığınızı ortaya çıkaracaktı. Sonra "(kesilen ineğin) bir parçasıyla ölüye vurun" dedik. Böylece Allah ölüleri diriltir ve düşünesiniz diye size âyetlerini gösterir. (Bakara/72-73)
Erdemli bir adam anne babasına saygı duyardı. Bir gün babası uyurken, kârlı bir iş anlaşması yaptı ancak dükkânı kapalı, anahtarı da babasındaydı ve o sırada babası da uyuyordu. Elindeki ürünü satabilmesi babasının yanında bulunan anahtarı almasına ve onu uyandırmasına bağlıydı. O erdemli adam, babasına olan saygısından babasını uyandırmadığı için o kârlı alışverişi yapmamış müşteri de ayrılmıştı. Babası uyanıp bu olayı öğrenince oğlunun nezaketi ve muhabbetinden dolayı ona teşekkür ederek sahip olduğu ineği ona vererek

“Bu ineğin her yerinden en iyi şekilde yararlanman dilerim” dedi. Diğer taraftan Hz. Musa zamanında faili meçhul bir öldürme olayı meydana gelmiş, birbirlerini öldürmekle suçlamışlar ve aralarında hüküm vermek üzere olayı Hz. Musa'ya götürmüşler.

Yüce Allah, gözle görülür maddi bir mucize yolu ile katilin kim olduğunu göstermek istemiş ve Hz. Musa'ya sıradan bir inek kesmelerini emretmesini bildirmiştir. Herhangi bir inek alıp kesselerdi emri yerine getirmiş olacaklardı. Ama Yahudilerin uygulamayı savsaklama ve tartışma huyu buna engel olmuştur. Hz. Musa'dan ineğin yaşını sormuşlar. Küçük veya büyük olmayıp orta yaşlı olduğunu söylemiştir. Rengini sormuşlar. Parlak sarı renkli ve görenlerin içini açan bir inek olduğunu belirtmiştir. Ne yaptığını sormuşlar. Sahipleri tarafından sevildiğini, çift sürmediğini ve ekin sulamadığını söylemiştir. Sonunda ineği kesmişler. Ama neredeyse kesmeyeceklerdi. Sonra, Hz. Musa, kesilen ineğin vücudundan bir parça ile öldürülmüş adama vurmalarını emretmiş, onlar da vurmuşlar. Allah öldürülen adamı diriltmiş, ona ruh vermiş, adam beni falan kişi öldürdü, diyerek kimin öldürdüğünü söyledikten sonra tekrar ölmüştür. Bunu da İsrailoğulları şaşkın bakışlarla ve dehşetle seyretmişlerdir.

İsrailoğulları bu özelliklere sahip bir inek aradılar ve sonunda, babası ona bir inek vermiş olan ve anne babasına saygı duyan iyi adamın evinden böyle bir inek buldular. İyi bir pazarlıktan sonra ineği yüksek bir fiyata satın alarak getirdiler ve Musa'nın emriyle ineği keştiler sonra kuyruğunu keserek ölüye vurdular, ölen şahıs kendisini öldürenin ismini söyleyerek tekrar ölmüştü.

26 - Alevlerin içinde gül bahçesi

جان ابراهيم بايد تا به نور

بيند اندر نار فردوس و قصور

Can, İbrahim canı olmalı ki nuruyla ateş içinde cennetler, köşkler görsün

بحر را گويم که حين بر نار شو

گويم آتش را که رو گلزار شو

Denize “Durma, hemencecik ateşlerle dol” derim. Ateşe “Haydi, gül bahçesi kesil” diye emrederim

Biz de, “Ey ateş” dedik, “İbrâhim'e serin ve zararsız ol!” (Enbiya/69)

İbrahim'in (a.s.) hayatı hakkında Kur'an-ı Kerim'den anlaşılabilir olan şey, onun çocukluğundan itibaren saflık mertebesine ulaşana kadar ümmetinden uzakta yaşadığıdır. Büyüdükten sonra, sığınağından çıkarak topluma ve vaftiz babasına katılır ve tüm insanların putlara tapıtığını görür. Temiz bir fıtrata sahip olan İbrahim (a.s.) halkın davranışlarını beğenmeyerek bu duruma sessiz kalmamıştır. O devirde halkın büyük bir coşkuyla kutladığı bir bayram vardı. Şehirdeki herkes bu bayramı kutlamak için şehrin dışına çıkardı. Böyle bir bayram günü insanlar şehrin dışındaki bayram yerine, bayramı kutlamaya çıkarken Hz. İbrahim'i de götürmek istediler. Ancak o, rahatsız olduğunu belirterek gelemeyeceğini söyledi.

İnsanlar şehirden çıkar çıkmaz İbrahim (a.s.) omuzuna aldığı balta ile puthanenin yolunu tuttu. Puthaneye vardığında kimsenin olmadığından emin oldu. İbrahim (a.s.) puthaneye girdi. Putlara ve yiyeceklere baktı ve alaycı bir tavırla:

-Buyurun, yiyin. Pekâlâ neden yemiyorsunuz?

Niçin konuşmuyorsunuz? dedi.

İşte o zaman baltayı eline alıp Bismillâh... deyip, bütün putları parça parça edip, yerlere serdi. Sonra baltayı en büyük putun omuzuna dayayıp, dışarı çıkarak evine rahatça uyumaya gitti.

Bayram eğlenceleri biten halk, yine

âdetleri üzere yemeklerini almak için puthaneye gelmiş, ancak puthaneyi harabeye dönmüş bir durumda görünce, putları bu hale getirenin İbrahim (a.s.) olabileceğini düşünmüşler, İbrahim'i (a.s.) çağırıp şu şekilde sorguya çekmişlerdir:

- Ey İbrahim! Tanrılarımıza bu hareketi sen mi yaptın?

Hz. İbrahim (a.s.) bu soruya: “Belki onu, şu büyükleri yapmıştır. Konuşabiliyorsa, onlara sorun!” şeklinde cevap verdi. (Enbiyâ/62-63)

Halk, putların cansız ve konuşamaz olduklarını itiraf edince, İbrahim (a.s.) tevhid inancını haykırırcasına şöyle dedi:

- O halde Allah'ı bırakıp da size hiçbir fayda ve zarar veremeyecek olan putlara ne diye taparsınız? Size de Allah'ı bırakıp tapıtıklarınıza da yazıklar olsun! Hâlâ akıllanmayacak mısınız?” (Enbiyâ/66-67)

İbrahim'in (a.s.) bu savunması, sapıklar tarafından onun suçlu duruma düşmesine yetmişti. Sapıkların lideri Nemrut, İbrahim'in (a.s.) öldürülerek veya yakılarak cezalandırılmasını teklif etmiş ve nihayet ateşte yakılmasına karar verilmişti. Hazırlanan ateşin alevi, en şiddetli ve hararetili duruma geldiğinde İbrahim'i (a.s.) mancınla fırlatıp ateşe attılar. Ancak ateşin ve her şeyin sahibi olan Allah, ateşe şöyle emir verdi: “Ey ateş! İbrahim'e karşı serin ve zararsız ol!” (Enbiyâ/69). Böylece İbrahim (a.s.) ateşten kurtulmuş oldu.

Bir gün Hz. İbrahim (a.s.) Nemrut'un yanına gider ve onu Allah yoluna davet eder, ona inanmayan Nemrut, kendi ülkesinde bulunan tek Tanrının kendisi olduğunu söyleyerek bir nevi meydan okur.

Bunun üzerine Hz. İbrahim, Rabbi'nin izniyle bir ölüyü bile dirilteceğini söyleyince Nemrut adamlarına ölüm cezası verilmiş herhangi iki mahkûmun huzuruna getirilmesini emreder, oraya getirilen iki mahkûmdan birini öldürtür, diğerini ise serbest bırakır.

Hz. İbrahime bakarak, ölüm ve yaşamın kendi elinde olduğunu söyler.

Hz. İbrahim:

–“Benim Rabbim, güneşi doğudan doğuruyor hadi sen de güneşi batıdan

doğur bakalım” der (Bakara/258)
Nemrut onu yapamayınca epey sinirlenir
lakin davete de icap etmez.
İbrahim ateşten kurtulduktan sonra
tekrar amacına koşarak tevhide davet
etmeye başlamış ve birkaç kişi ona
iman etmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bunların
arasında Hz. Lût ve Hz. İbrahim'in eşi
Sare'nin ismi geçmektedir.

27 - Kuşlarla konuşan

چون سليمان كز سوى حضرت بتاخذ
كوزبان جمله مرغان را شناخت
Süleyman, Allah tecellisine uğrayınca
bütün kuşların dillerini öğrenmiş oldu
“Süleyman Dâvûd'un yerine geçti. Dedi
ki: “Ey insanlar! Bize kuş dili öğretildi
ve bize her şeyden gerektiği kadar
verildi. Doğrusu bu apaçık bir lütuftur.”
(Neml/16)

Süleyman, Davud Peygamber'in oğlu
“Mukaddes Kitabın Padişahı” ve onun
tahtının varisi idi. Kur'an-ı Kerim'de
Süleyman'ın üç önemli rol oynadığından
bahsedilir. O, babasının bilgisini ve
krallığını miras alan bir hükümdardı. Aynı
halde o bir peygamberdir, ilahi himayet
olarak cennette bir yeri olduğuna dair
güvence verilmiştir. Ayet-i kerimelerde
Allah katında büyük değeri ve güzel yeri
olduğu bildirilir. Yüce Allah'ın kendisine
birçok mucize ihsan ettiği Hz Süleyman
cinler, kuşlar, rüzgarlar, evcil ve yabancı
hayvanlara hükmederdi. Ve bunları
Allah'ın izniyle kullanırdı.

با سليمان پای در دریا بنه

تا چو داود آب سازد صد زره
Süleyman'la gel, ayağını denize bas ki
su, Davud'a olduğu gibi sana da yüzlerce
zırh yapısın

“Andolsun biz Dâvûd'a tarafımızdan
müstesna bir lutufta bulunduk. “Ey
dağlar! Onunla birlikte tesbih edin. Ey
kuşlar! Siz del!” dedik ve onun için demiri
-yumuşattık.” (Sebe/10)

Süleyman'ın başarıları ve hayatı Enbiyâ
Suresi 78-82, Neml Suresi 15-44, Sebe
Suresi 10-14 ve Sad Suresi 30-40
ayetlerinde anlatılmaktadır. Süleyman
ilim ve hikmet sahibiydi ve bunları babası
Davud Peygamberden miras almıştı.
Kuran'da, Süleyman için inşa edilen
çeşitli bina ve nesnelere bahsedilir. Bu
binalar ve nesnelere şunlardır: Mihraplar,
büyük kaplar... Bir ayette, Süleyman'ın

Süleyman, Davud Peygamber'in oğlu “Mukaddes Kitabın Padişahı” ve onun tahtının varisi idi. Kur'an-ı Kerim'de Süleyman'ın üç önemli rol oynadığından bahsedilir

Seba Melikesini karşıladığı camdan bir
saraydan bahsedilir.

هدهد ايشان پی تقدیس را

می گشاید راه صد بلقیس را
Onların hüthüteleri kutlulamak üzere
yüzlerce Belkis'in yolunu açar
“Onları bir kadın hükümdarın yönettiğini
gördüm; kendisine her imkân verilmiş;
bir de muhteşem tahtı var.” (Neml/23)
Süleyman için inşa edilen binaların
ve nesnelere tasviri, esas olarak
Süleyman'ın gücünün bir kanıtı olarak
kabul edilir. Hem Süleyman (a.s.) hem
de Davud (a.s.) kuşlarla ve hayvanlarla
irtibat kurma yeteneğine sahipti. Davud
hoş sesiyle kuş ve hayvanları büyülerdi.
Ancak Süleyman onların konuşmalarını
anlayarak davranışlarını etkileyebilirdi.
Özellikle Kuran'da Süleyman'ın
karıncalar ve kuşlarla iletişim kurma
gücünden bahsedilir.

هدهدی نامه بیاورد و نشان

از سليمان چند حرفی با بیان
Bir hüthüt kuşu, Süleyman'dan birkaç
satırdan ibaret bir mektup getirdi
“Sebe melikesi (adamlarına) şöyle dedi:
Beyler! Bana çok önemli bir mektup
gönderilmiş! Mektup Süleyman'dan
gelmekte, rahmân ve rahîm olan Allah'ın
adıyla -başlamaktadır.” (Neml/29-30)
Süleyman'ın rüzgarı kontrol etme ve onu
istediği yere götürmeye zorlama gücü,
özel yeteneklerinin bir başka işaretidir.
Süleyman'ın emrine de onun isteğine
göre, içinde bereketler yarattığımız yere
doğru esmek üzere güçlü rüzgârı verdik.
Biz her şeyi biliriz (Enbiya/81)

باد حمال سليمانی شود/ بحر با موسی سخندانى شود
Rüzgâr, Süleyman'ı yüklenir, taşır; deniz
Musa ile konuşur

28 - Kudüs Şeyhi

زان نشان با والد یحیی بگفت
که نیایی تا سه روز اصلا به گفت
تا سه شب خامش کن از نیک و بدت
این نشان باشد که یحیی آیدت
دم مزن سه روز اندر گفت و گو
کاین سکوت است آیت مقصود تو
هین میاور این نشان را تو به گفت

وین سخن را دار اندر دل نهفت
Bu âlâmet, Yahya'nın babasına da
gösterilmiş

Ona da “Üç güne kadar kimseye bir söz
söylemeye muktedir olamazsın.
Üç geceye dek iyiden kötüden bahsetme,
sus. İşte bu senden Yahya adlı bir çocuk
olacağına âlâmettir.

Kendine gel, bunları dile getirme. Bu
sözü gönlünde gizli tut” denmişti

“Zekeriyyâ, “Rabbim! Öyle ise bana bir
işaret ver” dedi. Allah, “Sana işaret, tam
üç gün insanlarla konuşamamandır”
buyurdu.” (Meryem/10)

Zekeriya, İsrâiloğulları'na gönderilen
bir peygamber, Yahya'nın (a.s.) babası
ve Meryem'in (s.a.) kefilidir. Babasının
adı Berahya (Berhiye) idi ve soyu
Davud oğlu Süleyman Peygambere
dayanıyordu. Gelirini temin etmek için
marangozluk yapardı.

Meryem'in annesi Hanne (Hinne),
Zekeriya'nın eşi el-İşâ'nın (İşbâ, İşâ) kız
kardeşiydi. Hanne, İmran'ın hanımıydı.
Bir gün hâmile kaldığında çocuğunu
tapınağa nezir kıldı. Çocuk kız doğdu
ve Meryem adı verildi. Mâbed'deki
İsrailoğullarının din adamları Mâbed'e
adanan kızın büyütülmesi ve
yetiştirilmesi vazifesi için Zekeriya'yı
seçtiler.

Zekeriya, ne zaman Meryem'in odasını
hâlini hatırlamak için ziyâret etse,
yanında kışın yaz meyvesi, yazın kış
meyvesi bulurdu. Zekeriya ve eşi o
zamanlarda çok yaşlılardı. Bu ileri
yaşında, Zekeriya'nın zevcesinin çocuk
yapma kabiliyeti kalmamıştı. Meryem'in
yanına mucizevî tarzda mevsim dışı
meyveler gönderildiğini gören Zekeriya,
kendisine de bir çocuk ihsan edilmesi
için Allah'a yalvardı.

Duâsı kabul edildi ve adı Yahya olacak

bir çocukla müjdelendi.
(Allah, şöyle dedi:) “Ey Zekeriyya! Haberin olsun ki biz sana Yahya adlı bir oğul müjdeliyoruz. Daha önce onun adını kimseye vermedik.” (Meryem/7)
Zekeriya, bu müjdeye şaşırды ve çocuğunun olacağı konusundaki müjde ona tekrâr vurgulandı. Zekeriya, çocuğun olacağına dâir bir işâret dileğinde bulundu ve Allah'ın meleği ona, bir alâmet olarak üç gün boyunca konuşamayacağını, sâdece insanlarla işâretleşerek iletişim kurabileceğini haber verdi.

Zekeriyya, “Rabbim!” “Hanımım kısır ve ben de ihtiyarlığın son noktasına ulaşmış iken, benim nasıl çocuğum olur?” dedi. “Evet öyledir,” dedi, “Rabbin, ‘O iş bana kolaydır. Seni daha önce yaratmıştım ve sen hiçbir şey değildin’ diyor.” Zekeriyya, “Rabbim, öyleyse bana (çocuğumun olacağına) bir işâret ver”, dedi. Allah da, “Senin işâretin, sapasağlam olduğun hâlde insanlarla (üç gün) üç gece konuşamamandır” dedi. (Meryem/8-10)

29 – Nuh'un Gemisi

Tufan başladığında Nuh ve yarenleri kurtuluş gemisine bindiler. Ama Nuh'un oğlu başka bir tarafa giderek babasına eşlik etmedi. Nuh, kalbindeki evlat sevgisi nedeniyle Allah'tan oğlunun kurtarılmasını talep etti.

نوح گفت ای پادشاه بردبار
مر مرا خر مرد و سیلت بردبار
وعده کردی مر مرا تو بارها
که بیابد اهلت از طوفان رها
دل نهادم بر امیدت من سلیم
پس چرا بر بود سیل از من کلیم
گفت او از اهل و خویشان نبود
خود ندیدی تو سپیدی او کی بود
چونک دندان تو گرمش در فتاد
نیست دندان بر کنش ای اوستاد
تا که باقی تن نگردد زار ازو
گر چه بود آن تو شو بیزار ازو
گفت بیزارم ز غیر ذات تو

غير نبود آنک او شد مات تو
Nuh, “Ey sabırlı padişahım, eşeğin öldü, yükümü sel götürdü.

Bana nice defalar, sana mensup olanlar tufandan kurtulacaklar diye vaatlerde bulundun.

Ben de âfım, senin vaatlerine kandım, ümitlendim... İyi ama neden sel kilimini

aldı, götürdü

Allah dedi ki: “O senin ehlinden, yakınlarından değil... Kendin de görmedin mi? Sen aksın o mavi! Dişine kurt girdi mi çıkartmaktan başka hiçbir çaresi yoktur.

Çıkarmalı ki vücudun, onun yüzünden elemlere düşmesin... O, senin oğlundu ama sen onu terk et, benim bir şeyim değil de.”

Nuh, dedi ki: “Yarabbi, senden başka kimsem yok. Sana teslim olan ağıyar sayılmaz

“Nûh, Rabbine seslenip şöyle dedi: “Rabbim! Şüphesiz oğlum da âilemdendir. Senin va'din elbette gerçektir. Sen de hükmedenlerin en iyi hükmedenisin.” Allah, “Ey Nûh! O, asla senin âilenden değildir. Onun yaptığı, iyi olmayan bir iştir. O hâlde, hakkında hiçbir bilgin olmayan şeyi benden isteme. Ben, sana cahillerden olmamanı öğütlerim” dedi. Nûh, “Rabbim! Şüphesiz ben senden hakkında bilgim olmayan şeyi istemekten sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve bana acımazsan, şüphesiz ziyana uğrayanlardan olurum.” dedi.” (Hûd/45-47)

Ahzab Suresi'nin 7. ve Şura Suresi'nin 13. ayetlerine göre Hz. Nuh, ilk Ulu'l-azm peygamberdir. Birçok müfessir, bu iki ayette adı geçen beş peygamberin büyük bir makama sahip olduklarına inanırlar. Çünkü onlar Ulu'l-azm peygamberler olarak şeriat ve kitap sahipleridir. Nuh Suresi'nin 23. ayetlerine göre, Nuh kavmi “Ved”, “Suva”, “Yegûs”, “Yeûk” ve

“Nesr” isimli putlara tapıyorlardı. Nuh, kendi kavmini hidayete erdirmek için çok çaba sarfetse de az sayıda kişi ona iman etmişti.

Allame Tabatabai, Hud Suresi'nin 19-35 ayetlerini tefsir ederken Hz. Nuh ve Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed'in müşriklere yönelik uyarıları ve onlardan gelen cevaplara işâret ederek bu iki dönem arasında bir benzerlik kurmaktadır. Allame Tabatabai'ye göre, bu iki peygamberin delilleri ve uyarıları aynı olduğu için Allah Kur'an-ı Kerim'de müşriklerin Peygamber Efendimize yönelttikleri suçlamaları anlatırken Hz. Nuh kıssasına da atıfta bulunmaktadır.

Kuran-ı Kerim'de Ankebût Suresi'nin 14. ayetinde Nuh'un tufan öncesi ömrü 950 yıl olarak kabul edilmekte ve Nuh'un tüm yaşamından bahsedilmediği için yaşı konusunda ihtilaf bulunmaktadır. Nuh'un peygamberlerin şeyhi olarak yaşam süresi, Tevrat da dahil olmak üzere tarihi kaynaklarda 930 yıldan 2500 yıla kadardır. Nuh'un hayatındaki diğer olaylarla ilgili olarak, gönderildiği zaman, tufandan sonraki yaşam süresi vb. gibi konularda fikir ayrılığı vardır.

İbn Arabi, Fusûs'l-Hikem adlı kitabında Nuh Peygamber'in durumuna bir bölüm ayırmıştır. O, bu bölümde Nuh (a.s.) ile ilgili Kur'an ayetlerini ve bunların tasavvufi yorumunu açıklamıştır. Bazı insanlar, İbn Arabi'nin Nuh Peygamber'in kıssası ve hayatıyla ilgili yorumlarının bir kısmının, bazı fikrî ve teolojik önermelerle çeliştiğine inanmaktadır.

Ayrıca birçok Farsça şiirde, özellikle tasavvufi şiirde Hz. Nuh kıssasına yer verilmiştir. Mevlana, Mesnevî-i Ma'nevî'de 49 defa “Nuh” kelimesini kullanmış, Nuh'un (a.s) kıssa ve kinayelerinden bahsetmiştir. Özellikle Nuh Tufanı olayı Mesnevî-i Ma'nevî'de en güzel şekilde anlatılmıştır.

رجف کرد اندر هلاک هر دعی

فهم کرد از حق که یا ارض ایلعی
Benlikte bulunan her kişiyi helâk etti, Tanrının “Ya ard ublai” emrini anladı (Sonra) “Ey toprak suyunu yut! Ey gök sen de tut!” denildi. Su çekildi; hüküm yerini buldu; gemi Cûdî'nin üzerine oturdu; “Zalimlerin topunun canı cehenneme!” denildi. (Hûd/44)

30 – Nehir'de bir ev

شیر ده ای مادر موسی ورا

واندر آب افکن میندیش از بلا
Ey Musa'nın anası, Musa'ya süt ver,
belâya düşeceğini düşünme, suya at!
Mûsâ'nın annesine, "Onu emzir, başına
bir şey gelmesinden korktuğun zaman
onu denize (Nil'e) bırak, korkma, üzülme.
Çünkü biz onu sana döndüreceğiz ve
onu peygamberlerden kılacağız" diye
ilham ettik. (Kasas/7)

"Musa'nın, "sudan alınan" anlamına
gelen İbranice "Moşe" kelimesinin
Arapça hali olduğu bilinmektedir.
Tevrat'tan Çıkış'ın ikinci bölümünün
10. ayetinde şöyle denilir: "Ve çocuk
doğduğunda (dadı) onu Firavun'un
kızına götürdü. O da Musa'yı oğul edindi
ve ona Musa adını verdi çünkü dedi ki:
"sudan alınmıştır."

وحی آمدن به مادر موسی

کی موسی را در آب افکن
باز وحی آمد که در آبش فکن
روی در او امید دار و مو ممکن
در فکن در نیلش و کن اعتماد
من ترا با وی رسانم رو سپید
این سخن پایان ندارد مگر هاش
جمله می بیچید هم در ساق و پاش
صد هزاران طفل می کشت او برون
موسی اندر صدر خانه در درون
از جنون می کشت هر جا بد جنین
از حیل آن کور چشم دوربین
ازدها بد مکر فرعون عنود
مکر شاهان جهان را خورده بود
لیک ازو فرعون تر آمد پدید

هم ورا هم مکر او را در کشید
Musa'yı suya at diye anasına vahiy
gelmesi

Musa'nın anasına yine "Çocuğunu suya
at, saçını, başını yolma, ümitlen,
İtimat et, onu Nil'e at... Ben, onu yüzü ak
olarak sana kavuştururum" diye vahiy
geldi.

Bu sözün sonu gelmez ki. Firavunun
bütün hileleri, yakasına, paçasına
dolaşmaktaydı.

O, dışarıda yüz binlerce çocuk
öldürüyordu; Musa ise evinin içinde
başköşede yetişmekteydi.

O uzağı gören kör Firavun, hilelere sapıp
deliliğinden nerede yeni doğmuş bir
çocuk varsa öldürtmekteydi.

İnatçı Firavunun hilesi ejderha idi, bütün
âlem padişahlarının hilelerini yutmuştu.

Fakat ondan daha Firavun birisi zuhur

Birçok Farsça şiiirde, özellikle tasavvufi şiiirde Hz. Nuh kıssasına yer verilmiştir. Mevlana, Mesnevî-i Ma'nevî'de 49 defa "Nuh" kelimesini kullanmış, Nuh'un (a.s.) kıssa ve hikayelerinden bahsetmiştir

etti. Onu da yuttu, hilesini de!

"Hani annene ilham edilmesi gereken
şeyleri ilham etmiştik: Onu (bebek
Mûsâ'yı) sandığın içine koy ve denize
(Nil'e) bırak ki, deniz onu kıyıya atsin da
kendisini, hembana düşman, hem de ona
düşman olan birisi (Firavun) alsın. Sana
da, ey Mûsâ, sevilesin ve gözetimimizde
yetiştirilesin diye tarafımızdan bir sevgi
bırakmıştım." (Tâ-Hâ/38-39)

Musa'nın dünya geldiği günlerde
Firavun'un emri üzerine yeni doğan
bebekler öldürülüyorlardı. Musa
doğumundan sonra birkaç gün annesinin
kucağında yaşadı. Fakat annesi bu sırrın
açığına çıkmasından endişelendi. Allah,
Musa'nın annesine Musa'yı bir sandığa
koyup Nil'e atmasını emretti.

Şüphe yok ki, Firavun yeryüzünde
(ülkesinde) büyüklük taslamış ve ora
halkını sınıflara ayırmıştı. Onlardan
bir kesimi eziyor, oğullarını boğazlıyor,
kadınlarını ise sağ bırakıyordu. Şüphesiz
o, bozguncularandı. (Kasas/4)

Musa'nın annesi, onu bir sandığa
koyup Nil'e bıraktı. Sandık, su akışıyla
birlikte Firavun'un sarayına girdi ve
Firavun'un eşi Asiye, Musa'ya (a.s.)
bakar bakmaz, Allah sevgisini kalbine
döktü ve bu nedenle Firavun'dan bu
çocuğu yanlarında tutmasını, onu
öldürmemesini istedi. Firavun, karısının
bu isteğini kabul etti ve onu öldürmedi.
Böylece Musa, ergenlik yaşına
ulaşınca kadar Firavun'un evinde
yaşadı. Kur'an-ı Kerim bu konuda şöyle
buyurmaktadır:

Mûsâ, olgunluk çağına ulaşmış gelişimini
tamamlayınca, biz ona ilim ve hikmet
verdik. Biz, iyilik edenleri böyle
mükâfatlandırırız. (Kasas/14)

کوه طور اندر تجلی حلق یافت

تا که می نوشید و می را بر نتافت

صار دکامنه وانشق الجبل

هل را یتم من جبل رقص الجمیل
Tur dağı, tecelliye uğrayınca boğazlandı,
şarap içti, hatta o şaraba tahammül
edemedi de

Yarıldı, zerre zerre oldu. Hiç dağın deve
gibi oynadığını gördünüz mü?

Mûsâ, belirlediğimiz yere (Tûr'a) gelip
Rabbi de ona konuşunca, "Rabbim!
Bana (kendini) göster, sana bakayım"
dedi. Allah da, "Beni (dünyada) katiyen
göremezsin.

Fakat (şu) dağa bak, eğer o yerinde
durursa sen de beni görebilirsin."
dedi. Rabbi, dağa tecelli edince onu
darmadağın ediverdi. Mûsâ da baygın
düştü. Ayılınca, "Seni eksikliklerden
uzak tutarım Allah'ım! Sana tövbe ettim.
Ben inananların ilkiyim" dedi. (A'râf/143)
Bir gün Kıptîlerden biriyle
İsrailoğullarından olan bir kişi arasında
kavga çıkmıştı. Musa (a.s.) onları
ayırarak için araya girdi; Kıptî'yi iteledi
ve ona vurdu. Bu müdâhale karşısında
Kıptî, yere düşerek can verdi. Musa,
Mısır'dan Medyen'e kaçtı, çünkü
Firavunlar, o Kıptî adamın intikamını
almak için onu öldürebilirlerdi. Medine'de
Hz. Şuayb'ın hizmetine geldi ve sekiz
veya on yıl Şuayb'ın yanında çalışmak
şartıyla kızlarından biriyle evlendi.
Süreyi tamamladıktan sonra Musa ve
ailesi Medyen'den ayrıldı. Yolda Musa,
dağın yamacında bir ateş gördü ve
yollarını kaybettiklerinden ve o gece de
çok karanlık olduğundan, ateşin yanında
birini göreceğini ve ona yolu soracağını
düşündü. O yüzden ailesine şöyle dedi:
Sen burada kal ki, gidip sana bir ateş
parçası getireyim ya da ateşin yanında
birini bulayım ve ona yolu sorayım, ama
o yaklaşır yaklaşmaz, Cenab-ı Hak
onu oradaki ağaçtan çağırdı ve onunla
konuştu.

Yüce Allah, Musa'yı peygamberliğe
seçip mucize olarak ona bir asa ve bir
yed-i beyza vererek İsrailoğullarını
kurtarmak için onu Firavun ve kavmine
doğru gönderdi.

Zeynep Erkut

Mevlana'yı Tanımak

“Yaşadıklarımın öğrendim ki, günlük yaşantımızda biteviye olan olaylar aslında boş ve anlamsız şeylerdir. Anladım ki zihniyi ele geçirmelerine izin vermediğim sürece, korkularımın neden olan durumların hiçbirini kendi başına ne iyi ne de kötü. Bu yüzden ben de en sonunda kararımı verdim ve salt zihne hitap edebilecek nitelikte bir şey varsa, yani keşfettiğimde ve kendisine vakıf olduğumda gerçekten bana sürekli, üstün ve sonsuz mutluluğu yaşatabilecek nitelikte hakiki iyi diyebileceğim bir şey varsa, işte bu şeyi aramaya koyuldum “ der Spinoza.

İnsanlığın varoluşundan günümüze kadar filozofların ve düşünürlerin üzerinde en çok düşündükleri ve konuştukları konu insanın hakikat arayışı ve insanın hakiki mutluluğu olmuştur. Ve bunun cevabı tam olarak bulunamamış olmalı ki, teknolojik ilerlemeler sayesinde baş döndürücü ilerlemelerin yaşandığı günümüz dünyasında yine aynı konu en çok konuşulan konu olma özelliğini taşımaktadır.

“Dövüş Kulübü” adında bir filmde şöyle bir söz söyler filmin kahramanı: “Biz tarihin ortanca çocuklarıyız.

Bir yerimiz, bir amacımız yok.

Bizim büyük bir savaşımız yok, büyük ekonomik buhranımız yok.

Bizim en büyük savaşımız manevi bir savaştır.

Ve bizim büyük depresyonumuz hayatlarımızın.”

Bu Batı medeniyetine ve kapitalist sisteme yönelik bir eleştiridir. İnsanlık her ne kadar maddi refah seviyesine ulaşmış olursa olsun, eşitlik, sosyal devlet olma yolunda ne kadar büyük adımlar atılmış olsa da insanın savaşı devam etmektedir. Busavaşta ulaşılmak istenen zafer dış dünyaya ait bir zafer değil, insanın iç dünyasında ulaşacağı bir zaferdir. Dış dünyada doyuma ulaşan, dünyayı geliştirdiği teknolojik buluşlar ve bilimsel ilerlemelerle her şeyi kontrol edebileceğini düşünen insan, henüz kendi buhranını çözebilmiş değil ve hâlâ bir arayış içerisinde.

Günümüz insanı sürekli maddi olarak en iyiye sahip olma çabasıyla koşuyor, en iyi ürünleri satın almak, en iyi evlerde oturmak, en iyi okullarda okumak, en iyi işte çalışmak, en iyi yerleri gezmek... Tüm bu çabasının sonucunda dönüp dolaşıp mutsuzluk girdabına düşüyor ve bu mutsuzluk bireysel bir mutsuzluk olarak kalmıyor, mutsuz toplumlara meydana getiriyor. İnsan bu maddi değerlere ulaşmak için harcadığı çabanın sonucu olarak manevi ihtiyaçlarını göz ardı ediyor ve yaşama sanatı ve estetiğini es geçiyor. Dinlerin ve beşeri ideolojilerin hemen hepsinin hedefi insanı bu buhrandan kurtarıp, aradığı hakiki mutluluğa ulaşmasını sağlamaktır. Dine olan ön yargılı bakış açısı ve diğer beşeri ideolojilerin de yaratıcıyı yok sayan materyalist yaklaşımları insanların hakiki mutluluğu arayışlarında farklı

kaynaklar peşine düşmelerine ve sonuç olarak tek bir noktada buluşamamasına yol açmaktadır. Evrensel bir değer olarak kabul edilen Mevlana ve onun öğretileri, modern insanın iç dünyasında yaşadığı buhranı çözmekte doğru bir reçetedir. Mevlana, dinler ve ideolojiler üstü bir değerdir. Hangi dinden olursa olsun, hangi dünya görüşüne sahip olursa olsun, her insanın kendine ait bir şeyler bulabileceği bir kaynaktır. Mevlana'nın 700 yılı aşkın bir zaman geçmesine rağmen henüz canlılığını koruması ve üzerinde en çok konuşulan eser, en çok okunan eser olması onun bu evrenselliğinden kaynaklanır. Batı'da ve Doğu'da Mevlana adını bilmeyen yoktur. Ve onun öğretileri sadece bireysel gelişim, içsel doyum ve huzur peşinde olanların baş vurduğu bir kaynaktan öte, bir psikoloğun, bir eğitimcinin, bir sosyoloğun, roman yazarının, kısaca her kesimden insanın baş vurduğu bir kaynak olmuştur. Mevlana insanı tüm boyutlarıyla ele almış, insanın eksikliklerini keşfetmiş ve bunların giderilmesi için gerekli yöntemleri ruhlara hitap eden bir akıcılıkta beyitlere dökmüştür.

“Hüner bilmez bir cahile bir şey öğretmek istiyorsan, kendi dilini terk edip onun diliyle konuşman gerekir. Ancak bu suretle senden bilgi ve fen öğrenebilir.” öğüdüyle eğitime eğitim yöntemi hakkında yol göstermektedir. “Sanma ki dert sadece sende var.

Çocukluğundan itibaren Kur'an'la haşır neşir olan Mevlânâ'nın ilham kaynağı Kur'an-ı Kerimdir. Mevlânâ Mesnevi'de hakikati arayan, kendi özüne ulaşmak arzusu taşıyan insana kurtuluş yolunu Kur'an ayetleri ışığında açıklamıştır

Sendeki derdi nimet sayanlar var.”
“Üzülme, dert etme can! Görebiliyorsan, dokunabiliyorsan, nefes alabiliyorsun, yürüebiliyorsan ne mutlu sana. Elinde olmayanları söyleme bana, elinde olanlardan bahset.”

“Sıkıntılı insan evi yanan ama bundan haberi olmayan kişiye benzer. Sen onu pencereye çağır, konuşur! Ne konuştuğun önemli değil, dumanlar pencereden çıksın yeter!” diyerek “Dinlemek tedavinin yarısıdır” diyen Freud’dan yüz yıllar önce, psikolojik alanda çözümler sunmaktadır.

Mevlânâ öğretilerinde bireysellik ön planda olsa da, yani kişisel kemale erme ve benlik hakikatine ulaşma arzusu öncül olsa da, Mevlânâ bireysel kemalin topluma yansımalarını da göz ardı etmemiştir. Fertlerin gelişmesi demek toplumun da gelişmesi demektir çünkü. “Bir” iken “Biz” olmak, fert olmaktan sıyrılıp, sosyal bütünlüğün inşasına ışık tutmuştur.

“Sözün hulasası şu; topluluğa dost ol. Zira kalabalık ve kervan halkının çokluğu, eşkıyaların belini kırar, onları kahreder” diyerek toplum bütünlüğüne sahip çıkılmasının ve sosyal hayatın önemini vurgulamıştır. Mevlânâ’yı diğer sosyologlardan ayıran ve onu yücelten asıl nokta ise, topluluğu sadece maddi birliktelik olarak görmemiş, manaya ulaşmayan topluluklar birer yığındır Mevlânâ’ya göre, bu yığınlara ruh verecek, gerçek birliğe ulaştıracak olan ise Allah’a yönelmektir.

Mevlânâ bu yönelişin ilk adımın insanın kendi benliğinde atılacağına farkına varmış ve bu arayışın peşine düşmüştür. Mevlânâ tanınmış bir âlim, yüzlerce talebe yetiştiren bir üstat, seçkin bir soydan gelen ve toplumda da üstün ve elit bir konumu olan saygın bir şahsiyet. 38 yaşına kadar fıkihtan, kelimadan ders veren Mevlânâ, babasından miras kalan Sultan-ul Ulema makamına geçen Mevlânâ bir susuzluk hissediyordu. Ve okuduğu onca ilme, ulaştığı akademik kariyere rağmen Mevlânâ’nın ruhunun derinliklerinde büyük bir boşluk vardı ve sürekli bir arayış halinde geçiriyordu ömrünü. Bir değişimin peşindeydi. Sonradan yazdığı beyitler bu arayış ve değişim arzusunu ortaya koymaktadır. Mevlânâ kendi ulaştığı zahiri makamdan ve ilmi seviyeden razı değildi, büyük değişim arzuluyordu. Mevlânâ Mesnevi’de alt-üst olmak tabirini (zir-u zi ber) yaklaşık olarak yüz defa kullanılmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere Mevlânâ içsel bir değişim ve dönüşüm peşindeydi.

Mevlânâ’nın henüz genç bir delikanlı iken babasıyla Belh’ten hicret ettikleri dönemde Attar-ı Nişaburi ile karşılaşmalarında, Attar’ın Mevlânâ’da olan ışığı görmesi ve Esrarname kitabını ona hediye etmesi, Mevlânâ’nın ruhunda bu cevherin var olduğunu ama ortaya çıkmak için bir vesileye ihtiyaç olduğunu gösteriyor. Mevlânâ ilmi şöhretinin zirvesinde farkına varıyor susuzluğunun ve aramaya başlıyor

ruhunu doyuracak aşk çeşmesini. Talep etmekle ilk adımı atıyor ve bu adım talep eden ve talep edilen arasında bir miktatıs görevi yapıyor, birbirini çekiyor.

“İn taleb kar-i mübarek conbeşişt / İn taleb der rah-i hak mani koşışt” Yani ilk adım olarak talep etmek kutsal bir şeydir ve bu talep sayesinde, hak yola ulaşma yolundaki engeller ortadan kalkar. Mevlana’nın Mesnevi’de hikaye ve şiir kalıbında anlattıkları aslında onun geçirdiği merhaleleri ve ona ilham veren fikirlerin ne olduğunu anlamamıza yardımcı olacaktır. Çünkü kendisi de buna işaret ediyor:

“Beşnevid ey duştan in daştan der hagigat negd-i hali maat an”

“Dinleyin dostlar bu deştan bizim halimizin şerhidir.”

“Teşnegan eger âb cuyed ez Ceyhan / Âb cuyed hem be alem teşnegan!”

“Susuzların suyu aradıkları gibi, su da susuzları aramaktadır”

Mevlânâ ‘ya göre talep etmek, aramak karşılıklıdır, tek taraflı değil. O damla olarak denize doğru adım attığında deniz tüm varlığıyla onu kuşatmak için hazırды. Bu zamana kadar okuduklarının, öğrendiklerinin susuzluğunu gidermediğini fark ettiğinde o büyük değişime hazırды artık ruhu... Deryaya kavuşma ve onda yok olma derecesine ulaşmıştı. Mevlânâ Hz. Muhammed’e (s.a.a) olan aşkı ve tüm peygamberleri olgu olarak kabul etmesiyle birlikte Hz. İbrahim onun

için ayrı bir modeldir. İbrahim'in İsmail'i kurban etmesi gibi o da maksada ulaşmak için sahip olduğu her şeyi kurban etmesi gerektiğini biliyordu. İbrahim'in İsmail'ini kurban etmeye hazır olması gibi o da sahip olduğu tüm imtiyazları kurban etmeye hazırdı. "Men çu İsmailiyanem bi hezer / Bel çu İsmail azadem zi ser."

"Tüm İsmailerimden geçtim, gözü kapalı feda ettim tüm varlığımı bu yolda!"

Mevlana'nın kurbanı kendi benliği idi, kemâle ermek için kendi benliğini feda etmesi gerekiyordu. "Ham" olmaktan "pişmeye" sonrasında "yanmaya" ancak kendi benliğini kurban ederek ulaşabilirdi.

Maşukun rengine bürünmek için kendi tüm renklerinden kurtulması gerekiyordu. Nefsin enaniyeti, dünyevi makamlar, istekler ve arzular hepsi birer engeldi, Mevlânâ bütün bunları birer birer feda ederek hakiki aşk vadisine adımı attı. Mevlânâ her ne kadar evrensel bir değer olsa da onu İslami öğretilerin dışında değerlendirmek doğru bir yaklaşım olmaz. Kemâle ermek ve nefsin zincirlerinden kurtulmak, İslam'ın kamil insan hedefinin tezahürüdür. İslam'ın en önemli ve öncelikli tavsiyesi nefsi terbiye

etmektir. Kur'an-ı Kerim'de tezkiye

talimden önce zikredilmektedir: "Onları arındıran (tezkiye) ve onlara Kitabı ve hikmeti öğreten bir peygamber gönderen O'dur." (Cuma/2) Mesnevi'ye baktığımızda tüm öğütlerin ayet ve hadislerde geçen, affedici olmak, iyi niyetli olmak, gıybetten, iftiradan uzak durmak, kısacası İslami ahlakın gereklerinin şiir kalıbında sunulduğunu görüyoruz. Mevlânâ bir pergel gibidir, bir ayağı İslâmî öğretiler üzerinde sabit, diğeri tüm alemi kapsayıp, kendisine cezbeder. Mevlânâ'yı İslam'ın dışında bir değer olarak lanse etmek kültür sömürgeciliğidir aslında. Mesnevi'de geçen peygamber kıssaları, Kur'an ayetlerine yapılan vurgular, Hz. Muhammed'e (s.a.a) yapılan övgüler Mevlânâ'nın İslam'dan ayrı değerlendirilmeyeceğinin delilidir. Mevlânâ kendisi bu hakikati şöyle beyan ediyor:

"Kur'an-ı Kerim bendesiyim ben yaşadıkça

Yalnız Muhammed yolunun toprağım ben

Bundan öte bir söz dese her kim

İsrarla şikayetçiyim ondan ve o sözden."

Mevlânâ üzerine kitaplar yazan Shems Friedlander ise Mevlânâ'yı "Kökü Muhammedi nur olan bir lamba" olarak tanımlar.

Mevlânâ'yı İslam'dan ayrı sırf hümanist bir kişilik olarak tanıtmak ve onu İslami öğretilerden ayrı değerlendirmek, özellikle Batı'da artan Mevlânâ ilgisinin İslam'a doğru bir yönelişe dönüşmesine engel olma çabalarıdır. Amerikalı ünlü Mevlânâ uzmanı Prof. William Chittick bu duruma dikkat çekerek şöyle diyor:

"Tüm dünyada insanlar Mevlana'yı kendi anlamak istedikleri gibi gösteriyorlar. Özellikle Batı'da insanlar Mevlana'nın İslam'la ilişkisinin olduğunu söylemeye utanır hale geldi çünkü İslam hep terörle anılır oldu. Halbuki Mevlânâ Müslüman kimliğinden ötürü Mevlânâ olmuştur. Ancak Batı dünyası korkularından

ötürü Mevlana'yı İslam dini ile bir arada düşünmek istemiyor."

Mevlânâ'yı doğru anlamak ve anlatmak bu yüzden önemlidir. Onu İslâmî ve Kur'anî öğretilerden uzak bir değer olarak tanınmasının önüne geçilmesi gerekir. Kaynağı İslam ve Kur'an olan bir değerdir çünkü.

Çocukluğundan itibaren Kur'an'la haşır neşir olan Mevlânâ'nın ilham kaynağı Kur'an-ı Kerimdir. Mevlânâ Mesnevi'de hakikati arayan, kendi özüne ulaşmak arzusu taşıyan insana kurtuluş yolunu Kur'an ayetleri ışığında açıklamıştır. Kur'an'da geçen Peygamber kıssaları ile, ayetlerin işaret ettiği ahlaki değerleri beyitlere dönüştürmek suretiyle aşıkların istifadesine sunmuştur.

İnsan duygularına hitap eden ve estetik yönüyle kendisini cezbeden şeylere daha çok ilgi duyar. Akademik kitaplar yerine romanların daha çok tercih edilmesi, şiir yazma kabiliyeti olmayan insanların bile şiir dinlemekten zevk alması, tarzları farklı bile olsa her insanın müzikten hoşlanması gibi sayısını çoğaltabileceğimiz nice örnekler estetik cazibenin insanlar üzerinde ne kadar etkili olduğunu ortaya koyuyor. Mevlânâ da bu yöntemden faydalanmıştır. İnsanın varoluş sebebi ve yaratılış gayesinin ne olduğunu ve o gayeye ulaşması için neler yapması gerektiğini şiirsel bir dille ortaya koymuştur. Kur'an'ın, insanı nefsanî zincirlerinden kurtarıp en yüce makamlara ulaştıracağı kurtuluş reçetelerini kendine referans almış ve insanlığın istifadesine sunmuştur. Mevlana Kur'an'ı referans alırken bilinen yöntemlerin dışında bir üslup kullanmıştır. Onu ayrıcalıklı ve ölümsüz kılan da bu üslubu olsa gerek.

Bazı yerlerde ayeti zikretmeden ayetin manasını ve vermek istediği mesajı şiirine döküyor, Kur'an'la irtibatı ve Kur'an'a aşinalığı olan okuyucu kendisi çıkarım yapıyor o ayete işaret ettiğini. Bazı yerlerde ise şiirin veznine uygun olarak ayetin bir kısmını zikrediyor ve bur gerçekten de okuyucu için doyumsuz bir keyif yaşıyor. Mevlânâ bazen de ayetleri peş peşe zikrediyor ama her seferinde ayetin vermek istediği farklı bir manaya dikkat çekiyor

**Mevlana'nın
irfani tefsir metodu
diğer irfan
ekollerinden
de farklıdır.
Mevlânâ'nın
üslûbu şiirsel
bir üsluptur, kıssa
ve mesellere çok yer verir
ve günlük sıradan
konular yerine,
irfanın derin
konularına
eğilir**

bu da okuyucunun ilgi ve dikkatini daha çok çekiyor.

“Beperhizid ez ateş-i ki hud efruhteid ki hemana şoma gunahan ra efrudeid” Burada Bakara suresi 28. ayete işaret ederek: “Sakinin o cehennem ateşinden, ki günah işleyerek kendiniz hazırlıyorsunuz onun ateşini.” diye beyan ediyor.

Hest ber sem'i ve beser muhr-i hoda / Der hucub bes suret est' o bes

Yani Perdelerin gerisinde Allah'ın rahmetinin tecellileri ve gayb aleminin suretleri var ama insanın işlediği günahlar ve Allah'a karşı gelmesi sonucu Allah onun gözlerini ve kulaklarını mühürlemiştir ve artık görüp duyamaz o hakikatleri. Burada da Bakara suresinin 7. ayetinin bir kısmını şiirde zikrederek vurgu yapmaktadır. Bazen de ne ayetin tamamını zikreder ne de bir kısmını, “falan sure ve ayet buna şahittir” veya “falan ayeti düşünerek ve teemmül ederek oku” der. Mesela vuslat ve muhabbetten söz ettikten sonra okuyucuyu Ved-Duha suresini okumaya yönlendirir.

Mevlânâ Kur'an'ı referans olarak kurutuluş reçetesini tüm insanlığa sunmuştur. Mesnevi'yi ölümsüz kılan da onun bu yöntemi olsa gerek. Eğer Mevlânâ Kur'an öğretilerini alışlagelmiş formda sunsaydı bu kadar geniş kitlelere ve çağları aşan ebediliğe ulaşamayacaktı.

Elbette burada dikkat edilmesi gereken bir nokta var, Mevlânâ'nın gayesi yazılı

bir eser bırakmak değildi. Mevlânâ kendi ulaştığı marifetullah makamının şifrelerini ortaya koyuyor ve kendisi gibi bu susuzluğa duçar olanların kılavuzu oluyor.

Mevlana'nın Mesnevi'sini incelediğimizde, Kur'an ile olan bu iç içe geçmiş şeklini görünce insanın aklına şöyle bir soru gelebilir ki bu soru tarih boyunca düşünürler arasında da hep tartışma konusu olmuştur: Mevlana'yı bir müfessir ve Mesnevi'yi bir tefsir kitabı olarak kabul edebilir miyiz?

Bu soruya çok çeşitli cevaplar verilmiştir. Aslında bu, başlı başına bir araştırma konusudur. Ama kısaca şunu söyleyebiliriz ki: Mevlana'nın yöntemi alışlagelmiş tefsir yöntemlerinden çok farklı olmakla birlikte onu bir müfessir olarak kabul etmek uzak bir ihtimal değildir. Çünkü Mesnevi Kur'an'ın batını tefsiri niteliğindedir. Mevlana'nın ekolü, klasik medrese ekolünün dışında irfani bir ekoldür. Bu yüzden onun tefsir metodu da irfani tefsir metodudur.

İrfanda iki tür tefsir vardır: Lafzi tefsir ve manevi tefsir. Manevi tefsir, ayetlerin herkesçe görünmeyen ancak seyr-i sülük aşamasını geçen arifin müşahede yoluyla kalbine ilham olan manalarla Kur'an'ı tefsir etmesidir. Mesnevi'ye baktığımızda Mevlana'nın ayetleri bu yöntem üzerine yorumladığını görüyoruz. Kendi beyitlerinde de buna dikkat çekmektedir: “Eğer can idrakinin tereddütle düşmesini istemezsen, gaflet ve ma'siyet pamuğunu kulağına

tıkama / Ta ki Allah'ın muammalarını anlayasın, gerek batını gerek zahiri olan ihtarları anlayasın.” Yine bir beytinde “Kur'an-ı Kerim'in yedi kat (batını) manası vardır. Onda havassın da avamın da nasibi vardır.” diyerek Kur'an'ı anlamının kişinin ulaştığı manevi halle bağlantılı olduğuna işaret eder. Dolayısıyla Mevlana marifetullah makamına ulaştığı için Kur'an tefsir metodu da batını manaları ortaya koymaya yöneliktir.

Mevlana'nın irfani tefsir metodu diğer irfan ekollerinden de farklıdır. Mevlânâ'nın üslûbu şiirsel bir üsluptur, kıssa ve mesellere çok yer verir ve günlük sıradan konular yerine, irfanın derin konularına eğilir. Allah ve insanın hakikatinden, ruhun önemi ve özelliklerinden, nefsin halleri ve ıslahından söz eder en çok. Ve Mevlânâ'nın tefsir metodu daha çok öğüt ve nasihat metodudur. Mevlânâ Mesnevi'nin mukaddemesinde Mesnevi'yi “Keşşafu-l Kur'an” yani “Kur'an'ın manasını en çok ve en iyi açıklayan kitap” olarak tarif etmiştir. Tüm bu bilgiler ışığında şunu rahatlıkla söyleyebiliriz, her ne kadar Mevlana'nın adı klasik müfessirler arasında zikredilmese de onu müfessirlerden ayrı tutmak haksızlık olur. O Kur'an'ın ruhlara şifa mesajını, aşkla mana etmiş, kendi vücudunda yaşatmış ve farklı dillerden, dinlerden, dünya görüşlerinden olan insanların susamış ruhlarının istifadesine sunmuştur.

Dr. Nesrin Seyidzevar

Mesnevi ve Kur'an

Mevlana uzun yıllar boyunca çalışmaları sonucu kendinde marifet bilgisini kazandı. Mevlana'nın marifet kavramını fenomenolojik ve epistemolojik açıdan değer taşıyacak özde üç farklı anlamda kullandığı dikkat çekmektedir. Bu kullanımlar, deyim yerindeyse, şöyle kategorize edilebilir:

Niyette hinlik, eylemde etkinlik, bilgide derinlik. Anlam ve kavramlarla dolu beyitlerde Mesnevi'yi Kur'an'ın başka bir tefsiri şeklinde muhataplara sundu.

İlkbeyitleriniSecdesuresinin9.ayetinden ilham alarak yazdı: "Sonra ona düzgün bir şekil vermiş ve ruhundan ona üflemiş; sizi kulak, göz ve gönüllerle donatmıştır. Ne kadar da az şükrediyorsunuz!"

Daha sonra Hicr suresi 29. ayeti geldi: "Onun şeklini tamamladığım ve ona ruhumdan üflediğim vakit siz de hemen onun için secdeye kapanın."

بشنو این نی چون شکایت می کند

از جدایی ها حکایت می کند

Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor
Ayrılıkları nasıl anlatıyor

Mevlana'nın Mesnevisinin pek çok beyti Kur'an-ı Kerim ayetlerinden alındığından bu yazıda hepsini zikretmek mümkün değildir. Burada sadece bazılarını değineceğiz:

هر یک از ما مسیح عالمی است

هر الم را در کف ما مرهمی است

Bizim her birimiz bir âlem Mesih'idir, Elimizde her hastalığa bir ilâç vardır."

Al-i İmrân suresi, 49. ayeti: "...Yine Allah'ın izniyle körü ve cüzzamlıyı iyileştirir, ölüleri diriltir; ayrıca evlerinizde ne yiyip ne biriktirdiğinizi size haber veririm. Eğer inanan kimseler iseniz elbette bunda sizin için bir ibret vardır."

Ayrıca Mâide suresi 110. ayetinde şöyle buyrulmaktadır: "...Benim iznimle çamurdan kuş biçiminde bir şey yapıp ona üflüyordun ve benim iznimle derhal kuş oluyordu. Benim iznimle körü ve cüzzamlıyı iyileştiriordun. Yine benim iznimle ölüleri diriltiyordun..."

گر خدا خواهد نگفتند از بطر

پس خدا بنومدشان عجز بشر

Kibirlerinden Allah isterse (inşallah) demediler

Allah da onlara insanların acizliğini gösterdi.

Kehf suresi, 23. ayeti: "Allah izin verirse" demeden hiçbir şey için, "Şu işi yarın yapacağım" demeli!"

ترک استئنا مرام قسوتی است

نه همین گفتن که عارض حالتی است

هر چه بر تو آید از ظلمات و غم

آن ز بی یاکوی و گستاخی است هم

"İnşallah" sözünü terk ettiklerini söylemeden maksadım, insanların yürek katılığını ve mağrurluğunu

söylemektir. Yoksa ârizî bir halet olan inşaallah'ı söylemeyi unuttuklarını anlatmak değildir.

İçine kasavetten, gussadan ne gelirse korkusuzluktan ve küstahlıktan gelir.

Nisâ suresi 79. ayeti: "Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsendendir. Seni insanlara elçi gönderdik; şahit olarak da Allah yeter."

این جهان کوه است و فعل ما ندا

سوی ما آید نداها را صدا

Bu cihan dağdır, bizim yaptıklarımız ses. Seslerin aksi yine bizim semtimize gelir Zilzâl suresi, 8 ayeti: "Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu (karşılığını) görür."

Necm suresi, 39 ayeti: "İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder."

Zümer suresi, 70. ayeti: "Herkese yaptığının karşılığı taştamam ödenir; Allah onların yaptıklarını en iyi şekilde bilmektedir."

Ruhun ve maneviyatın inzivaya çekildiği ve insanlar nefsanî heveslerini doyumak istedikleri bir durumda belki de Mevlana'nın ismi o ilahî şiirler ve gönül okşamalarıyla bu dünyevî âlemin maddî kemalleri ve dünyevî parıltılarının saçılmasına meyleden insanların yüce ve şanlı ruhlarını yaratılışın anasına dikkat etmesine mani olan ve tam da bu noktada doyumsuz insani arzuları tuzağa düşürmek için onları bu dünyanın aldatıcı görünümüne doğru yönlendiren bütün gözlerin bekçilerine bir dürtmedir.

Çağdaş dünyanın istek ve arzular

**Günümüz yaşantısında,
teknolojinin
ve refah araçlarının
gelişmesine rağmen,
bedensel
ve dünyevi arzuların
artmasıyla birlikte,
çağdaş insan daha yalnız
ve mutsuz olmakta
ve toplum içinde nifak
ve ikiyüzlülük
insanlar arasında
daha fazla
serpilmektedir**

kalabalığı içinde, kuşkusuz Mevlana'nın düşünceleri üzerinde düşünmek, günümüz insanının istikrarsızlığı, günlerini ve gecelerini heba etmeye sürükleyen çeşitli saiklerden ve sonu gelmeyen çekişmelerden ancak bu şekilde kurtarılabilir.

Mevlana'nın epistemolojik âlemi, âlem ile kâinatın mutlak sahibi yani Allah arasındaki münasebet üzerine şekillenmiştir. Mevlana, aklitümaçılardan inceler ve onu dünyevî olayların bilgisi ile sınırlı kabul eder ve gayb ya maneviyat dünyasını varlığın altyapısında insani düşünce kaynaklı olarak bildirir. İnsanlar maddi şeylere karşı hırslı, açgözlü ve küçük maneviyatları ve içgörülerini ile mutludurlar.

Ancak Allah'ın kitabından alınan ve bir ferdin düşünce tarzının ve görüşünün eyleme dönüştüğü ve tüm varlık sistemini etkilediğini söyleyen Mevlana'nın bu görüşünden habersizdir.

Zilzâl suresi 7-8. ayetleri: "Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu (karşılığını) görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu (karşılığını) görür."

Bu ayetler, dünyada yapılan en küçük hayır ve şerrin bile kaybolmayacağını, âhiret gününde bunların insanların önüne serilip hesabının sorulacağını, karşılığının da ödül veya ceza şeklinde görüleceğini ifade eder

Necm suresi 39. ayeti: "İnsan ancak çabasının sonucunu elde eder." Bu ayet dürüstlükle çalışıp çabalamanın, alın teriyle kazanmanın Allah nezdindeki

değerine de işaret etmektedir.

Zümer suresi 70. ayeti: "Herkes yaptığının karşılığı taştamam ödenir; Allah onların yaptıklarını en iyi şekilde bilmektedir."

İnsan düşüncesi ve görüşü insanın kendi zekasını mükemmel sandığından kaynaklanır ve yaşam boyunca kâinatın konumunu kendisine göre belirler. Bugünün insanlığı, rahat yaşamak için gerekli olan iyimserliği akıl bekçileri ve dünyevi zenginliklerin gardiyanlarına emanet etti. Ve mesirindeki adımları onların görüşüne göre belirlemekte ve tam böyle bir çölde başını sert bir kayaya çarpmakta ve bütün varlığı inançsızlığa ve karamsarlığa dönüşmektedir.

İnsan, maddî tezahürlere teslim olup, kalıcı olmayan ve fani bir şeyi elde etmek için sürekli fiziki çaba göstermekle, gerçek ve iç benliğinden uzaklaşır ve böylece dünya kapitalist liderlerinin elinde olan esirler zinciri halkasına katılır, halbuki biraz kendi üzerine düşünmenin ona muazzam bir zenginlik ve kalıcı rızayet vereceğinden gafildir.

Mevlana insanları affetmeyi, sevmeyi ve başkalarından af dilemeyi temel alan içsel temizlik yönteminde, hastalıklarının nedenini, kirli düşüncelerinin farkına vararak konuyu tartışarak, hayattaki olayların sorumluluğunu alır ve böylece hastalığı ve sorunu vücuttan uzaklaştırırlardı. Tıpkı Hz Yunus'un duası gibi:

Enbiyâ suresi, 87-88. ayetleri: "Zünnûn'u da (Yûnus) zikret! Hani öfkeli

bir halde geçip gitmiş, bizim kudretimizin kendisine yetmeyeceğini zannetmişti. Sonunda karanlıklar içinde, "Senden başka hiçbir tanrı yoktur. Seni tenzih ederim. Gerçekten ben kötü işler yapmışım!" diyerek yalvardı."

"Bunun üzerine duasını kabul ettik ve onu sıkıntıdan kurtardık. İşte biz iman etmiş olanları böyle kurtarız."

Yunus Peygamber balığın karnında bu duayı okuyarak Allah'ın büyüklüğünü anmış ve günahlarının sorumluluğunu üstlenmiştir. Çünkü dua kader hakkına dayalıdır.

چون تضرع را بر حق قدرهاست
و آن بها که آنجاست زاری را کجاست

هین امید اکنون میان را چست بند
خیز ای گرینده و دایم بخند

که برابر می نهد شاه مجید
اشک را در فضل با خون شهید

Hasılı ağlayıp sızlanmanın Tanrı yanında değeri vardır.

Ağlayıp sızlanmadaki değer nerede var?
Ey ümit hemen kalk, belini sıkıca bağla.

Kalk ey ağlayan daima gül.
Çünkü ulu Tanrı üstünlük bakımından gözyaşını,

şehitlerin kanları ile bir tutmadadır.

Günümüz yaşantısında, teknolojinin ve refah araçlarının gelişmesine rağmen, bedensel ve dünyevi arzuların artmasıyla birlikte, çağdaş insan daha yalnız ve mutsuz olmakta ve toplum içinde nifak ve ikiyüzlülük insanlar arasında daha fazla serpilmektedir.

Çünkü bu amelin faili, insanların kırık kalplerinden bir terakki merdiveni inşa

**Mevlana'ya
göre yaşamı
ve varlığı
sakinleştiren akıldır.
Aklın aşk
sahasında
ve metafizik
âlemde yetersiz
olduğunu
her fırsatta
dile getirmesine
rağmen yer yer aklın
önemini vurgulamayı
ihmal etmez**

etmek ve dünyanın bütün servetini almak isteyen dar görüşlü kişidir. Ancak her adımda bir iç çekişi, her iç çekişte ise bir karanlık olduğundan gafilidir.

هر چه بر تو آید از ظلمات و غم
آن ز بی باکی و گستاخی است هم
هر که بی باکی کند در راه دوست
ره زن مردان شد و نامرد اوست
از ادب پر نور گشته است این فلک
وز ادب معصوم و پاک آمد ملک
بد ز گستاخی کسوف آفتاب

شد عزازیلی ز جرات رد باب
İçine kasavetten, gussadan ne gelirse korkusuzluktan ve küstahlıktan gelir.
Nisâ suresi, 79. ayeti: "Sana gelen iyilik Allah'tandır. Başına gelen kötülük ise nefsendendir. Seni insanlara elçi gönderdik; şahit olarak da Allah yeter."
Mevlana, kemâl yolundaki en büyük engelin insanın kendini kemal sahibi olduğunu sanması olarak bildirir. Hizmetçi ile kralın öyküsünde doktorlara işaret ederek bencillikten "inşallah" demeyi unutarak başarısızlık çukuruna düşmelerinden söz eder.

ترک استئنا مرام قسوتی است
نه همین گفتن که عارض حالتی است
"Inşallah" sözünü terk ettiklerini söylemeden maksadım, insanların yürek katılığını ve mağrurluğunu söylemektir. Yoksa ârızî bir halet olan inşaallah'ı söylemeyi unuttuklarını anlatmak değildir.

Mevlana'ya göre yaşamı ve varlığı sakınleştiren, kutsayan akıl, bireysel akıl değil, tüm akıldır. Aklın aşk sahasında ve metafizik âlemde yetersiz olduğunu

her fırsatta dile getirmesine rağmen yer yer aklın önemini vurgulamayı ihmal etmez. Akıl, Allah'ın iki âlemde de önce yarattığı yüce bir varlıktır. kılavuzdur; ön açar, yol gösterir; anlar, beller, hatırlar ve tanır. O, insanı yanlıştan, eğriden ve kötüden men eder. Akıl gölge, aşk güneş mesabesindedir.

Toprak dünyasını aşağı dünya olarak kabul eder ve insanı bu toz ve pislik dünyasından, hayvanların giremeyeceği ışık dünyasına geçirmeye çalışır.

این جهان دریاست و تن ماهی و روح
یونس محبوب از نور صبح

گر مسبح باشد از ماهی رهید
ورنه در وی هضم گشت و ناپدید
Bu cihan denizdir, ten balık, ruh da sabah nurundan mahcup Yunus.
Yunus Allah'a tespih ettiği için balıktan kurtuldu, yoksa hazmolur, yok olup giderdi.

Mevlana da insanı içindeki cevherden haberdar eder ve şöyle der:

رو به دریا که ماهی زاده ای
همچو خس در ریش چون افتاده ای
خس نه ای دور از تور شک گوهری

در میان موج و بحر اولیتری
Denize git, sen balık oğlusun.
Neden çerçöp gibi sakalına düştün böyle?
Çerçöp değilsin sen, bu senden uzaktır.
Sana inciler bile haset eder.
Denizde, dalgalar arasında olman daha doğrudur.

Mevlana'ya göre insan denizden, dalgalardan ve değerli taşlardan daha yüksek bir mertebeye sahiptir ve insanın

azametinin yanında dünya bir hiçtir. Bu nedenle aklın tuzağından kurtulmanın yolu yeryüzündeki halifesi ünvanıyla adaleti sağlaması, aşıkça düşünüp sadakatla yaşaması için bu dünyayı tüm sorun ve çözümleriyle birlikte insana bırakan üstün nurun varlığının bilincinde olmaktır.

لابالی عشق باشد نی خرد
عقل آن جوید کز آن سودی برد
Hiç bir şeye aldırmayan aşktır, akıl değil.
Akıl, faydalanacağı şeyi arar.
Teknoloji ve materyalizm, insanların zihinlerinin üst kademelerinde yer almış ve tevhid yolunu anlamaya yer bırakmamışsa da, Mesnevi'deki irfan, vahyin takipçisidir. Cebrail peygambere okumasını söyledi ve Mevlana devam etti ve şöyle dedi:
Aşk dünyasının ney hikayesini öğrenene kadar sus ve sadece dinle...

